

הספין השביעית

המחיר 25 ש"ח (כולל מע"מ)

המחיר באילת 21.40

גליון מס' 22 ספטמבר 1999

הבלונים של ערוץ 2

מקור בכיר ביותר: ההתנהגות התקשורתית של בוק
התקשורת אשמה: כתבי המשטרה נרדמו בשמירה
אופס, טעינו: מדיניות ההתנצלות של העיתונים

טורים ומאמרים: נחום ברנע • כרמית גיא • דוד ויצטום • יובל קרניאל • גיא קוטב • דוד אסף • אשר כהן • רפי מן • אריה מלני • עוזי במימן
מדורים קבועים: עין בינלאומית • איפה טעינו • קורא מן השורה • מסיבת עיתונאים • לשון הרע • אירועי תקשורת

פורנוגרפיה

הדבש והעוקץ של העיתונות הישראלית באו לידי ביטוי שאין תמציתי ממנו באופן שבו סיקרה את חילוצה של הילדה שירן פרנקו מהריסות רעידת האדמה בצ'ינרצ'יק. לזכותו של עיתונאי, גדעון מרון מ"ידיעות אחרונות", עומד הגילוי על עצם החלצו-תה של איריס פרנקו, אמה של שירן, מעיי החורבות. בזכות סיפורו נעורו רשויות ישראל והניעו את מנופי הסיוע שהביאו כסופו של דבר להצלתה של שירן. בזכות חריצותו ודבקותו במטרה של צוות ערוץ 1 תועד מבצע החילוץ ואפשר למדינה שלמה לממש את זכותה לדעת ולהיות שותפה, בשידור חי כמעט, לחוויה אנו-שית יוצאת דופן שמקופלות בה טרגדיה ותקווה גם יחד.

העוקץ היה גלום בהמשך: מרגע שניצלו חייה של שירן פרנקו, היא הפכה להיות קורבן לרעבתנות גסה של עיתונאים שהתחרות ביניהם העבירה אותם על דעתם.

זכות הציבור לדעת באה על מלוא סיפוקה בדיווח הישיר, המפורט עד כדי כאב, על גיחתה של הילדה מהריסות הבית בתורכיה. הנסיבות הכתיבו שידור שבפני עצמו היה בעייתי - המדקדקים יערערו על תומר הגלם שהועבר לצופים, ללא עריכה וללא הקפדה נאותה על כבודה וצנעת גופה של הניצולה - אבל חולשתו זו היתה משנית לערכו העצום כמסמך עיתונאי שתיעד מצב אנושי דרמטי מאין כמוהו. מרגע ששירן התאחדה עם אמה, אמורה היתה לגבור וזכותה לפרטיות ולדחוק הצדה את חטטנותה הברוטלית של התקשורת. בפועל, עיתונאים ישראלים הוכיחו שהם אינם עוצרים באדום: שאין הם רוחשים כבוד לאבלה של משפחת פרנקו, שאין הם מתחשבים במצב הנפשי העדין שבו נמצאו האם ובתה, שהם מצפצפים על הוראות הרופאים והפצרותיהם. העיתונות הפגינה את כוחה - ובית-החולים "תל השומר" נכנע לתובענותיה.

העיתונות לא התחשבה ביחסי הכוחות הבלתי הוגנים שנוצרו עם הצלתה של שירן; היא, הילדה הרכה, שכבה חסרת אונים בבית-החולים, כשלעיתונאים, ובאמצעותם לציבור כולו, יתרון נורא עליה: הם ידעו איזה אסון ניהת עליה. התעניינותם היתה זו של מציצנים פורנוגרפים; הם ניסו לנצל את תמימותה כדי לספק את רעבונם למידע הטראגי, המסעיר: מה עבר עליה בחמש היממות במעבה האדמה. הכותרות הענקיות הביאו מידע שהיה כולו בתחום המובהק של צנעת הפרט: מה היא יודעת, מתי יסופר לה, כיצד יסופר לה, מה היא שואלת את אמה. על-פי היגיון זה, השלב הבא בדורסנות העיתונאית יהיה העלאת תביעה לתעד את הדו-שיח שמקיים מטופל, ניצול פורענות שלציבור היה עניין לגיטימי-מי בה, עם המטפל שלו.

הרעש בתורכיה היה פיגוע המוני. העיתונות הישראלית פיתחה צופן לא כתוב שעל-פיו היא מסקרת מעשי חבלה המוניים: היא למדה לחסוך מהצופים תקריבים של נפגעים, היא מתאפקת מלמ-סוד שמות של הרוגים לפני שמיידיעים את משפחותיהם. מפולת בית-הנופש בצ'ינרצ'יק זימנה לעיתונות מצב חדש: מושא התעני-ינותה היה ילדה יפת עיניים, חפה מידע (או מדחיקה אותו) שלו היו שותפים העיתונות והציבור כולו. העיתונות הפכה את קהל צרכניה, חלקם בעל כורחם, לעדים בחוויה אינטימית שאין שניה לה: הדרך שבה עיבדה שירן פרנקו את המידע הנורא על האסון שפקד אותה. זו היתה חדירה מחוצפת, בלתי לגיטימית, למבצרו של הפרט והיא נעשתה ממניע ציני: כדי לספק את יצר המציצ-נות ואגב כך להשביע את מולך הרייטינג. ■

עוזי בנימין

- 4 אויבי העם: העיתונאים מחפשים מהומות ברמת-הגולן - נחום ברנע
- 5 מקור בכיר ביותר: כך מתפעל ברק את התקשורת - ברוך קרא
- 9 איפה טעינו: ההתנפלות על "אופרה אחרת" - דוד ויצטום
- 10 זו לא מדינת משטרה: כשלוני הדיווחים על האנס הסדרתי - יובל קרניאל
- 12 הערב הם יודעים לספר: הטעויות של חברת-החדשות - אבנר הופשטיין
- 17 קורא מן השורה: האופוטומיה של מדורי הספורט - עמוס נוי
- 18 קריי: הרגיעה התקשורתית מזמינה תכנים חדשים - כרמית גיא
- 20 אופס. טעינו: כך הם מתוצלים - דניס בארט
- 24 כופפו, ניצחו, לא ייתנו מנוח: השפה האלימה של התקשורת - אריה פלגי
- 26 הוציאו עליהם חוזה: העיצומים ב"ידיעות אחרונות" - רן איציק
- 30 מדוע לא רעדה ידו של דוד לוי - דוד אסף
- 32 גרג דייק בא לבי.בי.סי - תמר אשורי
- 34 עין בינלאומית: הפחדות באג 2000 בחו"ל - רפי מן
- 37 באוהלים על ראשי ההרים: הפחדות באג 2000 בישראל - אשר כהן
- 38 לשון הרע: חופש הביטוי הפוליטי - איתן להמן
- 40 סוף עידן הצנזורה - גיא קוטב
- 41 מסיבת עיתונאים - עמוס שוקן, רן אדליסט, גדעון סאמט
- 45 אירועי תקשורת

מזכיר המערכת: ארנון לוי
 השער: ענת גרוס עינהר
 דפוס: דפוס העיר העתיקה
 כתובתנו באינטרנט: www.idi.org.il
 דואר אלקטרוני: arnon@idi.org.il
 ISSN 0793-5781

עורך עוזי בנימין
 מערכת: נחום ברנע, כרמית גיא, רפי מן
 ייעוץ: חפץ ירון אזרחי, מרפי
 מודפס בקרמניצר
 עריכה גראפית: ANONYMOUSDESIGN
 עריכה לשונית: מיכל רוזנסל

העניין השביעיית
 במחצאה המכון הישראלי לדמוקרטיה
 תוד: 4702 והטלפון: 91040
 טלפון: 02-5618244 שולוח: 208
 פקס: 03-5488633
 החל מ-5.9.99 מספר הטלפון של
 העניין השביעיית יהיה: 02-5300866

"ה, חבר מושב נווה-אטיב שבגולן, זכה יום אחד לביקורה של תחקירנית טלוויזיה. הימים ימי הגישושים הראשונים לקראת פתיחה מחדש של המשא ומתן בין ישראל לסוריה. משא ומתן עשוי להביא להסכם. הסכם יחייב פינוי. פינוי יהיה כרוך בכעס, במריבות ובכאב אישי וציבורי. כאב, גם כאב עתידני, הוא מרק-הבית של הטוק-שואו. כשהכ-אב בפתח, יוצאת התחקירנית לשטח.

התחקירנית שאלה את י"ה איך הוא מרגיש. הוא השיב לה בהרצאה מלומדת, שנפתחה בבי-קורת קשה על אסד ונסתיימה בביקורת זהירה על ברק. אמר לה שהוא מתכוון להיאבק נגד פינוי - במסגרת החוק, כמובן.

התחקירנית הקשיבה לו באהדה: י"ה הוא גבר נאה, שמנסח את דבריו בבהירות ובשכל. כסטיים, אמרה לו שתעביר את שמו לממונים עליה, לצורך ראיון באולפן. אבל האמת, היא לא מאמינה שזמינו אותה. הם מחפשים משהו יותר תוסס. כך אמרה, פחות או יותר, והלכה אל חבר אחר במושב, שהבטיח לה שיצבור נשק ותחמושת ויפתח באש.

קרוב ל-18 אלף יהודים חיים היום בגולן, וכל אחד מהם הוא אייטם. יש ביניהם דעות מגוונות, ואנשים מכל הסוגים: חכמים וטיפשים, אחראים וחמומי-מוח, שוחרי טובת העם ושוחרי טובת עצמם. התקשורת, האלקטרונית והמודפסת, תולוג תמיד אל השוליים: אל המופרעים, אל האלימים, אל תאבי-הבצע.

מה שנדפס ושודר משם בשבועות האחרונים, יותר משהוא מייצג את הלך-הרוח הרווח בגולן, הוא מייצג את הציפיות של כלי-התקשורת. כמו בכותרות הטבלואידים הצהובים של לונדון, הטקסט נקבע מראש, לפני הראיון. לכתבים ולתחקירנים החרוצים לא נותר אלא לקבוע את הרול-קאסטינג, כלומר מי האיש שידקלם הפעם את המונולוג של עוכר-השלום, ומי האיש שידקלם את המונולוג של שודר כספי הפיזיים מהמדינה. אין לנו בשבילם מונולוגים אחרים. לפני שבועות אחדים עליתי לגולן. סילקתי את העט והפנקס הצדה, וניסיתי להקשיב. שיחת היום לא היתה איתותי השלום של אסד, אלא הדימוי שלבשו מתיישבי הגולן בתקשורת. הם לא ידעו שהם כאלה: לא ידעו שהם קיצונים כל-כך, ובעיקר, לא ידעו שהם שנואים כל-כך. בסיפור האכזרי הזה היינו כבר, לפני 17 שנה, במאבק על פתחת-רפיח. שבוע-שבוע, ולפעמיים יום-יום, היינו יורדים אל החברים בשדות ובימית, שותים את הקפה שלהם, אוכלים את מזונם, מלטפים את ילדיהם ומשתתפים בצערם. אבל לראיין ראיינו בעיקר את התמהונים שביניהם, את המאיימים להתאבד, את הפרובוקטורים, את הטרמפיסטים הפוליטיים. בהדרגה נעלם צערם של המפונים-בכוח בים האיומים הפיקטיביים של מאיר כהנא, צחי הנגבי ודומיהם. אז עוד היה בעיתונות, לפחות בהתחלה, שמץ אהדה לאנשים שנכפה עליהם לנטוש בתים ואורח חיים ונופים שאהבו. לא עכשיו. מתיישבי הגולן חשים שבניגוד לעבר, את מאבקם הפעם הם מתחילים מנקודת מינוס.

האם השלום עם סוריה קוסם לעיתונאים יותר משקסם להם השלום עם מצרים? ספק. לפני 17 שנה, בסיני, עמד על הפרק הסכם שלום ראשון עם מדינה ערבית. סאדאת כבש את לב הישראלים. ההחלטה לפנות את היישובים היתה של מנחם בגין, והביצוע היה של אריק שרון, בתמיכת האופוזיציה. זה לא המצב בגולן, לפחות לא עכשיו.

מה שהשתנה, כנראה, הוא הבון-טון התקשורת. בשני העשורים שחלפו מאז המאבק על סיני יצאה ההתיישבות מהאופנה. וילה במושב זה בסדר גמור. לאחדים מכוכבי התקשורת יש וילה כזאת. גם גבינות כפריות זה בסדר. אפילו בית בגולן עובר, בתנאי שהוא צימר. אבל קהילה חקלאית שמנהלת מאבק על ביתה היא אנכרוניזם, היא מזכרת-עוון.

הדיון על ההסדר עם סוריה נוגע בנושאים קיומיים: התועלת בסיום מצב המלחמה בין ישראל לכל שכנותיה מול הסיכון האסטרטגי הכרוך באובדן הגולן. השאלה מה יקרה למתיישבים ממלאת בדיון הזה תפקיד משני. מי שמאמין בחיוניות הסדר עם סוריה, יתמוך בו למרות מצוקת המתיישבים.

אבל איפה החסד, ולמה הרשעות. הרי מדובר בבני-אדם שאינם שונים באופן מהותי מכתב-ני גבעתיים ושדרני אפקה. שערנו בנפשכם, רק שערנו, מה היה קורה אילו בהחלטה של הממשל-הזה היו מנשלים את אותו עיתונאי מחלקת אלוהים ששמורה לו בין דפי המוסף. לא משק. לא בית. לא חתיכת חיים בת למעלה משלושים שנה. רק טור במוסף. הארץ כולה היתה מזדעזעת מעוצמת השערורייה. ■

נחום ברנע

אויבי העם

מה שנדפס ושודר מהגולן בשבועות האחרונים, יותר משהוא מייצג את הלך-הרוח הרווח שם, הוא מייצג את הציפיות של כלי-התקשורת

מיקוח בכיר ביותר

אהוד ברק מבסס את דוברות ראש הממשלה בעיקר על עצמו. בניגוד לנתניהו, הוא עושה זאת בשיחות אישיות שבועיות עם עיתונאים נבחרים. השיטה מצליחה רק באופן חלקי

הכי טוב מכולם". יואל מרקוס כתב ב"הארץ": "הוא מתעלם לחלוטין מהממשלה, מקבל את החלטותיו בהתייעצות בינו לבין נעליו ומש-איר את כולם באי-ידיעה ובמתח עד השנייה האחרונה". עופר שלח מ"מעריב" החמיר במיוחד: "למדנו שיש לנו עסק עם ראש ממשלה אטום, לא קשוב, נוקם ונוטר. ועוד, ואולי חשוב מכולם, למדנו שאין לגנרל מי שיעצור אותו".

ככל שמחריפה הביקורת מצד התקשורת על ראש הממשלה, כך גם גוברת אצלה התחושה כי

המסננת של התקשורת חומרים רבים קשים לעיכול: בין השאר הוא פגע בחוק יסוד והר-חייב את ממשלת ישראל ל-24 שרים; הוא נכנס למשבר עם הפלסטינים בעקבות יוזמתו לדלג על הסכם וואי היישר להסדר הקבע; הוא הפר הבטחה למנות שלוש נשים לממשלה; הוא מידד את שריו מההתפתחויות המדיניות.

בתום החודש הראשון לכהונתו, התקשורת היתה פחות סלחנית אליו. סימה קדמון מ"ידיעות אחרונות" פרסמה בתחילת אוגוסט מאמר תחת הכותרת: "גם לטעות הוא יודע

ברוך קרא

ודשיים לאחר שאהוד ברק נכנס לתפקידו כראש ממשלה, ברור לעיתונאים הפוליטיים והמדיניים שעליהם להיערך להרגלים אחרים מאלה שהיו להם תחת כהונתם של ראשי ממשלה קודמים. מעגל המקורות, קצב העבודה וגם יחסי הגומלין משתנים לחלוטין בעידן ברק. בחודש הראשון לכהונתו העביר ברק דרך

אין מי שיגיב ויסביר לה את כוונותיו ואת תוכניתיו. וזה לא רק מפני שאגף ההסברה - שעושה את ימיו הראשונים ומוחזק בינתיים בידי שני דוברים חדשים שלא מילאו תפקידים דומים בעבר - עדיין לא משומן. לברק, כך מסתבר, יש גישה מאוד ברורה ומאוד שונה מקודמו כיצד וכמה צריך לעבוד עם התקשורת.

העיתונאים עדיין מנסים ללמוד אותה. בניגוד לראשי ממשלה קודמים, ובעיקר בניגוד לבנימין נתניהו, נתונה העדפתו של ברק לתקשורת הכתובה. הוא זוכר פרטי כתבות עליו ופרטי כתבות בכלל ("קורא אובססיבי" לדברי מקורביו). הוא מתקשר לכותבים, לא פעם אחרי הצות, כדי להגיב על דברים שכתבו. יותר מפעם אחת התקשר דובר של ברק לעיתונאי כדי להעיר לו על מה שכתב והופתע לשמוע שהוא איהר את הבוס שלו בחצי שעה.

מגרש התקשורת העיקרי שבו משחק ברק הוא זה של בעלי הטורים. מאז נכנס לחיים הפוליטיים, הוא מנהל דיאלוג קבוע עם העיתונאים הבכירים של העיתונות הכתובה. בעיקר, כמו עם השרים, הוא מדבר איתם בלילה. "הוא מנסה לכוון את דעתך לסוף השבוע", מספר אחד מבעלי הטורים. בדרך-כלל השיחה הזאת מתחילה במעין מונולוג אופטימי עם מצב רוח טוב. "בסוף", הוא תמיד אומר, "הכל יהיה בסדר".

ניתן לזהות קווי דמיון ברורים בין המאמרים המתפרסמים בסוף השבוע בעיתונים שונים. כך למשל, בתחילת אוגוסט, אמר לכל העיתונאים הבכירים שאם ייכנס לחדר סגור עם אסד, ייצא עם הסכם. הוא משחזר לעיתונאים מונולוגים שלמים. חלק מהם לא ממש אוהב את זה. נוח לו לעבוד מול בעלי הטורים כי הוא חושב בראייה ארוכת טווח, ולא על הכותרת של מחר בבוקר. לעתים רחוקות הוא נתקל בהפתעות. למשל, כשחום ברנע מ"ידיעות אחרונות" תרגם שיחה שהיתה לו איתו, אחרי גזר-הדין של אריה דרעי, לכותרת הראשית של העיתון; ברק מתנגד לכך שדרעי ינהל את המשא ומתן הקואליציוני.

בניגוד לחלק מראשי הממשלה הקודמים, הוא לא מקיים תדריכים משותפים לבעלי הטורים ולכותבים. כמו עם השרים, הוא מדבר איתם אך ורק בשיחות של ארבע עיניים. "הוא רוצה לתת לך הרגשה חשובה. חשוב לו מאוד שתסכים אתו", אומר עקיבא אלדר, פרשן מדיני ב"הארץ".

ברק, בניגוד לנתניהו, אינו מתעמת חזיתית עם התקשורת כשזו תוקפת אותו. השיטה שלו היא אחרת: כפי שהוא פועל עם שריו, אנשי מפלגתו, או לחלופין עם ערפאת, הוא מקדיש שעות כדי לשכנע את העיתונאי שהוא טועה. רק ממעטים הוא מתייאש. לא מחרים (כפי שנתניהו עשה לחלק מהעיתונאים), אבל גם

לא שומר איתם על קשר מיוזמתו. אם כדי לשכנע את הכתב יש צורך להאריך את השיחה בחצי שעה, הוא יעשה זאת. הוא גם יכול לעקוץ בעל טור בנקודות רגישות: "לכ" תיבה כזאת הייתי מצפה מ..." (ופה הוא יציין שם של כתב זוטרי).

"הוא יודע כל מה שכותבים עליו, או כל מה שאומרים עליו בכל שעה", אומר ירון דקל, הפרשן הפוליטי של הערוץ הראשון וקול-ישראל, "הוא מאוד מחשיב את התקשורת, אבל הוא רוצה שהיא תדע כמה שפחות".

עקיבא אלדר: "המחשבה שלו היא של איש צבא, או איש מודיעין - איך להפעיל את

התחושה שאתה חשוב. לפעמים זה גורם להי-רדמות - הכתבים רצים פחות אחרי סקופים כשהם מקבלים יחס כזה מראש הממשלה. זו כנראה הטכניקה שלו".

"הוא לא עובד עם התקשורת", אומר עופר שלח, "הוא רוצה להפעיל אותה. הוא לא מתייחס לעיתונאים כאל אנשים; רק כאל כלים. הוא משוכנע ביכולת השכנוע שלו, ולכן עיתונאי שלא משתכנע מכן-האלים זה משהו שקשה לו לעכל. מבחינתו, אם התקשו-רת לא תפעל לטובתו, אז לא צריך אותה".

משהו על גישתו לתקשורת, ועל ראש אגף ההסברה שהוא עומד למנות (בעת כתיבת

עקיבא אלדר: המחשבה שלו על עיתונות היא של איש צבא, או איש מודיעין - איך להפעיל את הסוכן הכי טוב

שורות אלה) אפשר ללמוד מהביוגרפיה הצבאית שלו. כשמונה לרמטכ"ל, עוב נחמן שי את תפקידו כדובר צה"ל. ברק מינה במקומו את דני נווה, או יועץ התקשורת של שר הביטחון משה ארנס (שמינה את ברק לרמטכ"ל). המינוי נתקל בביקורת חריפה מצד העיתונות והצבא. אחרי כמה שעות נווה ויתר עליו. במקומו מינה ברק את תא"ל אילן טל. בניגוד לשי, שהיה עיתונאי בעברו, טל היה קצין מודיעין. אחריו מינה ברק את עמוס גלעד, גם הוא איש מודיעין. אצל ברק, כנראה, על ראש מערכת ההסברה להיות בראש ובראשונה מסווג כאיש סוד; רק לאחר מכן עליו להיות תקשורתן. אמנון ליפקין-שחק, שהחליף את ברק (כמו דן שומרון שקדם לברק), החזיר את תפקיד דובר צה"ל לידיו של עיתונאי לשעבר.

אין לטעות. ברק אינו מזלזל בתקשורת. הוא עוקב בקפידה כבר שנים ארוכות אחר עיתונאים ומעמדם המקצועי. הוא גם נפגש עם חלקם עוד בשירותו הצבאי וניסה להרשים אותם כבר כשהיה אלוף. זאת, אולי, הסיבה לכך שהתקשורת פרגנה מאוד לאיש המעוטר, בעל התואר השני מסטנפורד. כמעט לאורך כל הקריירה הצבאית שלו הוא זכה לעיתונות אוהדת. העיתונות תמכה מאוד במינויו כרמטכ"ל ב-91'. הוא הגיע אחרי תקופת כהונתו של דן שומרון, שנחשבה לאפורה. הוא הבטיח מהפיכה - צבא קטן וחכם, הוא היה אקדמאי, בעל קשרים עם עיתונאים, קיבוצי-ניק לשעבר, הכל.

נקודת השבר הגדולה של ברק עם התקשורת התחוללה באסון צאלים. מהרגע שאירע האסון, כעס ברק מאוד על כך שהעיתונאים חיטטו בפרשה. "התקשורת לא פעלה אז כפי שהיה רוצה שתפעל", אומר אדם שהיה מקורב אליו בתקופת שירותו הצבאי, "אלא נגדו". זמן קצר לאחר שחרורו פורסמה כתבת

הסוכן הכי טוב. יכול להיות שאצל חלק מהעיתונאים זה עובד, כמו שזה עובד על השרים. רן כהן, למשל, תקף לאחרונה את הפלסטינים (על כך שהם לא קיבלו את הצעת ברק בעניין נסיגת הביניים; ב"ק). התקשורת לא רוצה להאמין שהאיש הוא בצלמו ובדמו-תו של נתניהו, ולכן היא מייחסת את כל המעשים שלו לכוונות טובות".

במהלך שיחותיו עם העיתונאים הוא גם מנסה לנחש, במעין חינניות, את זהות המקור רות שלהם. למשל, הוא יכול לבדוק את תגובתו של הכתב ולומר: "בקיצור, מה שעוזי ברעם אמר לך זה לא נכון". לא פעם הוא שואל עיתונאים לדעתם בנושאים מסוימים. יואל מרקוס סיפר ב"הארץ", למשל, כיצד צץ המונח "מריטוקרטיה": "המונח הזה נולד אצל ברק תוך כדי שיחה איתי ב-12 בלילה, כשרצה להגיד שהממשלה שלו תהיה ממשלה של מצוינות, של מְרִיט. דיברנו בטלפון בניהוּתא, כשאני במיטתי והוא במכוניתו, והוא זרק את זה פתאום. הצגתי את הביטוי הזה במאמר אדי-טוריאלי בים שישי, ומאו מדברים על זה כאילו הביטוי הזה היה פה מאז ומתמיד".

ברק מנסה גם ליצור קשר חם עם העיתונאים. הכתבים המדיניים מספרים על ערב בושינגטון, שהיה על טוהרת הישראליים, ואופיין באווירה לבבית שברק השרה שם. הוא זוכר פרטים אישיים על העיתונאים: את שמות ילדיהם ובנות זוגם, ולא שוכח לשאול לשלומם כשהוא מדבר איתם. המאבטאים שלו מאפשרים לעיתונאים יותר נגישות פיזית. לא דוחפים אותם, כמו בעבר. השא"י פה לקרבה הזאת, אומרים העיתונאים, נועדה להעמיד את כולם בצד אחד. חלק מהעיתונאים אינם מקבלים את החנופה במחמה, חלקם רואים בה עלבון לאינטליגנציה - ניסיון שקוף לגיוס. רביב דרוקר, הכתב המדיני של גלי-צה"ל: "ללא ספק הוא מנסה לתת לך את

אהוד ברק < נותן לעיתונאים תחושה שהם חשובים

ארד, שי בוק ואחריו אביב בושינסקי עבדו באופן צמוד עם העיתונאים, גם אם אלה מתחו לא אחת ביקורת על אמינותם. "ברק", מודים העובדים בלשכתו, "ממדר אפילו את עצמו". לכן המקור היחיד העשוי להיות אמין עבור העיתונאי הוא ברק בעצמו. אין מלשכת ברק הדלפות משמעותיות. גם אם הוא מגלה למישהו את כוונותיו (דבר נדיר של עצמו), הוא עושה זאת בארבע עיניים. בצורה כזאת חושש שותף הסוד להדליף, כי

עיתונאים, כדי לבשר להם על השינוי הממש" מש ובא. הוא השקיע בקשר יותר ויותר, ככל שמועד הבחירות הארציות התקרב. נחום ברנע כתב ב"העין השביעית", גיליון 19: "בשיחות אישיות עם עיתונאים קרא להם ברק, ביומרה לא מבוטלת, להשעות את ההרגלים המקצועיים שלהם ולעזור לו לנצח את נתניהו. עם כל הכבוד לחובה המקצועית, הוא אומר, איפה החובה האזרחית שלהם... כשהעיתונאים תוקפים את נתניהו, הוא

התחקיר ב"דיעות אחרונות". אחריה היה הראיון התוקפני ("אני ראיתי את הלבן בעיניים") עם נסים משעל. ברק דיבר שם, באופן שאינו משתמע לשתי פנים, על כך שבמצבים מסוימים יש להגביל את החופש של התקשורת. הוא גם הסתבך בהשמעת הערות לא הוגנות ובלתי מבוקרות על הפרשן משה נגבי ("הפרשן המזוקן מגלגל העיניים") ועל שירותו הצבאי. "אבל כבר בזמן הזה, למרות התגובה הספונטנית שלו בראיון הטלוויזיוני", אומר עופר שלח, "הוא ניסה לשקם את היחסים שלו עם העיתונות. הוא בעצם הבין שהכתבה עשתה עמו חסד בכך שהסיטה את ההתעניינות מהמתחילים האמיתיים לנושא הטיפול בפצועים".

ירון דקל: הוא מאוד מחשיב את התקשורת, אבל הוא רוצה שהיא תדע כמה שפחות

ברור לו שהדלפתו תיחשף, גם השרים חוששים. "אף אחד לא רוצה להצטייר כמי ששם רגליים לתהליך השלום", אומר עופר שלח, "הוא מקבל שיתוף פעולה בדממה הזאת מגדולי התקשורתנים: חיים רמון, יוסי בינין, לין, שלמה בן-עמי".

נתניהו היה מקיים כל בוקר ישיבת "ספיין" יומית, שבה היה מחליט יחד עם אנשי ההסברה

אומר, הוא מתחזק אצל בוחריו; כשהעיתונאים תוקפים אותי, אני נחלש אצל בוחרים הבוחרים שלי מאמינים לתקשורת".

הכתבים המדיניים לא זוכרים מתי היתה עבודתם כה מתסכלת. בנימין נתניהו, הם אומרים, היה ממדר את שריו, אך היו לו אנשי לשכה צמודים, שסיפקו לתקשורת אינפורמציה עדכנית: דוד בר-אילן, דני נווה, עוזי

אחרי שנבחר לראשות מפלגת העבודה, נתקל ברק בתקשורת ביקורתית מאוד. שמו הנרדף בעיתונות היה "אהוד לא ממריא". הוא נתפס כמי שמחקה את נתניהו, אך מצד שני כמי שאין לו סיכוי לנצח אותו בקלפי. באותה תקופה הקדיש זמן רב להידוק קשריו עם העיתונאים. ערב הבחירות המוניציפליות, למשל, הוא התקשר לרשימה גדולה של

שלו על סדר-היום התקשורת. הכתבים המדיניים היו מקבלים את ההודעות זמן קצר לאחר מכן וכתוצאה מכך מהדורות החדשות אף פעם לא היו נשארות ריקות מתכנים מדיניים. ישיבות כאלה לא מתקיימות בעידן ברק. "הוא לא מתעסק עם הכותרת הבאה של מהדורת הצהריים", אומר משה גאון, הפרט-סומאי שניהל לברק את מערכת הבחירות, "החשיבה שלו היא לטווח ארוך. עובדה שעד היום היא הוכיחה את עצמה". ראש הממשלה מכנס את שני דובריו, מירב פרסי-צדוק ודוד זיסו, ללא יותר משיבה אחת בשבוע. אל הישיבה הזאת מצטרפים, בדרך-כלל, יועצים חיצוניים שנקראים למען מטרה מסוימת (איתן הבר, גיורא עייני, גדי בלטיאנסקי). לכן גם קצב העבודה של דוברי ראש הממשלה הוא שונה. הכתבים המדיניים מעידים שבתקופת בוק-בושינסקי, המידע היה זמין: אם הם היו מתקשרים לדובר, כדי לקבל את תגובת ראש הממשלה על נושא שמתגלגל בתקשורת, הם היו יכולים לשמוע מעברו השני של הקו את קולו של נתניהו מתדרך את הדובר מה לומר. כך גם היו מקבלים את המידע במהירות וגם היו יודעים בוודאות שהוא יצא מפי הסמכות עצמה. לא כך אצל ברק. שאלה שתופנה אל הדובר או אל הדוברת תיענה בבקשה להמתנה, תשובה יכולה להגיע גם אחרי כמה שעות. מירב פרסי-צדוק אומרת שהעיתונאים צריכים להתרגל לנור-מות חדשות ולשיטת עבודה חדשה, לטענתה "אמינה ורצינית יותר". היא מסבירה שלא תהיה בלשכה שיטה של הדלפות ככלי למני-פוליציה תקשורתית, כמו שגם לא יהיו ריצות של דוברים להכחיש כל ידיעה שמתפרסמת. "אני יודעת שבשלב ראשון יהיה להם יותר קשה. אני מודעת לזה, אבל לא על כל שאלה של כתב אני רצה לברק כדי לקבל את תגובתו", היא אומרת. הכתבים, בעיקר אלה מהעיתונות האלקטרונית הנוקיים במשך כל שעות היום למידע זמין, ממורמרים. יועצי התקשורת שהיו לברק לא המשיכו איתו מעבר לתקופה מוגדרת. העיתונאי דוד גלבוץ ניהל את האסטרטגיה התקשורתית שלו בתקופת הפריימריז; יועצת התקשורת עליזה גורן הצטרפה לצוות ההסברה הבכיר שלו בתקופת הבחירות, כמו גם הפרסומאי משה גאון. בעת הרכבת הממשלה קרא ברק לידידו הוותיק, איש התקשורת אבי גוט, לנהל את המערכה התקשורתית. אף אחד מהם לא נשאר. הסמכויות שמשאיר ברק בידי אנשי ההסברה שלו מוגבלות במקרה הטוב לשכנוע הציבור בצדקת דרכו. הוא לא מתיי-עץ מראש עם עוזריו הקרובים – כפי שעשו נתניהו וראשי ממשלה קודמים, כמו שמעון פרס (עם אבי גיל ואורי סביר) – לפני קבלת החלטות משמעותיות, בשאלה איך הן תתק-בלנה בציבור. זאת, אולי, הסיבה לכך שחלק

מיועצי התקשורת לא נלהבים לעבוד איתו. אנשי הלשכה של ברק, בניגוד לאנשי נתניה-הו, אינם מצויים ברזי התקשורת. כולם – צבי שטאובר, חיים מנדל שקד, דני יתום – הגיעו זה עתה מהמערכת הבטחונית. בינתיים (נכון לעת כתיבת שורות אלו) מסתכם אגף ההסברה של ברק בשני דובריו הנאמנים, מירב פרסי-צדוק ודוד זיסו. פרסי-צדוק עובדת בשירותו של ברק כבר שלוש שנים, מאז תקופת הפריימריז במפלגת העבודה. זיסו עבד בעבר כדובר של ראשי ערים ותפקד כדוברו של אפרים סנה, כשהיה שר הבריאות. הכתבים הפוליטיים והמדיניים טוענים שאין בסביבתו של ברק אף דובר בעל סמכות שמסוגל לענות על שאלותיהם. ואכן, אגף ההסברה מתוכנן להיות מתוגבר באדם נוסף. חלק מאנשי לשכתו של ברק מעדיפים שבעל מקצוע יוצב בראש אגף ההסברה, כשיתר הדוברים כפופים לו; אחרים מבכרים שהאיש ימלא אך ורק את פונקציית הדוברות המדינית, ושפרסי-צדוק תמלא את תפקיד הדוברת הפוליטית. כך או כך, לא נראה כי התגבורת תשנה באופן מהותי את קשריו של ברק עם אמצעי התקשורת.

עופר שלח: הוא לא מתייחס לעיתונאים כאל אנשים; רק כאל כלים

עובדת לשכת ראש הממשלה עם התקשורת אינה משומנת. כך, למשל, באחד מלילות השימורים של הרכבת הממשלה, כשבמזנון הכנסת צפה ברק בשידור של "משעל הם" בערוץ 2, הוא שלח כמה פעמים במהלך התוכנית את עו"ד גלעד שר כדי שיכחיש את מה שנאמר בה. אין מדיניות ברורה של דרכי העברת המידע. תוכנית הרפורמות הכלכלית-ות, למשל, הודלפה מהלשכה לאחד הכתבים, במקום שתתקיים מסיבת-עיתונאים מסודרת. דוגמה נוספת: הראיון הטלוויזיוני הראשון אחרי הניצחון בבחירות התקיים דווקא בזמן משחק הכדורגל המכריע בין ישראל לאוסטרליה. זה לא היה קורה אצל נתניהו. תוכניתו המדינית של ברק אינה מוסברת כראוי. ההצהרה שלו על קביעת לוח זמנים של 15 חודש לתהליך המדיני עם הפלסטינים, למשל, לא הובנה כראוי; למעשה, המשמעות האמיתית שלה התהפכה: ברק התכוון לכך שבתוך 15 חודשים יוכל לדעת אם המו"מ מניב הסכמים, או שאין לכך סיכוי. בקביעת מסגרת זמן הוא רצה דווקא להנמיך את הציפיות אצל הבל, ולהגביר אותן אצל אלה שסבורים כי

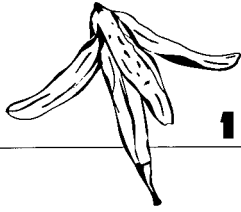
הוא מנסה להרוויח זמן. לאחר ההצהרה דיווח הכתב המדיני של ערוץ 2, עמנואל רוזן, בפתח מהדורת החדשות, שברק הכריז כי בתוך 15 חודשים ייחתמו הסכמי השלום. אף אחד בלשכת ברק לא טרח לתקן אותו.

הכתבים המדיניים טוענים שראש הממשלה מזניח את ממד ההסברה בביקוריו בחו"ל. במוסקבה, הם מספרים, היו ליקויים טכניים קשים – בעיקר בכל הקשור לתיאום בואם של צוותי הצילום הטלוויזיוניים לאירועים החשובים. ההצלחה התקשורתית של הביקור בארצות-הברית, אומרים הכתבים, היא למרות מערך ההסברה של ברק ולא בגללו. גם שם היו, לטענתם, ליקויים טכניים (תי-אום ראיונות, צילומים ומסיבות-עיתונאים). הקו ההסברתי, לדבריהם, לא היה מתוכנן כיאות, וגם העבודה מול התקשורת האמריקאית חרקה (בתקופת נתניהו היה דוד בר-אילן מתראיין לתקשורת הזרה; בצוות של ברק אין אף אחד שממלא את התפקיד הזה). לא היה מי שיכוון את הדוברים ולא היו תדרוכים מסודרים. בראיון לרדיו האמריקאי אמר דני יתום, המתאם המדיני-בטחוני, שישראל מציעה לחדש מיד את המשא ומתן עם הסורים ושכל צד יבוא עם הפרשנות שלו בנוגע לנקודה שבה הסתיימו השיחות ב-96. הדברים הללו, שהרגיזו גם את אסד וגם אחדים מהשרים בממשלת ברק, ספק אם היו מתוכננים כחלק מקו ההסברה הרשמי של הביקור החגיגי בווישינגטון. יתום גם ניהם את משפחת קנדי לפני שנקבע רשמית מותו של ג'ון קנדי הבן. העיתונאים טוענים שדוב-רי ראש הממשלה אינם ממש מתואמים עם אנשי לשכתו.

אם אנשי הלשכה מתדרכים עיתונאים, אומרים הכתבים, הם עושים זאת בצורה בלתי מקצועית. ניכר בהם שהם לא מצויים בסוד העניינים. אחרי שברק נפגש עם ערפאת והציע לו לדחות את יישום הסכם וואי, תדרך צבי שטאובר את הכתבים המדיניים ואמר להם ש"ערפאת לא נפל מהכיסא". הדברים שודרו בתקשורת האלקטרונית, על אף שהיום ידוע שערפאת דחה בזעם את ההצעה, שאף הולידה משבר במשא ומתן. כשהפלסטינים הודיעו על פגישה נוספת שצפויה בין ברק לערפאת, איש בלשכת ברק לא היה יכול לאשר או להכחיש את הדברים.

עוד חיץ בין ברק לציבור הוא מיעוט הראיונות. גם כיוון שוה המדיום הפחות חביב עליו (בניגוד לנתניהו שהיה מוכן וערוך לכל ראיון בלתי צפוי, ברק צריך להתכונן אליהם זמן רב), וגם כיוון שבכך הוא מחזיר את מעמד הראיון עם ראש הממשלה לממדיו היש-נים והמכובדים יותר. ■

ברוך קרא הוא עיתונאי ב"הארץ"

דוד ויצום

חוויה תרבותית

פני כשנתיים התחבטה הטלוויזיה הישראלית (שוב, או גם אז, או שמה כבר אז) כיצד להמשיך ולהפיק תוכנית תרבות, לאחר ש"יומן תרבות" במתכונת שנוסתה קודם לכן נקלע לקשיים עקרוניים ואחרים. שמי עלה כמועמד להעלאת תוכנית תרבות במתכונת שונה, וניסיתי, במשך עונה קצרה, וללא הצלחה, לבצע את המשימה.

לא אלאה את הקוראים בכעיות אובייקטיביות וסובייקטיביות שונות ומשונות הקשורות בעשייה טלוויזיונית בכלל וברשות-השידור בפרט. לא בכך העניין. השאלה שניסיתי לשאול את עצמי מאז ירדה התוכנית, בנוסף לשאלות אחרות או לביקורות הקשות שהוטחו בה, היא

וכיום אין בעצם תוכנית תרבות במונח שהיה מקובל עד לפני כמה שנים ברחבי העולם (ומקובל עדיין בכמה וכמה מדינות שמהן אנו שואבים גם ערכים תרבותיים בתחומים רבים).

מבחינת תכניה לא היתה "אופרה אחרת" מהפכנית או "חתרנית" מדי, וגם לא שמרנית מדי: בצד מוסיקה קלאסית (העדפה ברורה שלי) הוגשו כתבות, ראיונות ודיונים בענייני תיאטרון ומחול, ספרים ושירה, פיטול וציור, רוק וג'אז. בצדם היו גם התבטאויות בענייני הזהות הישראלית, מלחמת התרבות בישראל, תרבות מול פוליטיקה וחברה וכדומה. מבחינת צורתה והגשתה, לא לי לשפוט את התוצאה. אני יכול להגיד רק זאת: אותו חומר טלוויזיוני, כשהוא מוגש במסגרת חדשותית - כמו בתוכנית "מהיום למחר" באותו ערוץ עצמו, במתכונת דומה ובידי אותו צוות - אינו מעורר אותה מידה של אנטגוניזם כלל ועיקר.

התגובות ששמעתי בבניין הטלוויזיה עצמו, והביקורות שקראתי בעיתונים, היו לי שיעור מאלף (אם כי לא קל). לאחר שאקוץ, לצורך הדיון עצמו, אחוז מסוים (אפילו ניכר) מחמת-הזעם של המבקרים כנכון ומוצדק מול - נאמר - עריכה גרועה, הנחיה גרועה וכדומה, עדיין אני נותר עם השאלה: האם יש כאן יסוד נוסף של דיסוננס, המתקיים בין תוכנית תרבות (כלשהי) לבין התקבלותה בישראל היום?

לדעתי, התשובה לשאלה היא חיובית, ולכן מעניינת גם מעבר להתנסותי האישית. המונח "תרבות" בישראל היום (ולמעשה בכל מקום ובכל זמן, אבל אצלנו, כרגיל, "קצת

"אופרה אחרת" עוררה חמת זעם של ממש, אלימות ובוטות, השתלחות ורגשות השמורים בדרך-כלל לתופעות מחועבות ודוחות מן הסוג הנורא מכל

יותר") שנוי במחלוקת קשה. ניתן לדמותו לזירת מלחמה, שבה כלי הנשק כבר שלופים וטעונים, והם יורים באינטנסיביות רבה למראה, למקרא ולמשמע כל תוויה. מידת החרדה בזירה הזו גם היא, מסתבר, גבוהה ומכתיבה שימוש באמצעי תגובה דרסטיים מול כל דבר הנתפס כחדירה לתוכה ללא רשותם, עצתם או אימוץ הכללים שקבעו זקיפי התרבות המקובלים, הניצבים בשערי שדה המערכה.

גם ללא שאכנס, במסגרת המצומצמת הזאת, להגדרות הרבות והמעמיקות סביב המושג "תרבות" - וכדאי אולי לשוב ולעשות זאת - מסתבר שמיווג של תרבות "גבוהה" עם "פופולרית", ישראלית עם זרה, או "תרבות מצומצמת" עם "תרבות במונח הרחב של המלה" (לפי יורם ברונובסקי) - איננו מוצלח כתוכנית טלוויזיה ישראלית, ומחייב ביקורת קפדנית ומקצועית. יתרה מכך, המיווג הזה מעורר חמת-זעם של ממש, אלימות ובוטות, השתלחות ורגשות השמורים בדרך-כלל לתופעות מתועבות ודוחות מן הסוג הנורא מכל. וגם זו היתה לי חוויה תרבותית מעניינת. ■

דוד ויצום עורך ומנעש את "מהיום למחר" בערוץ הראשון

היכן טעיתי אני, בתוך מכלול הבעיות שעמדו בפני אנשי הצוות של התוכנית ובפני.

במבט לאחור נראה לי שלא גיבשתי לעצמי די הצורך תובנה של המושג "תרבות" במציאות הישראלית העכשווית. מאז ניסיתי לחשוב באורח מסודר יותר על עניין זה ועל נושאים הקרובים למושג החמקמק מן כל-כך, והשנוי במחלוקת כל-כך - "תרבות". משום כך אני גם מעלה דברים אלה על הכתב: אולי יהיה כאן פתח לדיון (על דפי כתב-עת זה, או בכל פורום שהוא - אני אשמח, כמוכן, להשתתף).

הנה אפוא כמה נקודות שבהן אני מהרהר: מסתבר שהתוכנית שניסינו להעלות, "אופרה אחרת" היה שמה, לא היתה הכישלון היחיד בתחום זה. למעשה, רוב תוכניות התרבות בערוצי הטלוויזיה השונים בישראל קרסו ונפלו תוך זמן קצר יחסית,

זו לא מדינת משטרה

על המתח בין זכות הציבור לדעת לצווי איסור הפרסום על האנס הסדרתי

ימון שתי עיתונאיות "הארץ", אורית שוחט וניקול קראו, לחקירה משטרתית הוא המחשה למקרים המתרבים לאחרונה שבהם העיתונות מוצאת את עצמה בעימות חזיתי עם המשטרה והמערכת המשפטית בנושאים שבהם מוציאים בתי-המשפט צווי איסור פרסום.

דומה שכמעט כל מקרה חשוב, מעניין, עסיסי, הנחקר במשטרה או המגיע לדיון משפטי זוכה, לפחות בתחילת הדרך, לצו איסור פרסום. כך היה, למשל, בפרשת האונס של לינור אברג'יל, בפרשת סטרשנוב-מנבר, בחקירה בעניין אריאל שרון ויאנוש בן-גל, בשוד הכספות הגדול ועוד ועוד.

נגד שתי העיתונאיות נפתחה חקירה בחשד להפרת צו איסור פרסום, לאחר שחשפו בעיתון ("הארץ" מיום 3.8.99) וברדיו את העובדה שהאנס הסדרתי מתל-אביב פועל בחודשים האחרונים גם מחוצה לה ואונס נערות צעירות באזורים שונים בגוש דן ובשרון. במקרה זה, כמו גם במקרים דומים בעבר, אין מדובר בהליך משפטי המתנהל בפני בית-משפט, אלא בנוהג של המשטרה לפנות לבית-המשפט לפני שמתנהל הליך כלשהו ולקבל צו איסור פרסום על חקירה המתנהלת במשטרה. הצו מתפקד, למעשה, כהטלת צנזורה על הדיווח והדיון בפלילים בכלי התקשורת.

צווי איסור פרסום והניסיון של עיתונאים לדווח לקוראים "מסביב" לאיסורים הקבועים בצו יוצרים זירה בעייתית להתנגשות בין המשטרה לתקשורת. לעתים דומה שהמשטרה עושה שימוש בצווי איסור פרסום כדי למנוע ביקורת או סיקור ביקורתי של מחלוליה. אחת התוצאות החמורות של התנגשות זו היא שעיתונאים, בעיקר אלה המסקרים את התחום הפלילי, מוזמנים לחקירות במשטרה ומוצאים עצמם מאוימים על-ידי חוקרים, שוטרים, ולעתים גם על-ידי עורכי-דין באופן שעלול לפגוע ביכולתם לבצע את תפקידם, ולמנוע זרימה של מידע חיוני לציבור הרחב.

...

פומביות הדיון המשפטי היא עקרון יסודי בכל דמוקרטיה אמיתית, וערובה לזכותו של הנאשם להליך הוגן. פומביות הדיון המשפטי היא, כמובן, חלק מהעיקרון הרחב בדבר זכותו של הציבור לדעת את כל הנעשה בשמו ובעבורו על-ידי גורמי החקירה והמשפט. גורמים אלה פועלים במסגרת חובתה של המדינה להבטיח שלטון חוקי, סדר והגנה על אורחיה שומרי החוק, ואת זכותו של הציבור לדעת בדיוק מה עושים בכספו ובשמו במסגרת אכיפת החוק.

עקרון הפומביות קבוע ומעוגן בחוק יסודי: השפיטה, הקובע בסעיף 3: "בית-משפט ידון בפומבי". לעיקרון זה שורה של חריגים הקבועים בחוק בתי-המשפט. המחוקק, ובתי-המשפט בעקבותיו, מנו שורה ארוכה של חריגים המעקרים במידה רבה את עקרון הפומביות. בין החריגים הקבועים בחוק ניתן להזכיר את העילות הבאות המאפשרות למנוע פרסום: סכנה לבטחון המדינה, פגיעה ביחסי החוץ של המדינה, הגנה על המוסר, הגנה על קטין, הגנה על מתלונן או נאשם בעבירות

צילום: י.ר.חורז

ניצב שלמה אהרונישקי < חקירה מחוץ לעין הציבור

מין, ענייני אישות שונים, כאשר הדיון הפומבי עלול להרתיע עד מלה-עיד עדות חופשית או מלהעיד בכלל, חקירת סיבות מוות, כאשר יש חשש לשלומם ובטחונם של אדם שהוזכר בדיון, ועוד. לחריגים אלה ניתנה בדרך-כלל פרשנות מרחיבה על-ידי בתי-המשפט.

כאשר שופט נדרש לפרש חוק העוסק בסמכויותיו של בית-המשפט עצמו, ובפרסום מעשיו, טבעי הדבר שייטה להרחיב את סמכויותיו ויאפשר לעצמו, ולעמיתיו, להחליט לגופו של כל עניין אם הוא ראוי לפרסום. התחושה של משפטנים רבים העוסקים בתחום זה היא שביט-

בתי-משפט משמשים במקרים רבים חותמת גומי

לחקרי המשטרה וממעטים להפעיל שיקול דעת

עצמאי ולהתחשב בזכותו של הציבור לדעת

המשפט, הרגיש בדרך-כלל לעקרונות חופש הביטוי וזכות הציבור לדעת, מוכן להגביל פרסומים ולפגוע בעקרונות אלה כאשר מדובר בהליכים משפטיים ובנושאים שבהם הוא עצמו עוסק. ברור שאיסור הפרסום לא רק שולל את זכות הציבור לדעת את הפרשה עצמה, אלא גם מונע דיון ציבורי באופן טיפוליה של המערכת המשפטית בפרשה ומונע ביקורת אפשרית על בתי-המשפט ועל גורמי החקירה. ייתכן שדווקא בנושא רגיש זה יש להגביל את סמכותו של בית-

המשטרה היתה, ככל הנראה, בדעה כי כל פרסום בתקשורת עלול לפגוע בחקירה, לגרום לפאניקה ביישובים שבהם בוצעו מעשי אונס, ולמנוע את הסייף כוי לתפוס את האנס באמצעות מארבים חשאיים במקומות היישוב שלא פורסמו. אין ספק שיש צדק בעמדה זו. הפרסום אכן יוצר תגובה קשה אצל נערות והורים, ועלול להגביר את הזהירות של האנס היודע שהמקרים גלויים וידועים למשטרה ולציבור. אולם מדינה דמוקרטית אינה מדינת משטרה. יעילות החקירה המשטרתית היא רק שיקול אחד בסל של שיקולים הקובעים את הצורך לפרסם או להימנע מפרסום של נתונים ועובדות על פשיעה וחקירה.

העיתונאיות ב"הארץ" סברו, בצדק רב, שהפרסום במקרה זה, כאשר מדובר באנס המסתובב חופשי, יספק אזהרה חיונית לנערות ולהורים. דווקא פרסום מפורט של זירת הפעולה של האנס ושל דפוסי התנהגותו יכול לסייע לאוכלוסייה להתגונן. יש חשיבות נוספת לפרסום: מתיחת ביקורת עניינית וראויה על המשטרה שלא מצליחה לפענח פשיעה חמורה כל-כך הממשיכה לגבות קורבנות תמימים במשך חודשים רבים. ואכן, דומה שמאז הפרסום הגבירה המשטרה את מאמציה וכך גדלו הסיכויים לעצור את הפושע.

הטענה העיקרית והמכרעת לטובת פרסום היא שלא ייתכן לעשות שימוש בצווי איסור פרסום כצנזורה על המתרחש במדינה, ועל פרסום מחדליה של המשטרה. לאזרחים במדינה דמוקרטית זכות מלאה לדעת שביישוב שבו הם חיים היו מקרי אונס, בשיטה קבועה, והם רשאים להתגונן כאוות נפשם ולא לשמש, בלי ידיעתם, פתיונות בידי המשטרה במאמציה ללכוד את האנס.

החוק בנושא זה נוטה באופן ברור לטובת חובתה וזכותה של התקשורת לדוות לציבור על כל מידע שהגיע לידיה, גם כאשר מדובר בנושאים רגישים הנמצאים בחקירה משטרתית. הסמכות היחידה

הנתונה לבית-המשפט בנושאי חקירה היא הסמכות הקבועה בסעיף 70 (ה) לחוק בתי-המשפט לאיסור פרסום שמו של חשוד, או כל פרט אחר שיש בו כדי לזהותו, אם הדבר עלול לפגוע בחקירה שעל-פי דין. אין לבית-המשפט סמכות לאיסור פרסום גורף וכולל של אירוע כגון אונס (להבדיל מזהות הנאנס), או דבר קיומה של חקירה על מעשי אונס שונים במקומות שונים במדינה.

טוב תעשה המשטרה אם תתמקד פחות בהוצאת צווי איסור פרסום על חקירות ועבירות ותימנע ככל האפשר מזימון עיתונאים לחקירה על פרסומים שבעיקרם משרתים את האינטרס הציבורי ואת זכותו של הציבור לדעת.

התנהגות המשטרה בפרשת האנס מגוש דן מחזקת את הסברה שהמטרה מוסדרת יותר מדי מפרסומים שליליים ומביקורת על מחדליה, ואינה מודעת די הצורך לתפקידיה של העיתונות ולזכותו של הציבור לדעת. לכן רצוי להגביר את הבקרה על התנהגות המשטרה, לדרוש מבתי-המשפט שיימנעו מהוצאתם של צווי איסור פרסום גורפים לתקופות ארוכות, ולקיים מנגנון של פיקוח ובקרה (למשל, באמצע עזת אישור של היועץ המשפטי לממשלה) על ניהול חקירה משטרתית נגד עיתונאים בטענות על הפרת איסורי פרסום. ■

משפט לאיסור פרסום, לצמצם את העילות הקבועות בחוק לאיסור הפרסום, ולקבוע מנגנון של ביקורת על דרך הפעלת הסמכות.

העניין בעייתי, ולעתים תמוה עוד יותר, כאשר מדובר בצווי איסור פרסום על חקירה משטרתית שטרם הגיעה לדיון משפטי. במקרים אלה מצליחה המשטרה להוציא מבית-המשפט צו איסור פרסום על פרשה בעלת חשיבות ציבורית ממדרגה ראשונה, ולמעשה לא מאפשרת לעיתונות החוקרת להמשיך לבצע את תפקידיה ולהביא מידע לציבור בפרשה חשובה שמעסיקה אותו. בתי-המשפט משמשים במקרים רבים כחותמת גומי לחוקרי המשטרה וממעטים להפעיל שיקול דעת עצמאי ולהתחשב בזכותו של הציבור לדעת.

גם אם נקבל את ההנחה שהפרסום התקשורתי עלול לחבל ולהפריע לחקירות, לא יכולה זו להיות סיבה מכרעת, במדינה דמוקרטית, להטיל צנזורה גורפת על פרסומים בנושאי חקירה של עבירות פליליות.

•••

בפרשת האנס הסדרתי מתל-אביב והפרסומים עליה בעיתון "הארץ" באים לידי ביטוי האלמנטים העיקריים של הדילמה העקרונית, הציבורית והמשפטית. האם למשטרה יש זכות לנהל את חקירותיה מחוץ לעין הציבורית, או שמא זכותה וחובתה של התקשורת לעקוב אחר חקירות ופרשיות פליליות, לחשוף מידע חדש לטובת הציבור, ולא להימנע מביקורת נוקבת על המשטרה כאשר זו לא מצליחה לבצע את חובתה ותפקידיה ולפענח את הפשעים?

עו"ד ד"ר יובל קרויאל הוא מרצה לדיון תקשורת בפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית ובמכללה למשפטים ברחמי-ל

הערב הם יודעים לספר...

על-פי חברת-החדשות של ערוץ 2, סדאם חוסיין לקה בסרטן, הנשיא
אסד אושפז בגלל התקף לב ודני יתום יצא לפגישה דחופה עם המלך חסן
ממרוקו, כשזה שכב על ערש דווי. חדשות בשיטת החפץ

כבת המנהיגות הבוגרת בעולם הערבי עברה טלטלה משמעותית בשנה האחרונה, והמומחים מעריכים שבתוך שנים מספר יוחלף כמעט כל דור ההנהגה הקודם. חוסיין מלך ירדן וחסן מלך מרוקו, הוותיקים ביותר, הלכו לעולמם השנה. ערפאת חולה, פאהד המלך הסעודי חולה, אומרים שסדאם חוסין חולה, ואסד הרי תמיד היה חולה. גם מובארכ כבר אינו ילד והשנה מלאו לו 71.

למרות זאת, נדמה שלחדשות הערוץ השני אצה קצת הדרך. אחת לכמה חודשים הם הורגים מנהיג אחר.

בעיצומם של הדיונים בוואי פלנטיישן נפתחה מהדורת החדשות של ערוץ 2 בידיעה המרעישה על מחלת הסרטן המתקדמת של סדאם חוסיין ועל מקורות מודיעין שעדכנו את הדרג המדיני בארץ על מצבו הקשה. את הסיפור הביא שלמה רוז, הכתב בווישינגטון, והוא גובה גם בפרשנות של עמנואל רוזן. בדיקות של כתבים מדיניים וכתבים לענייני ערבים מכלי תקשורת אחרים לא סיפקו שום ביסוס לסיפור מותו הקרב של המנהיג העיראקי. אבל בדיקה מעמיקה יותר העלתה פרט מעניין: מקורה של הידיעה בפרסום בן למעלה משבוע בעיתון הכווייתי "אלקבאס". הפרסום הזה אכן הועבר למקורות המדיניים כחלק מדיווח בלתי מסווג ושוטרי.

בעיתונים הכווייתיים אין אינטרס מיוחד לפרגן לשליט העיראקי שפגש לארצם בברוטיות בתחילת שנות התשעים, במהלך שגרר את מלחמת המפרץ. כתבים מנוסים לענייני ערבים, אשר יודעים לבור את המוץ מהתבן שבפרסומים הרבים בעולם הערבי, יודעים שעיתונים ועיתונאים כווייתיים אינם יכולים לשמש מקורות מידע אמנים על המתרחש בעיראק. ואכן הסיפור לא זכה לפרסום נוסף: לא במהדורת "מבט" של הערוץ הראשון המשודרת שעה קלה בלבד אחר-כך, ולא בכלי תקשורת אחרים. גם בערוץ 2 לא חזרו עליו.

עברו חודשים רבים, כמעט שנה, וסדאם חוסיין עדיין עמנו. שמועות על מצב בריאותו מוסיפות לזרום אבל הן אינן נתמכות בראיות רציניות. אין, למשל, שום מידע מוסמך על קיבנה של מחלת סרטן בגופו. ישנה החלטה מהחודש האחרון של הערוץ העיראקי למנות את בנו הצעיר ליורש עתידי. היא יכולה לשמש בסיס לפרשנות שסדאם חוסיין אינו משאיר דבר ליד המקרה, אך לא הרבה מעבר לכך.

ד"ר עופרה בנג'י, חוקרת בכירה במרכז דיין להיסטוריה של המזרח התיכון, המתמקדת בעיקר בעיראק, אינה מתייחסת ברצינות לפרסומים מסוג זה: "הידיעה על מותו הקרוב

של סדאם חוסיין נראית לי מפוברקת. זה יכול להיות מהלך מודיעיני מתוחכם של אחת המדינות וזה קורה הרבה מאוד, גם אצלנו. כאשר מגיעה ידיעה מעיתון כווייתי המתייחסת לעיראק צריך להצליב אותה פעמים רבות ולהתייחס אליה, אם בכלל, בספקנות מרבית. עד עכשיו אין לי שום מידע מוצק שמצבו של חוסיין אנוש או קשה. פעמים רבות התקבלו ידיעות על מחלתו של סדאם חוסיין עם הערכות שהוא גוסס".

מתי בכל זאת אפשר להתייחס ברצינות לדיווחים ורים על מצבם של שליטים ערבים? לעיתונים האירופיים הרציניים, כמו "לה

מונד" או "אינדיפנדנט", יש כתבים במזרח התיכון שבדרך-כלל מוכיחים את עצמם ופרסומיהם מדויקים הרבה יותר מאלה של העיתונים הערביים. בכל מקרה, נדמה לי שהשיקול כנן לא היה הדיוק אלא הרצון לפרסם ידיעה מעניינת שתקלוט את התעניינות התקשורת למשך כמה שעות. אחר-כך תמיד אפשר להאשים את המקורות הערביים.

אהרון ברנע פורץ למרקע

על רקע הידיעה הפותחת והלא נכונה מתקופת וואי, שנשכחה בשטף האירועים והסכסוכים הביניים שנחתם בוואי, מערכת הבחירות ותוצאותיהן, קל יותר להבין את מניעיו של שלום קיטל, מנכ"ל חברת-החדשות, לאפשר פריצה מיוחדת, דקות אחדות לפני השעה תשע, עם שמועות על אשפוזו של נשיא סוריה חאפז אל-אסד, בגלל התקף לב. מי שהסימנים הטלויזיוניים נהירים לו יכול היה להבין את פשר קטיעת רצף השידורים השגרתי עם ידיעה בהולה כזאת: מדובר בצעד טלויזיוני חריג ונדיר, השמור לאירועים טרגיים או דרמטיים במיוחד. אחרי שכבר הוחלט על פריצה כזאת, לא היה ערך מיוחד לסייגים שהציב הכתב אהרון ברנע שהביא את הידיעה: "אנחנו במצב של יותר משמועות. אנחנו מנהלים מגעים עם מקורות אמנים ביותר בקאמפ היר שנמצאים בקשרים עם מקורות בדמשק. על-פי אותם מקורות, ואני שב ומסייג: על-פי אותם מקורות, זה לא רשמי, אכן הנשיא

אסד אושפז בבית-החולים עם בעיה בלבו". השמועות הגיעו זמן רב לפני מהדורת החדשות של שמונה בערב, אך האישור של המקור המצרי, שעליו הסתמך ברנע, הגיע לאחר סיומה. הסיבה האמיתית לפריצה היתה, ככל הנראה, חשש שמהדורת "מבט" של הערוץ הראשון תצא ראשונה עם הסיפור. זאת על אף שאחד מאנשי הערוץ השני התקשר לערוץ הראשון כדי לברר אם הסיפור יזכה לטיפול - ונענה בשלילה. ואכן לעורכי מהדורת "מבט" לא היתה כל כוונה לשדר את השמועה הבלתי בדוקה הזו. זוגות עיניים מאיימות נתלו בפרשן לענייני ערבים, אהוד יערי, שהתבקש

אהרון ברנע: אנחנו במצב של יותר משמועות. אנחנו מנהלים מגעים עם מקורות אמנים ביותר בקהיר שנמצאים בקשרים עם מקורות בדמשק

לשוב ולבדוק אם מקורותיו אינם "מפילים" אותו ומשהו אכן קרה לאסד. ברוממה נשמעו גם צעקות, רובן של יערי עצמו, שדרש מכולם להימנע מכל התייחסות לסיפור. הסבלנות והביטחון העצמי השתלמו.

בהמשך הערב באה הבהרה בערוץ השני: אסד בריא ושלם. אהרון ברנע נכנס אל אולפן התוכנית "משעל חם" לעדכן כשהפלאפון תלוי על אוזנו. "הכניסה הזאת עם הפלאפון ביד, מה היא אומרת?", שאל משעל. ברנע: "תראה איך כתבים לענייני ערבים עובדים בשעות לחץ עם השמועות מסביב...". משעל: "תשמע, אתה יכול לחזור בכך, ולגמור את העניין. לא קרה כלום". ברנע: "תשמע, יש עוד מקור בדמשק שאמר שהנשיא מאושפז והוא בסדר. ואני חוזר ואומר הוא אושפז פעמים רבות...".

משעל בחיך: "זה אומר שהידיעה שהבאת היא...".

ברנע: "אני חוזר ואומר, אסד בסדר". באותו היום, ובשבועות שלאחר מכן, השמועות נדדו והתלבשו על יאסר ערפאת. כמעט מדי ערב מסתובבות במערכות העיתונים שמועות עקשניות כי ערפאת אינו בין החיים, ולחלופין שמצבו קשה. במקרה אחר השמועה עברה לפאהד הסעודי. בעידן הפטפטת והרכלנות התקשורתית אין לשמועות אלו כל ערך. הן מצטרפות לשמועות עקשניות אחרות מהתקופה האחרונה: למשל, השמועה שאינה מרפה זה חודשים כי איש ציבור ידוע נוהג להכות את

סיעת חד"ש נגד חברת-החדשות

דרור ניסן, דובר סיעת חד"ש, הסתובב מתוסכל זמן רב. מפעם לפעם ניסה לעניין את עורכי החדשות והכתבים בערוץ 2 בנושאים הקשורים בסיעות הערביות, ונתקל בסירוב. בעידודה של הכתבת הפרלמנטרית, רינה מצליח, התיישב וניסח מכתב למנכ"ל החברה שלום קיטל. "מהדורת החדשות של הערוץ השני 'נקייה' מערבים ומנושאים הקשורים לאוכלוסייה הערבית", קובל ניסן ומספק כמה דוגמאות לנושאים שלא זכו לכל התייחסות במהדורה: התמודדות של ח"כ ערבי לתפקיד יו"ר הכנסת, ביקורים של חברי-הכנסת של חד"ש אצל יו"ר הרשות הפלסטינית יאסר ערפאת, שכלל גם התבטאות ויות מדיניות, והעובדה שחברת-החדשות של ערוץ 2 נמנעת מלהזמין את נציגי האוכלוסייה הערבית לתוכניות כמו "אולפן שישי" ו"פגוש את העיתונות".

"הראיה מבחינתי להיות אירועים אלה חדשות היא העובדה שכל כלי-התקשורת האחרים מצאו לנכון לכסותם ובהרחבה", כתב ניסן לקיטל, "אבל ייתכן שפשוט כולם מחלטרים וחוטאים למקצוע ורק אתם עושים חדשות צרופות". ניסן גם ערך השוואה בין אופן הסיקור של הח"כים הערבים בערוץ הראשון לעומת הערוץ השני והגיע למסקנה כי "הערוץ הראשון מומין את אנשינו דרך קבע ולכל הבמות".

הקובלנה הפכה למסכת מכוערת למדי של חילופי מכתבים. ניסן: "פגשתי שוב את מצליח בכנסת ובמפתיע היא תקפה את הפנייה שלי ושאלה, 'מי אני שאכתוב למנכ"ל חברת-החדשות', וסיפרה שקיטל 'הטיס את המכתב לפח'". מצליח: "זה לא נכון ואני לא רוצה להתייחס לשיחה פרטית".

ניסן החליט לפנות למדרו של אביב לביא

"ראיתי שמעתי" ב"הארץ", ובעקבות הפרסום קיבל מקיטל מכתב נזעם: "אינני מתכוון ון לכבדך בתשובה עניינית. אינך רוצה פתרונות אלא יחסי ציבור. מבין שתי הדרכים: ניסיון כן לפתור בעיות במגע ישיר, או פנייה לתקשורת, בחרת בדרך השנייה וזה בוודאי מוכיח את תום לבך... גם בתחום שאתה מעלה, אני עושה ואעשה גם בלי להיזדקק להידברות איתך". מכתבו של קיטל הגיע את ניסן לפנות גם לנציב קבילות הציבור של הרשות-השנייה ולמנכ"ל שלה, נחמן שי. במקביל השיב לקיטל במכתב נוסף: "יש משהו אירוני בכך שעיתונאי ותיק ועורך בכיר מתקומם על מסירת אינפורמציה לעיתונות, כאמצעי לעורר תשומת לב ציבורית. כך על נקלה, בגלל מכתב מרגיז אחד, אתה ממחר לכרות את הענף שעליו אתה יושב".

אשתו. על-פי הסטנדרטים שקבעה חברת-החדשות של הערוץ השני במקרה של אסד, היה מקום להתייחס גם לכל הבדיות האלה. ואכן בחברת-החדשות לא מובעת חרטה מלאה על המקרים המתוארים בכתבה זו. לגבי הדיווח על מחלתו הקשה כביכול של סדאם חוסיין, אומר גורם בכיר ביותר בחברת-החדשות שסירב להתראיין בשמו: "הפרסום היה מוצדק. לא התבססו על העיתון הכווייתי אלא על מקורות קצת יותר רציניים. אני לא

אבל אז אין שום הצדקה לפתוח עם הסיפור את המהדורה.

אני בעד לפרסם סיפור שהגיע לכתב ממקור טוב. מפריע לי שהביקורת אומרת לנו מה לא לפרסם. תקשורת צריכה לפרסם דברים. מיקומה של הידיעה היה ביחס לשאר הידיעות באותו היום.

על הפריצה הנמהרת בעקבות השמועות על מותו של אסד. דווקא מצטערים בחברת-החדשות, אבל לא על עצם ההתייחסות לשמועות.

אושרת קוטלר: בשעה זו ממש אמור בית המלוכה הירדני למסור הודעה שתימסר בשידור חי בטלוויזיה הירדנית

חושב שמישהו יכול להוכיח את מצב בריאותו של סדאם חוסיין. במדינה טוטליטרית אין לך את הכלים".

עובדה שהמומחים והכתבים בכלי תקשורת אחרים הגיעו למסקנה שהידיעה אינה נכונה. זה עדיין לא אומר שהם צודקים. היו מחלות קשות של מנהיגים שהוטרו מעין הציבור. גם אם מנהיג חולה במחלה קשה זה לא אומר שהוא מת מיד. גולדה מאיר היתה חולה בסרטן במשך שלוש שנים גם במהלך כהונתה.

"אם היינו משלבים את הידיעה במהלך המהדורה, נביח בשעה שמונה ו-19 דקות, סביר להניח שלא היית שם לב אליה בכלל".

אבל למה בכלל להתייחס לשמועות. מה הקשר בינן לבין עיתונות?

אני לא חושב שיש משהו בעולם חוץ מאסד שיכול להגיד בוודאות מה קרה באותו יום. לגמרי לא ברור שאסד לא אושפז באותו יום. האם אכן אושפז אסד באותו היום? ראוי להזכיר שכבר למחרת הוא נפגש עם יורש

העצר הסעודי, כלומר שום דבר משמעותי לא אירע לו. בהקשר זה מעניין לראות כיצד מתייחס אתר האינטרנט של חברת-החדשות לסקופ הזה. בארכיון של האתר נמחק לחלוטין טיפן הפרסום המקורי. במקומו מופיע דיווח מתוקן, כללי יותר: "כלי-התקשורת הוצפו בשמועות על הידרדרות מצבו של אסד. לידיעות על נשיא סוריה אין כל אישור רשמי והן בגדר שמועות בלבד". לאן נעלם המקור של ברנע שאישר את דבר האשפוז? ידיעת ההמשך מהאינטרנט מבירה כי "אסד וערפאת חיים ובריאם. השמועות על מותם - מוגזמות. דוברו של נשיא סוריה הודיע ששלומו של אסד טוב והוא אפילו לא מאושפז, כפי שגורסו כמה שמועות שהגיעו לסוכנות ויות הידיעות ברחבי העולם". הנה, כך חלף לו גם האשפוז.

גם אהרון ברנע סבור שהיה צריך לפרסם את הידיעה במסגרת מהדורה: "המסה של השמועות שזרמו בכלי-התקשורת ובחלונות הממשלתיים היה כל-כך גדול, וזה רץ מאחד לשני כל אחר-הצהריים, ולכן אני חושב שהיה צריך לעדכן את הציבור על השמועות הללו".

אושרת קוטלר מחכה להודעה

גם ימיו האחרונים של המלך חוסיין, שאכן הלך לעולמו, זכו להתייחסות פזיזה מעט מצד חדשות ערוץ 2. ביום שישי בשעה שלוש בצהריים, יומיים לפני ההכרזה הרשמית על מותו, נעצרו השידורים בערוץ השני, נשמעה הלמות התופים המוכרים של מנגינת הפתיחה והופיעה השקופית "מבוק מיוחד". אושרת קוטלר בישרה בפנים קודרות כי "בשעה זו ממש אמור בית המלוכה הירדני למסור

הודעה שתימסר בשידור חי בטלוויזיה הירדנית". תוכן ההודעה המתוכננת היה אמור לכלול החלטה לנתק את המלך ממכשירי ההחייאה ולהכריז על מותו. ברקע הוקרנו תמונות מהטלוויזיה הירדנית: ברוזים שטים בנחל, דקלים פורחים במדבר, פרה תוצה את הכביש ואונייה שטה באופק. קוטלר: "מה אנחנו יכולים להבין כרגע משידורי הטלוויזיה הירדנית?". אהרון ברנע: "כרגע, אוש-רת, שום דבר". מקץ דקות ארוכות שבהן שודרו פרשנויות, כמעט-הספדים מרגשים יותר ופחות, ותפילות להצלתו של המלך, היה אפשר להבין שהודעה לא תצא כנראה. בכל זאת, ההצגה חייבת להימשך: ברנע מציע לעבור לשידורי הסי.אן.אן, אבל בערוץ הבינלאומי הזה, שבניגוד לערוץ 2 מחויב לשידורים מסביב לשעון, אין איזכור של ההודעה הצפויה על ניתוק המלך.

הזמן נוקף והודעה אין. אחרי תיאורים של העיר עמאן, פרשנות על היורש עבדאללה השני, ודיווח ישיר של יורם בינור שכמעט קופא מקור בשידור חי מהבירה הירדנית, עובר ערוץ 2 ללשכת נתניהו. שם מחכה עמנואל רוזן, שמחכה לבואו של בנימין נתני-הו, שמחכה להודעה מירדן שמבוששת לבוא. והטלוויזיה הירדנית בשלה: משדרת תמונות של אתרים בעמן. ברנע: "בשעה שלוש היתה אמורה להימסר ההודעה אבל בינתיים מראים תמונות של אתרים בירדן". קוטלר מתחילה לגלות חוסר סבלנות: "כל-ומר, מה שקורה בעצם שהם מושכים זמן בירדן?".

ברנע מאשר: "בדיוק, מה שעושה הטלוויזיה הירדנית זה כמו שאמרת: מושכים זמן". ההצדקה לשידור החי מתפוגגת כאשר ברנע מכריז: "קיבלנו הודעה מהסוכנות בירדן שהטלוויזיה הירדנית החליטה לבטל את ההודעה". קוטלר מאוכזבת: "השאלה היא למה, למה". ברנע: "קשה לדעת".

מדוע לא חותכים את השידור באותו הרגע? אכן קשה לדעת. השעה כבר כמעט שלוש וחצי ובשמונה משודר "אולפן שישי". שום דבר דרמטי לא יקרה עד אז, אבל בערוץ 2 ממשיכים למשוך זמן. קוטלר מבקשת מברנע: "אתה שמכיר את המלך אישית - אולי יש לך משהו אישי על המלך הזה?". אבל רגע, המלך עוד לא מת, אולי תחכו עם ההספדים? ברנע מרכין ראשו: "הוא איש שאי-אפשר לעמוד בפני הקסם האישי שלו. לא רק אני שמתו לב לזה. תיקחי את התמונות של המלך כורע על ברכיו בבית-שמש". קוטלר: "אכן, תמונות שחקוקות היטב בזכרוננו".

חברת-החדשות של ערוץ 2 טובה במשדרים מאולתרים מסוג זה. בכתבה שהופיעה ב"העין השביעית" ("ישר מהביפר", גיליון 9, יוני 97) תיאר ברוך קרא שידור חי שקדם לפר-סום מסקנות החקירה בפרשת בר-און. למרות

ההבדל בין ההתרחשויות, לקה השידור בתס-מונת דומה: הרבה מלל ופירוטכניקה ומעט מאוד מידע אמין ורלבנטי.

רוני דניאל חושף סכנה

מנכ"ל חברת-החדשות, שלום קיטל, סירב להגיב על הנושא הנדון בכתבה זו. לדעתו, הדוגמאות המוצגות כאן להמחשת פזיזות יתר וחוסר אמינות של המערכת שהוא ממונה עליה הינן "כמה מקרים בודדים שאינם מעיי-דים במשותף על שום דבר". לטענתו, מדובר ב"עוד ספיח לחגיגה התקשורתית הכללית שמתנהלת סביב ערוץ 2 והניסיון לחטוף משהו מהצלחתו הגדולה". ייתכן שיש מידה של צדק בדבריו של קיטל. הצלחתה העצומה של חברת-החדשות, אשר הפכה בפרק זמן קצר לגורם-החדשותי המרכזי בטלוויזיה והעובדה שזכתה לשבחים רבים על אריותה

הנה, סיפור מושלם: התרעות ואיומים לחטוף חיילים מסתיימים בחוליה מסוכנת המסתובבת ממש עכשיו בגוש דן. מפחיד למדי. הסיום הגרוטסקי של הפרשה רק האיר את היד הקלה על המצלמה ועל המיקרופון בערוץ 2. יצוין כי חדשות ערוץ 2 לא היו כלי-התקשורת היחיד שנחפו להסיק מסקנות במקרה זה, אבל לצורך השוואה, התוכנית "ערב חדש" בערוץ המתח-רה לא עשתה כן.

בחברת-החדשות מנמקים את הפרסומים הלא מדויקים ב"צורך לפרסם מידע גם אם אינו שלם או בדוק במאה אחוז. מאחר שהכת-בים ניוונים מהדלפות הם אינם יכולים תמיד להגיע למידע בדוק עד הסוף", אומר הגורם הבכיר, "ואם הגיעו גם לשבעים אחוז אימות, תפקידנו לפרסם".

ישנם כלים לבדוק גם בטלוויזיה מידע שאינו מאומת או רשמי. למשל, לסייג אותו

רוני דניאל: על פי כל הסימונים מדובר, כנראה, בחוליית חטיפה של חיילים, שאפשר בהחלט שממשיכה להסתובב גם עכשיו באיזור גוש דן

או לדחוק אותו למקום נמוך יותר במהדורה ולא להכריז עליו בתרועת הצוצרות בכותרת הראשית. בחדשות ערוץ 2 מכירים היטב את הדרך לעשות זאת, וכאשר הם משתמשים בה, הדברים נראים אחרת לגמרי מבחינה עיתונאית. לדוגמה אפשר להביא את כתבתה של דנה וייס על מוודת המסמכים בפרשת אוהנה. הכתבת לא ויתרה על דיווח מקיף שתואר את המסמכים שהוצגו בפניה ושהעיד כביכול על התיק שנתפר כנגד אוהנה, אך הקפידה לסייג ולהבהיר שמדובר כנראה בזיו-פים, ואף המחישה זאת באמצעות צורת הדפים, התותמות הלא מדויקות של גורמים רשמיים ועוד סימנים מחשידים. כל זאת נעשה למרות לחץ הזמן, הכמות הגדולה של המסמכים והמורכבות של הסיפור.

גם בתחום המדיני והפוליטי, שמטבעו מלא בספקולציות, לא נוהגים בחדשות ערוץ 2 להרבות בסייגים. הפרשנות נפתחת כמעט תמיד בביטויים כמו "הערב אנחנו יודעים לספר לכם ש...", ואחריה שלל עובדות מהו-לות בפרשנות. פעמים רבות מדי העובדות אינן מדויקות, אינן בדוקות ואפילו מוטעות לחלוטין. במבצע ענבי זעם, למשל, הוכרו על בניסתו לתוקף של הסכם שביתת הנשק "עוד

המושכת וקצבה הדינמי, רק מעצימים את גודלם של הכשלונות המקצועיים. לכך מתווספת העובדה שמדובר במהדורה הנצפית ביותר ושמעוררת מדי ערב את התעניינותן של מערכות החדשות של שלושת העיתונים.

הפזיזות בחריצת מסקנות אינה מאפיינת רק את דיווחי חברת-החדשות בתחום המזרח תיכוני. כשהדברים מגיעים לענייני בטחון פנים, מעדיפים שם לרוב את האופציה הפא-ניקיסטית על פני הצבת סייגים. לפני כחוד-שיים סירבו שלוש שוטרות-צבאיות חשדניות לעלות לטרמפ מהשש שמדובר בנסיון חטיפה. לאולפן התוכנית "חמש עם גדי סוקניק" הובהל הכתב רוני דניאל. "אנחנו לפרשה הרצינית והמסוכנת, שנחשפת כאן ממש עכשיו לראשונה", הכריז המנחה. בשלב ההוא לא היה מידע מבוסס שאכן מדובר בחוליה של מחבלים, אבל דניאל מכריז: "המכונית הזאת, ובה שלושה אנשים, שכנראה עם כל הסימנים מדובר בחוליית חטיפה של חיילים, אפשר בהחלט שממשיכה להסתובב, גדי, גם עכשיו באזור גוש דן". וסוקניק מוסיף: "וכל זה ברקע של מידע מוקדם שהם (החמאס) מנסים, כמוצא אחרון כמעט בתקופה האחרונה, למצוא חייל כדי לחטוף אותו לעסקת מיקוח".

"חמש עם" נגד "ערב חדש"

יכולים לכעוס עלי כך?"

במקרה אחר התנהל מאבק בין שתי התוכניות על נושא עסיסי: נער חולה שבגלל הפרעות במרכז האכילה במוחו התמכר לטעמן של קציצות בית-החולים. אנשי "ערב חדש" סיכמו עם האם והילד לראיין אותם אך לא התנו את ההשתתפות במתן בלעדיות. ב"חמש עם" דרשו מהאם לבטל את ההשתתפות ב"ערב חדש" כתנאי להופעה בערוץ 2. זאת על אף שהיא מדובר בסיפור שכבר פורסם בעיתונים. אמו של הנער הודיעה ל"ערב חדש" שהבן לקה בהתקף ואינו יכול להופיע - והגיעה לאולפן ערוץ 2. תחקירנית ב"ערב חדש": "התקשרתי לשאול מה קרה, ומדוע האם סיפרה שילדה אינו חש בטוב והאם החלה לבכות ולהתנצל. היא סיפרה שבערוץ 2 ביקשו ממנה לשקר לנו". עורכת "הערב עם", רות רודנר, סירבה להגיב לכל שאלה שהוצגה לה על התנהגות מערכת התוכנית.

לרצות את אנשי "חמש עם".

כאשר הדברים מגיעים לאורחים שהופעתם היא בגדר "סקופ" נפרצים כל הכללים. כך, למשל, היה עם אשה במצוקה מהדרום, שבעלה איים עליה כי ישרוף את ביתה. חרף ההשבעות וההפצרות של תחקירני "חמש עם" בחרה להתראיין בשני הערוצים, לגולל את סיפורה הקשה ולבקש עזרה. ל"ערב חדש" התראיינה מביתה ואילו לאולפן "חמש עם" בירושלים הוסעה במונית מעיר מגוריה. לאחר הראיון, ברבע לשש, קיבלה טלפון ממערכת "חמש עם". על הקו היתה התחייבות קירנית, ענת. האשה: "היא אמרה שהיא כועסת עלי ושאלה למה הפרתי את הבלעדיות. הייתי המומה והתחלתי לבכות. הטון שלה היה מאיים כאילו עשיתי משהו רע והיא שוב ושוב אמרה שהיא כועסת עלי. לא הבנתי למה ומאוד נעלבתי. הרי לא חיפשתי סקופ או פרסום אלא עזרה, ואני צריכה עזרה. הם יודעים שאני במצוקה, איך הם

לחברת-החדשות יש גם מוצרים גלויים. אחד מהם הוא התוכנית "חמש עם גדי סוק-ניק" שמרבה להחליף מנחים. בתוך זמן קצר יחסית הפכה התוכנית לפצצת רייטינג אמיתית כשהיא מותירה הרחק מאחור את "ערב חדש" הוותיקה בטלוויזיה החינוכית. לפעמים נדמה שהתחרות והבלעדיות ב"חמש עם" הם ערכים מקודשים הרבה יותר מהעבודה העיתונאית עצמה. לעתים, כללי הבלעדיות נוגדים את אינטרס הציבור, ולפעמים הם גורמים למטרד קשה למראיינים.

מדי בוקר, מוקדם מאוד (שש היא השעה המקובלת), מתחילים הטלפונים לטרטור בבתינו של האנשים המועמדים להתארח ב"חמש עם..." במסדר הזה דורשים בלעדיות מכל אחד המגיע לאולפן, גם אם מדובר באנשים הנושאים בתפקיד ממלכתי ומוזמנים לשוחח בנושאים ציבוריים. ח"כים, שמורא עוצמתו של הערוץ השני נופל עליהם, מבטלים את הופעתם ב"ערב חדש" כדי

עיתונאיים השכיחים בכל כלי התקשורת מתעצמים בערוץ השני. "ישנה תופעה שעדיין תונאים מאמינים לכל דבר, ומוכנים לקבל כל סיוע, כביכול, כתרומה לעבודתם ולכן נופלים בפתאום תוסף לכך את גורם התחרות הקשה וחוסר היסודיות בעבודה תקבל את התוצאה הנוכחית. בערוץ השני בולט הסגנון המחייב קיצור מופרז של הדברים. אייטס קצר וקליפי מגביר את הסיכוי שיהיו טעויות.

הכתבים לפרסומו. הסבר אחר נוגע לאכסניה שבה משודרים הדברים: ערוץ 2 הבידורי בארץ, והעובדה שהכתבים והמגישים הבכירים בחברת-החדשות נודדים מטוק-שואו לטוק-שואו ומתוכנית בידור אחת לשנייה בערוץ. ייתכן שמשוהו מהאופי הקל של הערוץ כולו נדבק בשיטות העבודה העיתונאיות, והופך למה שמכונה על-ידי אקדמאים "אינפורטיינמנט" (שילוב של אינפורמישן ואנטרטיינמנט)

הערב", בעוד שהסכם נכנס לתוקפו רק כשבוע לאחר מכן. באמצע יולי השנה, ארבעה ימים בלבד לפני מותו של חסן מלך מרוקו, כשמצבו היה כבר כנראה קשה למדי, שוב נפתחה המהדורה בכותרת מהדהדת, פיקנטית, ולא נכונה: "ראש הממשלה אהוד ברק משגר את ראש המטה שלו דני יתום לפגישה עם מלך מרוקו, חסן השני, כדי לדווח למלך על ההתפתחויות המדיניות האחרונות". כתבים מדיניים שבדקו את הסיפור לא מצאו בו ממש. גם בלשכת ראש הממשלה לא ידעו על נסיעה זו. גם דני יתום לא. "לא היתה שום תוכנית כזאת לנסוע לעדכן את המלך חסן או אפילו לעדכן אותו בטלפון", אומר יתום. "לא יודע מאיפה נולד הדיווח הזה, וגם לא ביקשו ממני תגובה. קיבלתי את זה בהפתעה".

עמנואל רוזן, הכתב שהעביר את הידיעה, מגיב: הניסיון לתאר את הישגיה של חברת-החדשות באמצעות הידיעה הזאת הוא ניסיון מוזר. היו לי הרבה מאוד ידיעות בלעדיות בחודשים האחרונים שאותן לא ציינתם, ביניין הן ההחלטה של ברק לנסות לדחות את יישום הסכם וואי, והחלטתו למנות אשה במסגרת הרחבת הממשלה".

ניסיון לברר עם עובדי חברת-החדשות בעבר ובהווה ועם עמיתים מכלי-תקשורת אחרים את הסיבות לתקלות המקצועיות הללו העלה כמה הסברים. למשל, מחסור בגורמי בקרה עיתונאית בין השלבים של הבאת הסיפור על-ידי

גדי סוקניק: אנחנו ניגשים לפרשה רצינית ומסוכנת, שנחשפת כאן ממש עכשיו לראשונה

וישנו גם הסגנון הדרמטי המתבטא אפילו באינטונציה המופרזת, בטון הגבוה ובהכרזות על הסיפור הבא באופן המזכיר כרוז בקרקס. כל אלה הם גורמים שבהחלט מגבירים את הסיכוי לטעות".

או כפי שמקובל לננות זאת בעברית "חדשעשות". הסבר אחר: יחסי עבודה עכורים בין כתבי חברת-החדשות, המקשים על שיתוף פעולה בבדיקת העובדות, במיוחד כשהסיפור העיתונאי מובא על-ידי כתב העוסק בדרך-כלל בתחום אחר. פרופ' עקיבא כהן, ראש החוג לתקשורת באוניברסיטת תל-אביב, סבור שכשלים

אבנר הופשטיין כותב ב"ידיעות אחרונות"

עמוס נוי

האוטונומיה של מדורי הספורט

ם מישו חיפש הוכחה ניצחת לכך שלמדור הזה, ולדעות הביקורתיות המושמעות בו, אין השפעה של ממש על קבר-ניטי התקשורת הכתובה והאלקטרונית, אני ממליץ בחום על הצצה חטופה במדורי הספורט השונים.

ניקה לדוגמה מאוד לא מקרית את מדור הספורט של עיתון "הארץ". ידיעות, שהתפרסמו ולא הוכחשו, יודעות לספר שערון הספורט, במסגרת המשא ומתן הסבוך שהוא מנהל עם ערוצים ארציים על שידורי הכדורגל, הטיל וטו על שיתופו של אבי רצון, עורך מדור הספורט של "הארץ", כפרשן בשידורים אלו. הסיבה הרשמית היא, לדברי מקורות יודעי דבר, טענות על גישה עוינת ולא עניינית שהמ-דור שבעריכתו הפגין כלפי ערוץ הספורט, והפירגון המתמשך והלא ענייני שאותו מדור גילה כלפי תוכניות "כדורגל פלוס" המתחרה, בתקופה שמר רצון שימש כפרשן ב"כדורגל פלוס".

תוסיפו לזה ראיון מריר (בעיתון צהריים) עם כוכב הכדורסל רדיסאב צ'ורצ'יץ, שקבל על הנהלת קבוצתו הקודמת שהיא "לא סיפקה לו הגנה מספקת" מפני "התנכלות שיטתית ולא הוגנת של מדור ספורט בעיתון מסוים" ("הארץ"! "הארץ"! למי שלא הבין; ע"ג). תצרפו לזה כמה עשרות (לפחות) אוהדים זועמים של קבוצת כדורסל בכירה בליגה, המחתימים באתר האינטרנט שלהם עצומה הקוראת להחרים את "הארץ" בגלל טיפול מגמתי, עוין ולא מקצועי בקבוצתם (טיפול שאילץ, אגב, את מדור הספורט הנ"ל להתנצל בפומבי כבר פעם אחת בעקבות תיאור-רים לא הולמים של מאמן הקבוצה), ותקבלו בעיה רצינית.

הבעיה, כמובן, אינה בעצם הטענות או בתוכנן. הן יכולות, בהחלט, להיות אוסף אקראי של שטויות מבלבלות, השמצות של בעלי אינטרסים, אי הבנות או תסכולים חסרי בסיס. הבעיה היא בטיפול, או, ליתר דיוק, בהעדר המוחלט של כל טיפול בטענות האלו, שעל פניה-הן, כפי שנהוג להגיד, נראות חמורות הן בהיקפן והן בחומרן.

שיהיה ברור: אין לי כל ספק שהאדונים שוקן, מרמרי ואסתרן, המוציאים לאור והעורכים של עיתון "הארץ", היו מבררים בכל מידת הרצינות, כובד הראש והנורמות האתיות שהם מתברכים בהן טענות דומות לאלו של ערוץ הספורט - על סיקור מגמתי בגלל אינטרס אישי כביכול - אם הן היו מועלות על-ידי מפלגת המרכז, חברת "אוסם" או תיאטרון הקאמרי. הוא הדין בעניין טענותיו של שחקן הכדורסל, אני גם די בטוח שעצומה (מופרכת ככל שתהיה) נגד "הארץ", מאורגנת, ננית, על-ידי חברים בבני-עקיבא, קובלת, ננית, על יחסו של העיתון לציונות הדתית, ומגובה בעובדות וציטוטים, היתה זוכה לתגובה מכובדת והולמת.

מכל זה עולה, כמובן, מה שנטען במדור הזה פעמים רבות - שמדור-רי הספורט אינם זוכים להתייחסות הרצינית והאתראית יחסית שלה זוכים מדורי הפוליטיקה, הכלכלה או התרבות. למה? לזה, למרבה הצער, יש רק תשובה אחת - מתוך התנשאות על נושא הספורט

בכלל, ועל צרכני מדורי הספורט בפרט.

...

יש שאלות טובות. למשל, "למה זה מעצבן אותך?". ויש דברים, בתהום הבנת הנקרא והמשתמע ממנו, שקשה להסביר. או שמבינים אותך, או שלא. הדגשים תוכניים, ניואנסים מילוליים, ניסוח, טון דיבור, הנחות מובלעות, סוגים סמויים של התנשאות - כל מה שמומחי הספרות אוהבים לכנות סב-טקסט - יכולים להוציא בן-אדם אחד מהכלים, ולהשאיר בן-אדם אחר אדיש. לך תסביר.

לך תסביר ש"קורבן האונס, בלונדינית בת 28, העידה היום..." הוא דיווח נכון מבחינה עובדתית אבל בווי מבחינה מוסרית. מה? שעצם ציון צבע שערה וגילה הבלתי-רלבנטיים של המתלוננת מחזיר את מעשה האונס מתחום הפשיעה האלימה אל הפנטסיות המיניות הגב-ריות, ומספק לו, אפילו, הצדקה אפשרית? אתה לא רציני, נכון?

או לך תסביר בעניין מיקי חליקה, השחיין הישראלי שהביא לנו מדליית כסף באליפות אירופה בשחייה, וכתבות פרופיל נרחבות עליו מילאו את כל המוספים של כל העיתונים, הרחק ממדורי הספורט. אין מה לדבר, סיפור עיתונאי מצוין - על הילד הירושלמי, בן עניים, שבכוח רצונו גבר על כל המכשולים והמגבלות, והפך לכוכב ומדלי-סט אירופי.

או "למה זה מעצבן אותך"? מה? שבכל הראיונות האלה שואלים אותו על האוכל שהוא אוהב (מזרחי) והמוסיקה שהוא אוהב (מזרחית), ושהתשובות שלו לשאלות מרכזיות אלו זוכות להבלטה בכותרות ובציטוטים? שאף פעם לא שואלים שאלות כאלו, בטון כזה, ילדי שמגת בספורט "לבן" (טניס, כדורסל) כמו הנפלד, מנסדורף או שפר, וגם לא סתם בני עניים בספורט שכונתי כמו כדורגל? שהסיפור האמיתי והסמוי מן הקורא הוא, איך לומר בעדינות, שחליקה הוא פשוט שחיין מצוין ממוצא כורדי, ושהכתיבה הזו עליו נגועה בהתנש-אות עם ריח קל של גזענות?

...

לפני שבועות אחדים קניתי "מעריב" מחוץ לגוש דן, ונסעתי לפגוש חבר שקנה את אותו עיתון, במקרה, בתל-אביב. ככה, בצחוק, הוא אמר, "העיתון שלי יותר טוב". ככה, בצחוק, החלטנו להשוות. את שער מוסף הספורט היומי, למשל.

טוב, הם היו, כמובן, זהים לגמרי. אותן תמונות, אותם צבעים, אותן כותרות, אותם כיתובים. ובמרכז שניהם, בצהוב על גבי שחור, היה ציטוט משיבת בית-הדין המשמעתי של ההתאחדות לכדורגל בעניין פרשת הסמים הממריצים שקיבלו שחקני מכבי תל-אביב.

רק מה - היה הבדל אחד. בעיתון שלי היה ציטוט חריף של תובע ההתאחדות, המטיל על הקבוצה אחריות לפרשה. בעיתון השני, הנרכש בתל-אביב, היה ציטוט חריף של מאמן הכושר הנאשם, הטוען שבכל הקבוצות נעשו מעשים דומים.

שימו לב - אותו עיתון, אותו יום, אותה שעה, אותו עמוד, ציטוט שונה. יכול להיות? יכול להיות שתושבי תל-אביב מולעטים באינפור-מציה שונה ושגויה על-ידי העיתונות היומית? יכול להיות שבגלל זה הם הולכים כמעט בלי בגדים, מדברים עגה עילגת ודלה של השפה העברית, צוחקים מדברים בכלל לא מצחיקים, אוכלים אוכל תאילנדי-די מוקפץ ומצביעים למפלגות חילוניות קיצוניות? זה ההסבר לתע-לומה הסוציולוגית הבלתי-פתורה (עד כה) הזו? ■

עמוס נוי הוא איש מחשבים

ימיו הקומפרסור שהשתמש בו הסופר עמוס עוז לתאר את תחושותיו ביום שלאחר הבחירות - הקומפרסור שחדל להרעיש מתחת לחלון ולפתע משתרר שקט גדול - הוא בלי ספק עוד אחד מהדימויים הלהטוטניים שמעוררים ברבים קנאה בעוז ובכש-רונו לשים את האצבע על מה שכולם מרגישים, אבל לא יודעים לנסח.

אני מוצאת את עצמי נזכרת בו לעתים קרובות מאוד מאז הבחירות, משום שהקומפרסור אולי חדל לפתע לטרטר והביא לנו הקלה גדולה, אבל הוא ממשיך להטריד דווקא בשקט המתמשך. הוא נשאר מתחת לחלון, ובכל בוקר אנחנו מתעוררים בחרדה, איך זה שהוא עדיין שקט, ומתי הוא שוב יתחיל לקדוח. העצבים עדיין דרוכים ומקשים להתרכז. מה קורה שם, מתחת לחלון, היכן מפעילי הקומפרסור, מה הם מתכננים לנו עכשיו? ואין הכוונה לבנימין נתניהו האיש, שהולך לעשות עסקים ולהרצות ולתכנן - או לא - את הקאמבק הידוע.

זמן קצר לאחר הבחירות - בעצם עברו רק חודשיים וחצי, ותודש וחצי מאז כינון הממשלה החדשה, אבל למי יש כוח לחשוב על זה - הודה ירון דקל, שכולם אהבו כל-כך לשנוא את מידת החשיפה הבלתי מתקבלת על הדעת שלו בתקשורת, שהוא וכל עמיתיו, הפרשנים הפוליטיים, נתונים בתהליך גמילה מהפוליטיקה ומהתקשורת של נתניהו. "מילה גמילה", נאנח דקל, "אבל שייתנו לנו את זה בהדרגה. כשעושים את זה כל-כך בבת אחת, זה לא גמילה, זה קריז".

איך לי מושג בתהליכי גמילה קצרי טווח וארוכי טווח. מה שבטוח, טוב שהגיע אוגוסט, שנותן לכולנו הזדמנות לקחת אוויר. אפילו הפרשנים הפוליטיים יוצאים לחופשה המגיעה להם ולנו בדין, ואולי אפילו תהיה להם, ולנו, הזדמנות לחשוב קצת, ונראה מה ייצא מזה.

הרבה נכתב ונאמר על פוליטיקת הספין של בנימין נתניהו, על ישיבות הבוקר בלשכת ראש הממשלה, שבמרכזן מה אומרים בתוכניות הבוקר ברדיו, ביומני החדשות, בשידורי אחר-הצהריים של הטלוויזיה ובחדשות הערב והלילה - ואחר-כך התגובות, והתגובות על התגובות, ומהומה אדירה, וענני אבק, שבסופם התברר ששום דבר לא קרה. שום ספל לא זו ממקומו על השולחן, שלא לדבר על מפעלים גדולים יותר, שלשם קמה ממשלה. אבל היה המון אקשן, היה המון בלגן. התקשורת התמסרה בקלות, כמו שהיא עושה תמיד לכל סיפור בלי אבחנה במקומו בסדר החשיבות - החל במטפלת וכלה ביועץ המשפטי ובהסכמי וואי - לאו דווקא מתוך רשעות או שנאה יתרה, אלא משום שזה כל-כך קל: פורצת שערווריה, ובאותו רגע לא צריך עוד לחשוב איך למלא את הזמן, או את עמודי העיתון. הכל מתנהל כמעט מאליה. רשימת המגיבים צצה ועולה אוטומטית, אחד משמאל, אחד מימין, אחד בעד ואחד נגד - את רובי ריבלין/ לימור ליבנת/ יהושע מצא/ סילבן שלום/ דני נווה מול אופיר פינס/ חיים רמון/ דליה איציק/ אבי יחזקאל/ אפרים סנה כבר העלינו לשידור? - ועשינו את שלנו. העלינו את הנושא לדיון, היו התבטאויות חריפות, נוחות לציטוט בתקצירי היומנים הבאים, היתה דרמה, היו צעקות - בקי"צ צור, היה יופי של שידור. לא היה זמן לעניינים אחרים שעל הפרק, אבל הם תמיד יכולים לחכות. עכשיו, הזמן עובר, והקומפרסור ממשיך לשתוק, ותהליך הגמילה קשה הרבה יותר ממה שחשבנו. כי אם התקשורת אינה עומדת במוקד הווייתו של ראש הממשלה ושל הסובבים אותו, איפה זה מעמיד אותנו? משעשע במיוחד היה לקרוא את שפע המאמרים שדיברו על כך, שהעובדה שחודש ימים לאחר שנכנס לתפקיד, עדיין לא מינה אהוד ברק יועץ תקשורת מסודר ומאורגן, לא לצורכי פנים ולא לצורכי העיתונות הזרה. העיכוב בכינוס הקבינט המדיני-בטחוני זכה לפחות התייחסות מאשר העיכוב בהקמת לשכת דוברות מסודרת. אמנם שני הדוברים, מירב פרסי-צדוק ודוד זיסו, עומדים לרשות הכתבים במקצועיות, כך מודים אפילו גדולי המבקרים, אבל התפקיד גדול עליהם, הם לא משתתפים בדיונים החשובים(!!!), הם לא בני-סמכא בתחום המדיני, ולפעמים יש גם סתירות בין ההודעות שהם מוציאים. מישוהו סיפר אפי" לו, שאביב בושינסקי ודוד בר-אילן מרשים לעצמם לחייך, כי מהר כל-כך מתגעגעים אליהם. בעלי הטורים ציינו, שהדבר מעיד על טירונות פוליטית מצד ברק, על חריקות בלשכה, והז"ה הירו מפני ההשלכות החמורות שיהיו לחילופי הדברים בין ברק לבין וולף בליצר וקרן נויבך בבית הלבן. וזו עוד הוכחה לכך שברק לא סומך על איש, שהוא דיקטטור מסוכן. עובדה, גם שרים בממשלתו, וגורמים בכירים במפלגתו, שכמובן אינם מזדהים בשמם, בקולם ובתמונתם, אומרים שזה לא בסדר, והתסיסה גוברת, ואנחנו הרי כבר יודעים לאן כל זה מוביל. עובדה, בסיבוב הקודם בלשכה זה נגמר רע.

כל זה נכון. זו הבעיה של ברק ושל השרים בממשלתו והגורמים הבכירים במפלגתו, וגם שלנו, כמי שיידרשו להצביע בבחירות הבאות, בעוד כך וכך שנים.

נרמית גיא

קריז!

כאשר רמת הרעש יורדת, אפשר להתחיל לחשוב ולדבר, באמת. והרי יש המון מה לומר, וחשוב לומר, על המהות ועל הסגנון. לדבר, לא לצעוק

אבל בינתיים, אם התקשורת אינה עומדת במרכז, מה זה אומר עלינו? אם מה שאנחנו אומרים וכותבים הוא לא העיקר, אלא רק עוד אחד בשורה ארוכה של גורמים המרכיבים את התמונה - זה מאוד לא נעים. אבל אולי אחרי התדהמה והעלבון אפשר לנצל את הזדמנות - אוגוסט והחגים שהשנה באים עלינו לטובה מוקדם - לקחת אוויר ולחשוב, מה עושים עם זה. לא לשקוע, חלילה, בתרדמת קיץ געימה ולזנוח את הדיווח על המתרחש וההצבעה על מה שלא תקין, אלא להפך. כאשר רמת הרעש יורדת, אפשר להתחיל לחשוב ולדבר, באמת. והרי יש המון מה לומר, וחשוב לומר, על המהות ועל הסגנון. על ריכוז הכוח המוגזם בידי של אדם אחד, אוהב כוח, על הרחבת הממשלה וחלקם של הגנרלים, הנשים והעורבים בה, ועל התהליך המדיני, על ההתנהלות (סליחה על הביטוי) מול ערפאת ואסד, ועוד לא דיברנו על ש"ס ומרצ והמצב הכלכלי והעולים. לדבר. לא לצעוק. ולא רק כדי שלא יגידו שרק את בנימין נתניהו תקפנו, מפני שהוא

היה מהמחנה האחר, ולברק אנחנו נותנים הנחות, מפני שהוא משלנו, אלא משום שהנושאים הללו הם באמת בנפשנו.

זו אולי גם הזדמנות להרחיב את המושג "חדשות" ו"אקטואליה". אורחים מחוץ-לארץ גדהמים תמיד לשמוע, שכל מהדורת חדשות נפתחת במלים "ראש הממשלה אמר, ראש הממשלה עשה, ראש הממשלה הלך, ראש הממשלה בא". "באמריקה", הם אומרים, "הנשיא כמעט לא מופיע בחדשות, וגם כשהוא הופיע בשנה האחרונה, ההקשרים לא היו פוליטיים או מדיניים במיוחד. מדוע", הם שואלים, "בארץ עתירת חדשות כל-כך, שהיא חלום רטוב של עיתונאים, משום שכל-כך הרבה קורה בה כל הזמן, צריך הכל להס" תובב סביב טבורו של איש אחד?"

באמת מדוע? והנה עכשיו נפתח חלון הוד-מנויות לנושאים אחרים הנוגעים הרבה יותר לחיינו, ולא רק כברירת מחדל כדי להעביר את הזמן: לסוגיית השפכים (גם בלי זעקות השבר של השרה החדשה, שלא רצתה את התפקיד ואחר-כך גילתה שהמצב על סף אסון), למפלס הכינרת, לבעיות תכנון או לדו"ח השנתי של האגודה לזכויות האזרח. גם העיסוק החיוני כל-כך בגילויי האלימות ימצא אפקטיבי יותר אם יתנהל בשקט ובמי-חשבה תחילה.

אם באמת המלה המשודרת והכתובה בעי-תונים היא לא חזות הכל, זו הזדמנות פז לבחון את משמעותה ומשקלה האמיתיים,

ולחזור למנעד המקורי שלה: לא כל איש המחנה הלאומי הוא לאומן, ולא כל לאומן הוא פשיסט. לא כל גיבוי הוא התקפה מוחצת חסרת תקדים. לא כל בעיה היא שערורייה שלא היתה כמוה במקומותינו, כי אז, כשהיו פשיסטים, ותהיה התקפה מוחצת, ותהיה שערורייה, ויהיה משבר חסר תקדים, מה נאמר?

זה באמת חלון הזדמנויות נדיר. כי הרי בכל רגע עלול הכל להתהפך. המשא ומתן המדיני יצבור תאוצה, וכל צד יבקש לנצל את התקשורת לקדם את עמדותיו. הכלכלה תנסוק או תצנח, יחסי העבודה יגיעו לנקודת רתיחה, ורמת הרעש תגדל בהכרח. או שוב יהיו שערוריית ות, הדלפות, ואפילו אולי הגורמים הבכירים והשרים יחדלו להסתתר מאחורינו ולבקש שאנח-נו נעשה להם את העבודה השחורה, ויעיזו להביע את ביקורתם בגלוי, ושוב תהיה חגיגה, כמו שאנחנו אוהבים. ■

איור: ליעד שמיר

טענינו, אופס,

ל"הארץ" יש מתכונת קבועה לתיקוני שגיאות. ב"מעריב" וב"דיעות אחרונות" הגישה שונה. כך הם מתנצלים

דניס בארט

כדי ללמוד, שלעיתונאים קל יותר להתנצל על טעויות שנגרמו שלא באשמתם, ושהם היו בהן קורבנות, מאשר על שיקול דעת מוטעה שלהם עצמם.

לעתים קרובות נדרש הנפגע לערכאות משפטיות כדי לזכות בתי-קון הטעות או בהתנצלות, וגם אז אופן הפרסום, המקום, הגודל והנו-סח הם נושאים להתדיינות ממושכות. לעתים נדירות שבנדירות קורה, שכגודל הפרסום כך גודל ההודאה בטעות. על פי רוב מתפרס-מים התיקון, או ההתנצלות, בפינה גידחת בין מודעות האבל או מוד-עות ה"דרושים", כאילו לצאת ידי חובה.

הבעיה הזאת מוכרת ועולה בהודמנויות רבות. עיון אקראי בכמה מקרים שאירעו בתקופה האחרונה מלמד על היקפה וההתלבטויות הכרוכות בה.

סוגיית "איך אנחנו מתנצלים" היא אחת הקורות שרבים דורשים מן העיתונות שתיטול מבין עיניה, כאשר היא מטיפה מוסר לגופים ציבו-ריים על כשל כלשהו בהתנהגותם. ואם להודות על האמת, גם עיתונ-אים רבים חשים שלא בנוח בעניין זה. אמנם הטעויות המקצועיות של עיתונאים אינן עולות בדרך-כלל בהיי אדם, בניגוד לרופאים או אנשי צבא למשל, אבל גם פגיעה בשמו הטוב של אדם אינה עניין של מה בכך. פרסום של סיפורים שגויים, בין אם בודון ובין אם בשגגה שיצאה מאת הכתב, בין אם הוא נפל קורבן למקור לא אמין או בעל עניין, ובין אם לא טרח לבדוק הכל מכל זווית, מסב לא אחת נזק ציבורי, פוליטי או אישי לנשואי הדיווחים. וכאשר העיתון כבר מכיר בכך שנעשתה טעות, הוא לא ממהר להודות בטעותו, ולהתנצל – על אחת כמה וכמה. די לעיין במדור "איפה טעינו" של "העין השביעית"

בעקבות הליך משפטי. כאמור, הכתבה המקור-רית פורסמה ארבע שנים קודם לכן, וחוזן מיודעי ח"ן, לא זכר עוד איש במה מדובר. חוט השני בכתבה של בן כספית היה האמצ-עים והמעשים הלא ראויים שעו"ד שרגא מוכן לנקוט כדי להגיע לאור הזרקורים. בין היתר נטען בכתבה, שצוטטה לאחר מכן בתביעה משפטית שהגישו שרגא והתנועה לאיכות השלטון נגד העיתון, כי עו"ד שרגא "גנב" את רעיון הגשת העתירה לבג"ץ נגד הסכמי

על פרסום העובדות הפוגעות הכלולות בכתבה. העובדות הפוגעות אין בהן אמת ונתפרסמו ללא בדיקה ראויה. 'מעריב' אינו מטיל דופי בפעילותה של התנועה וכן במאמץ ובזמן שעו"ד אליעד שרגא מקדיש לתנועה. 'מעריב' מיצר על עוגמת הנפש שנגרמה לעו"ד אליעד שרגא ולתנועה לאי-כות השלטון.

נוסח ההתנצלות החד-משמעי כל-כך מעיד שההתנצלות/הבהרה/תיקון נכפו על העיתון

25.6. השנה פרסם "מעריב" בעמוד השני של "המוסף לשבת" התנצלות יוצאת דופן בממדיה ובניסוחה, על כתבה שפרסם בן כספית לפני ארבע שנים. בהודעת ההתנצלות נאמר: "מעריב" מתנצל בפני עו"ד אליעד שרגא והתנועה לאיכות השלטון על פרסום עובדות שגויות בכתבה שפורסמה במוסף שבת מיום 21.7.95, שכותרתה 'גינג'י מושך אש', שנכתבה על-ידי בן כספית. 'מעריב' מצטער

איורים: מיכל בונם

הקואליציה משנת '90 מעו"ד חיים כהן, כאילו "ניצל" שרגא את "תמימותו" של עו"ד כהן על מנת לגנוב את הרעיון של הגשת העתירה לבג"ץ כדי לזכות בתהילה הנובעת מפרסום העתירה, כלשון כתב-התביעה שהוגשה באמצעות עו"ד מיבי מזור. הוא שדד את כל הקופה ויצא בשלום, צוטט עו"ד כהן בכתבה.

יעקב ארוז: עיתון שטועה ומתקן או מתנצל, מגביר את אמינותו בעיני עצמו ובעיני קוראיו

לאחר הפרסום פנה עו"ד מזור ל"מעריב" ולעורכו הראשי, יעקב ארוז, וביקש שיפרסמו התנצלות במקום, במידה, בהבלטה ובדרך שבה פורסמה הכתבה. תגובת "מעריב" היתה שאין מקום להתנצלות, אך העיתון הציע לעו"ד שרגא לפרסם דברים מטעמו, כתגובה נוספת לדברים. עו"ד מזור הגיש תביעה לבית-המשפט בגין לשון הרע, ודרש פיצויים

בסך חצי מיליון שקלים, פרסום התנצלות ותשלום הוצאות משפט ושכר טרחה לעו"ד. שני הצדדים הגישו תצהירים רבים, ובית-המשפט קיים דיון והציע ל"מעריב" לפרסם התנצלות. "הגשתי את הנוסח לבית-המשפט, ולאחר התפתלויות מספר הם הסכימו לנוסח, בתיקונים קלים. בית-המשפט אישר אותו", סיפר עו"ד מזור. אליעד שרגא הסכים לוותר על דרישתו לפיצויים, אך עמד על התביעה להחזר הוצאות ושכר טרחת עורכי-הדין. עו"ד מזור: "הבהרתי שהמטרה היא לא פיצוי כספי אלא תיקון בעיתון, ואני עומד על החזר הוצאות המשפט". בעניין זה לא נתן עדיין בית-המשפט את החלטתו.

מאחר שחלף זמן רב מאז פרסום הידיעה המקורית, התעוררה בעיה נוספת, האופיינית לפרסום התנצלויות. האם לחזור על פרטי הסיפור המקורי, ולהדגיש שאין בדברים אמת – וכך לנקות להלכה את נשוא הפרסום מכל חשד, אך תוך סכנה שמהו מהלכלוך ידבק, וייגרם נזק נוסף לנפגע – או להסתפק בהתנצלות כללית, בלא פירוט, מה שעלול להשאיר משקעים מעורפלים מהחשדות המופרכים. עו"ד שרגא ועו"ד מזור החליטו להסתפק

בפרסום כללי, בנוסח "שלא כפי שפורסם". לפרוטוקול המשפט דרשתי להצהיר הצורה משמעותית יותר ולציין כל עובדה לא נכונה לגופה", אמר מזור.

עיון בהתנצלויות של שלושת העיתונים הגדולים בחודשים האחרונים מעלה, כי "מעריב" פרסם את מספר התנצלויות/תיקונים הקטן ביותר, אך אין לדעת אם הדבר מעיד

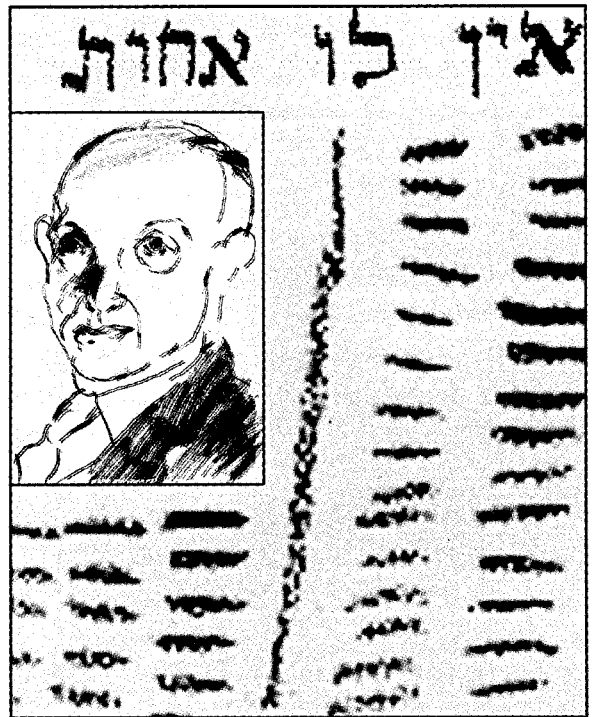
אלון שליו: מיקום ההתנצלות או התיקון ראוי שייעשה בצורה הבולטת האפשרית

על כך שהעיתון מתקן פחות או שהוא טועה פחות. שלושת העורכים – תנוך מרמרי ("הארץ"), יעקב ארוז ("מעריב") ואלון שליו ("ידיעות אחרונות") – אומרים, כי אין קשר בין מספר התיקונים לשמו הטוב של העיתון. ארוז אומר, כי עיתון שטועה ומתקן או מתנצל, מגדיל את אמינותו בעיני עצמו ובעיני קוראיו. מרמרי מחזיק גם הוא באותה דעה:

אלוף בן, ראש דסק החדשות של "הארץ" באותו זמן, שטיפל במקרה וניסח את ההתנצח- לות אמר בתגובה: "הבדיקה העלתה שהכתב לא עשה את הדבר האלמנטרי המתבקש, לבדוק את הסיפור עם אחד הנוגעים בדבר. הכתב אפילו לא ניסה לטעון אחרת. ברור היה לנו שהדבר הבסיסי בעבודה עיתונאית הוא לקחת תגובה מאחד הגורמים. כאן נעשה דבר

הממשלה, בנימין נתניהו, יפסיד בבחירות. בבדיקה נוספת שערך 'הארץ' התברר, כי הידיעה שפורס- מה אתמול מאת ירח טל לא היתה נכונה".

לא קשה לתאר את ההשלכה שהיתה לפרסום הידיעה ארבעה ימים לפני הבחירות. "הידיעה עצמה, בעיתוי

הנוך מרמרי: אם עיתון יתקן את ידיעות האתמוול בעמודי היום, באותו מיקום וגודל, הרי שלמעשה הוא יעסוק חמיד בשיפוצים של מה שכבר נכתב

שפוגע באמות מידה עיתונאיות בסיסיות. בשל הפרשה הוא הושעה מסיקור הליכוד. מדובר באיש מוותיקינו, לא במי שאינו יודע את הנוהל. לכן הטיפול היה חמור. לא בטוח שלעיתונאי מתחיל היינו עושים הנחות, אבל פה בטח לא היה מקום לשום הנחה".

גם ל"ידיעות אחרונות" היתה תקלה הקשו- רה למערכת הבחירות, אלא שזו התרחשה ימים אחדים לאחריהן. במוסף המדיני של העיתון כתבה יעל גבירץ כתבה של שישה עמודים על נצחוננו של ברק, והזכירה, בין השאר, את הפרסומאי אודי פרידן, המנהל הקריאטיבי של מטה ברק, שצוטט כמי שאמר כי קיימות תוכניות "להיכנס חזק בשחורים". הכתבת טענה (ויודגש מראש שהחזרה על הדברים להלן באה רק כדי לסבר את אוני הקורא ואין בה כדי לתת להם תוקף כלשהו) כי פרידן "כיוון לדרעי ולמרדכי", וסיפרה גם ש"ברק... נחרד לשמע הדברים והורה מיידית על פיטוריו של פרידן... הוא הסכים להתזר את פרידן לתפקיד (כעבור 24 שעות), רק לאחר ששוכנע, כי דבריו לא הובנו כהלכה". כעבור שבוע פורסמה הבהרה. היא מוקמה בעמוד 19 של העיתון, העמוד האחרון, בין המבצעים לחו"ל למודעות האבל, "בגודל ג'וק", כדברי פרידן. נאמר בה כי "התבטאותו של הפרסומאי אודי פרידן 'להיכנס חזק בשחורים' התייחסה לחרדים מברוקלין, שבאים

שבו פורסמה, לא רק שהיתה יכולה לגרום נזק לי אישית, אלא לליכוד כולו ולנתניהו", אומרת ליבנת. "זאת מסוג הטעויות שאפשר להימנע מהן על נקלה". מתברר כי ירח טל, עיתונאי ותיק ומנוסה, לא נקט את הצעד הבסיסי הדרוש - לפנות ולקבל את תגובת נשוא הכתבה - לא לאולמרט ולא לליבנת. ביום

פרסום הידיעה התקשרה ליבנת למו"ל העיתון, עמוס שוקן, שלדבריה העלה על הקו גם את עורך המשנה, יואל אסתרון, ואמרה להם, "לא היה ולא נברא", כדבריה. "אפילו לא בערך, לא היה בידיעה שום שמץ של אמת". ליבנת אף הודיעה, כי אם לא תפורסם התנצלות, "אשקול לתבוע תביעת דיבה", וציינה כי "זו הפעם הראשונה שאני אומרת דבר כזה". לדבי ריה, "הפעם זה עבר כל גורמה. הם אמרו שאם זה לא נכון, בוודאי נעשה משהו", משחזרת ליבנת. בו בערב התקשר העיתונאי אמנון ברזילי מ"הארץ" לדוברת של ליבנת, איילה בר, והודיע לה כי מעתה ואילך הוא מחליף את ירח טל ככתב המסקר את הליכוד. טל הושעה מתפקידו, ולאחר מכן אף פרש מהעיתון. למחרת התפרסמה ההתנצלות. ליבנת מעידה כי "במקרה הזה פעלו בהגינות. הייתי מאוד מרוצה מהטיפול. הם טיפלו בזה בצורה מאוד ראויה לשבח".

"עיתון שמרבה לתקן הוא בדרך-כלל איכותי יותר מעיתון שמעלים את תקלותיו ופגמיו. מעצם הגדרתו, עיתון אינו יכול להיות נקי מפגמים ותקלות". לדברי מרמרי, "הארץ" מתקן פרסומים שגויים ומבהיר ומשלים פרטים כפרסומים בלתי שלמים, על-פי פניית אנשים או ארגונים נשואי הפרסום. העיתון מבהיר ומתקן לאחר שהשתכנע, כי טעות או העדר פרטים חשובים גרמו אכן לפגיעה. העיתון מתנצל כאשר הוא מכיר בכך שגרם בשגגה נזק משמעותי לאדם או לארגון, וכאשר יש בהתנצלות כדי לתקן משהו מן הנזק. לצורך ההתנצלות, 'הארץ' לוקח בחש- בון את חומרת הפגיעה, את העניין הציבורי, את מעמדו הציבורי של הנפגע וגורמים נסיב- תיים נוספים".

"הארץ" אכן מרבה לתקן את עצמו, ולעתים אף מסיק בעצמו מסקנות מרחיקות לכת. כך היה, למשל, בעקבות ידיעה של ירח טל מ- 13.5 השנה, ארבעה ימים בלבד לפני הבחירות. כותרת הידיעה, שפורסמה בהבלטה בעמוד השני של העיתון, בישרה כי "אולמרט וליבנת דנו עם מרידור ומילוא בהשתלטות על צמרת הליכוד במקרה של הפסד (בבחירות)". בגוף הידיעה לא היה כל מידע נוסף שאישיש את הדברים, וגם לא הובאה תגובה של איש מהנוגעים בדבר.

למחרת פרסם "הארץ" תיקון בעמוד 33, שכותרתו "אולמרט וליבנת לא דנו עם מרי- דור ומילוא בהשתלטות על הליכוד". בתיקון נאמר כי "ראש העיר ירושלים, אהוד אולמ- רט, והשרה לימור ליבנת לא דנו עם בכירי מפלגת המרכז, דן מרידור ורוני מילוא, בהש- תלטות על הנהגת הליכוד במקרה שראש

ירח טל: המקור היה אמין מאוד

לא מקובלת עלי ההתנצלות, ומאוד חרה לי שלא ערכו עמי בירור מעמיק קודם לפרסומה. על ידיעות הרבה יותר חמורות 'הארץ' לא מיהר להתנצל".

טל תולה את השעייתו במערכת היחסים שלו עם עורך המשנה של העיתון, וטוען שפרש מרצונו, כשמאחוריו 24 שנות עבודה, עם הישגים חשובים, ובהם סקופים שהוכח- שו בתחילה, כמו הידיעה על המגעים הסודי- ים עם הפלסטינים, שהובילו להסכם אוסלו.

"אני עומד מאחורי הידיעה", אומר ירח טל חרף ההתנצלות החד-משמעית של "הארץ". "הידיעה הגיעה אלי מאוחר מאוד בלילה, סמוך לסגירת העיתון. המקור לידיעה אמין עלי מאוד, והזין אותי ואת העיתון בלא מעט ידיעות בלעדיות. התייעצתי עם עורכת הלילה וסיכמנו לתת את הידיעה ולתת פולו- אפ למחרת. לפעמים, כשאתה בטוח במקור הידיעה, אתה מפרסם אותה גם בלי תגובה. זו גם לא היתה ידיעה שכרוכים בה דיני נפשות.

בן כספית: איני אחראי לנוסח ההתנצלות

"העובדות הפוגעות" לא עברו מבחן הוכחחות משפטי. אני כאורח פרטי מחזיק בדעה מגובשת בעניין אמיתותן. אגב, גם עו"ד בכיר, שהביא בכתבה את הטענה המרכזית נגד התובע, ממשיך להתעקש בעניין נכונותה, אך התובע העדיף למחוק את התביעה נגדו ולא דרש ממנו כל התנצלות. בגלל הנסיבות שנוצרו ופורטו לעיל, החליט מי שהחליט להתפשר, וכך היה.

"אם אנו כבר עוסקים בהתנצלויות, זו ההזדמנות למר שרגא לשגר סוף-סוף התנצלות לראש הממשלה, אהוד ברק. שהרי מר שרגא עמד, כזכור, מאחורי תחקיר בזיוני ושקרי, שהכפיש רמטכ"ל בצה"ל ושורת קצינים בכירים (תחקיר צאליס). מוטב מאוחר מאשר אף פעם".

"ההתנצלות נוסחה במו"מ בין יועצים משפטיים, ואין אני אחראי על הנוסח שהוס"כס" - מגיב בן כספית. "הבנתי כי המשפט יהיה ארוך, יקר ויגזול מזמנו של בית-המשפט. בינתיים עברו שני עדים חיוניים שלנו להתגורר בחו"ל, ושלישי סירב לחתום על תצהיר. במצב הדברים הסכמתי לפרסם התנצלות. התובע, מצדו, הסכים לוותר על פיצוי בסך מיליון שקלים. מדובר בפשרה שבה כל אחד מהצדדים ויתר על משהו. לו ידעתי, שנוסח ההתנצלות יהיה כה גורף, ייתכן שהייתי משנה את דעתי.

"זאת תביעת הדיבה הראשונה שהוגשה נגדי ב-15 שנות פעילות, שכללה אלפי ידיעות וכתבות, מאות פרופילים ועשרות תחקירים. אני מאחל לעצמי הספק זהה ב-15 השנים הקרובות.

להשפיע על תוצאות הבחירות, ולא כפי שנכתב בטעות בכתבה שפורסמה ביום שישי. פרידן לא פוטר בעקבות התבטאותו על-ידי אהוד ברק, ולכן גם לא הוחזר לתפקידו אחרי 24 שעות, כפי שפורסם בטעות. מערכת 'ידיעות אחרונות' מתנצלת על הטעות".

ולתגובות: פרידן עצמו סירב להגיב על הפרשה. "אני לא רוצה לדבר על זה. זה מעצבן אותי כשאני חושב על זה. אני לא רוצה להיכנס לזה". הכתבת יעל גבירץ הסבירה: "חיפשתי את תגובתו (של פרידן) בכל דרך אפשרית, והוא בחר שלא להגיב. התחתי קרינת שסייעה לי בכתבה השאירה לפרידן הודעות במשך כמה ימים, ופרידן אישר שההודעות הגיעו אליו, אך הוא בחר שלא לחזור. גם כשפנה לאחר מכן, אני מצדי והעיי"תון אמרנו, שאנחנו מוכנים לעשות הכל כדי להביא את גרסתו". מעמדתה של גבירץ משתמע, כי חרף פרסום ההתנצלות, היא סומכת על המקורות שהזינו את כתבתה.

העורך, אלון שליז: "מיקום ההתנצלות כלפי אודי פרידן היה מוטעה והרג ממדיניות העיתון. הועברה הערה לעורכים שטיפלו בכך". לדבריו, "מיקום ההתנצלות או התיקון ראוי שיעשה בצורה הבולטת האפשרית".

במקרה אחר פרסם "ידיעות אחרונות" ידיעה, שהשתרעה כמעט לכל רוחב העמוד, וכותרתה: "הושבת מפעל 'אור ליל' בקצרין, שבעליו מואשמים במכירת ציוד לקוי לצה"ל". הידיעה נפתחה בכך ש"כתבת-אישום שהוגש לבית-המשפט המחוזי... מואשמים מנכ"ל המפעל, יעקוב בלאט, וסגנו, כי התקינו רכיב באיכות ירודה" במכשיר שנועד לחיילי צה"ל. למחרת, במבזק ידיעות קצרות בעמוד 12, הופיעה ידיעה קטנטונת שכותרתה "לא הוגשו אישומים בפרשת 'אור ליל'". בגוף הידיעה, שאפילו לא זכתה לכותרת "תיקון" או "התנצלות", נאמר כי "בניגוד לפרסום אתמול בעיתוננו, לא הוגשו כתבי-אישום נגד מנהלי מפעל 'אור ליל' בקצרין...".

כאן המקום לאפיין את הדרך שבה מפרסמים שלושת העיתונים את התיקונים. בשלושת העיתונים ניכרת מגמה לפרסם התנצלויות בקונטרס של העיתון שבו התפרסמה הידיעה המקורית. "הארץ" מייחד מקום קבוע לפרסום התיקונים/התנצלויות/הבהרות, בעמוד 3, היינו בעמוד החדשות הפנימי הראשון, "וב" עיצוב קבוע", כדברי מרמרי, כך שהקורא יודע היכן למצוא את התיקונים. "גם בעיתון נים בעולם, בניו-יורק טיימס" למשל, יש נוהל שהתנצלויות מופיעות בעמוד קבוע. יש בזה מידה מסוימת של הגינות, אומר עו"ד מזור, היועץ המשפטי של "הארץ" ושל "ידיעות אחרונות". אגב, היועץ המשפטי של ה"ניו-יורק טיימס", פלויד אברמס, סיפר על דודתו, מנויה ותיקה של העיתון, שטלפנה אליו ואמרה, "אני לא מבינה. ה'טיימס' עושה

"עיתון מחויב לספק את מיטב התוכן, בלוח זמנים נתון. בלתי אפשרי למעשה ואין כמעט יכולת לייצר שלמות עיתונאית. עיתונים ראויים לפחות שואפים לכך. אם עיתון יתקן את ידיעות האתמול בעמודי היום, באותו מיקום וגודל, הרי שלמעשה, תמיד הוא יעסוק בשיפוצים של מה שכבר נכתב, ולא ימלא את שליחותו ואת ציפיות הקורא לייצר ולקבל דיווחים טריים. סדר הדברים בעיתון נקבע על-פי טריותם, חשיבותם והעניין שבהם, ואין לערב בכך התחשבויות מסוג אחר כלשהו. כל עיתון צריך להקצות שטח מיוחד (ומכובד) לצורך תיקונים, ולא יותר מזה. לעתים, כשמדובר בנושא מתגלגל, אפשר לתקן טעות של היום בידיעה מתקנת ומעדכנת שתודפס למחרת".

יעקב ארז מציין, כי במקרים רבים גם הטעות של העיתון לא נכתבה ב"אותיות של קידוש לבנה". לדעתו הניסיון מלמד, שגם כאשר התיקון מופיע בשורות ספורות, אבל תחת הכותרת "תיקון" או "התנצלות", הוא לוכד את שימת לבם של הקוראים. ארו קובע גם, שבחלק מהמקרים התיקון מופיע בהבלטה. בשאלת החקיקה יש תמימות דעים בין שלושת העורכים בהתנגדותם להתערבות של המחוקק בעבודת העיתונות, והם מוזכרים שיש די דיני נזיקין המגינים מפני פגיעה בביטחון הלאומי או בפרטיות, ומפצים במקרה של לשון הרע. החוקים הקיימים מגבילים ממילא את עבודת העיתונות, ומוטב להשאיר אותה לנוהמות המקצועיות של העוסקים בה. ■

דיס בארט היא עיתונאית ב"מקור ראשון"

פנאום כל-כך הרבה טעויות - הם אף פעם לא עשו כל-כך הרבה שגיאות". הסתבר שלא חל כל שינוי במספר הטעויות, אלא במקום שיוחד לתיקונים, במקום פניות נידחות מזדמנות, במסגרת קבועה ובולטת. "הארץ" גם מקפיד לציין את שם העיתונאי שכתב את הכתבה השגויה, בעוד שבעיתונים האחרים הדבר לא מקובל, אלא אם הוא נקבע בהליך משפטי. ב"מעריב" וב"ידיעות אחרונות" אין פורמט קבוע להבהרות ולהתנצלויות, ואלה מתפרסמות בכל פעם בעמוד אחר, לעתים במקומות נידחים במיוחד, כמו במקרה של פרידן. ב"ידיעות אחרונות" קורה אפילו שלא מציינים מתי פורסמה הכתבה המקורית, ואילו ב"מעריב" מסתפקים לעתים בניסוח כללי, כמו "הכתבה שפורסמה במרץ 99".

מה אומרים הנפגעים? הם סבורים שההתנצלות לוח צריכה להופיע במקום ובגודל של הידיעה המקורית. פרידן אפילו גורס, שהנוהל צריך להיות מוסדר בחוק: "צריך להיות חוק, שכל התנצלות תתפרסם באותו מקום ובאותו גודל כמו הפגיעה עצמה". ליבנת מסתפקת בפחות: "הייתי מעדיפה שבכללי האתיקה העיתונאיים יהיה, שההתנצלות תהיה בגודל דומה לידיעה, ושלא תופיע בעמודים האחוריים של העיתון". אלא שהציפייה אינה סבירה, ולו מן הסיבה הפשוטה, שלעתים קרובות, כמו במקרה של גבירץ, התיקון המבוקש בא בעקבות כתבות גדולות מאוד, שרק קטע קטן מהן, או אפילו מלים ספורות בלבד, גוררים דרישה לתיקון.

"זו אחת הטעויות הנפוצות של אנשים, שאינם מבינים עיתון מהו", אומר מרמרי.

ש משהו שאתם מתחרטים עליו? עשיתם טעויות בעונה הזאת או הכל היה מושלם?
 ישראל סגל: אני חושב שיש קצב טלוויזיוני שהוא דורסני לעתים, דורש תמציי-
 תיות, ניידות מהירה, מעבר היסטרי מנושא לנושא. זה גורם לפעמים לאנשים
 שמגיעים לתוכנית להרגשה שהם לא יכולים להתבטא במידה שהם רוצים. גם לי וגם לנסים
 יש תחושה, שיש מידה של צדק בביקורת. לפעמים אנחנו מאבדים את המידה בין הצורך להדי-
 ביק את קצב החיים לרצינות של הנושא.

זהו קטע מראיון עם הצמד נסים משעל-ישראל סגל, מ"משעל חם", ערוץ 2, שהופיע במוסף
 "7 לילות" של "ידיעות אחרונות" ב-2.7.99. הם רואיינו ביחד על-ידי אבנר הופשטיין, שביקש
 לעשות איתם את מאזן תוכניתם בעונה החולפת. הכותרת של הראיון, "הבטחנו, קיימנו", לא
 מותירה הרבה ספקות לגבי שביעות רצונו העצמית של הצמד. עשר בסולם משעל-סגל, אם
 לא למעלה מזה. המראיין, יש לציין, לא שיבש את שמחתם.

אבל הראיון חשף גם ממצא מדאיג: תוך עונה אחת נתגלו אצל חברי הצמד סממנים לא
 מעטים של זחיחות הרעת. אצל שני עיתונאים בכירים בתקשורת הישראלית זה מדאיג
 שבעתיים. בציטטה שהובאה לעיל מתגלה הממצא באמצעות אחד ממאפייניו המעניינים, והוא
 הסלחנות הרבה לגבי המעידות, החולשות, השגיאות של שני העיתונאים עצמם. היא בולטת
 במיוחד על רקע הגישה המחמירה של אנשי התקשורת כלפי אנשי השלטון, המלווה בדרך-כלל
 בחיוך לעגני של חוקרים, ש"יודעים שאתה אשם, גם אם אתה לא מודה...".

בראיון הוה, למשל, הם מלגלים על עוזי ארד, היועץ המדיני לשעבר של ראש הממשלה
 לשעבר, בנימין נתניהו, ש"יצא איש קטן עם יצרים של פוליטיקאי ממוצע".

מדוע? כי ניסה לזכות בזמן שידור רב ככל האפשר בטלוויזיה ולשם כך תמרן בין הערוצים
 (ובסוף גם נכשל). אבל חברי הצמד, בראיון הוה, מגלים שהם עצמם שידלו את ארד שיתראי-
 ין אצלם בערוץ השני בנימוקים ש"כדאי לו, אצלם הוא יהיה מרואיין מרכזי, יקבל יותר זמן".
 אינני דן בעוזי ארד אלא בסלחנות העיתונאים לגבי תמרוניהם שלהם והאיפה ואיפה שהם נוק-
 טים ביחס לנסיבות איש המסד לזכות ביותר זמן שידור. המאמצים שלהם מובנים מאליהם,
 שלו - פסולים ונלעגים.

ושימו לב שוב מה משעל וסגל אומרים על המתרחש בטלוויזיה: "קצב דורסני, דרישה לתמ-
 ציתיות, ניידות מהירה, מעבר היסטרי מנושא לנושא. וכל זה גורם לאנשים המגיעים לתוכ-
 נית להרגשה, שהם לא יכולים להתבטא במידה שהם רוצים", אבל האם כל זה הוא גזירה
 משמים, אסון טבע שאינו תלוי גם במראיינים? אולי הם פשוט לא נותנים למראייניהם לסיים
 משפט? הם מתקשים לוותר על שאלה שהכינו ברוב עמל לפני הראיון ולכן אין זמן, צריך
 לקצר את התשובות.

אולי הם פועלים מתוך תחושה שהמתנה עד לסוף התשובה של המראיין מקלקלת את השו-
 או, שהצלחתו היא טעם הראיון ולא התשובה. שלא לדבר על כך, שלפעמים המראיין מתוה,
 אפילו כועס, כי המראיין לא "סיפק את הסחורה", לא נתן את התשובה הצפויה. מה הפלא
 אפוא שנפל קורבן לחוסר סבלנותו... ושאלת השאלות: אם המראיינים של הטלוויזיה מודעים
 לסכנות הטמונות במדיה, מדוע הם לא משתדלים להפחיתן ככל האפשר? ומה על סתם נימו-
 סים שלא מתיישבים עם כניסה צעקנית לדברי הוולת, שהוא בדרך-כלל גם אורח מוזמן?

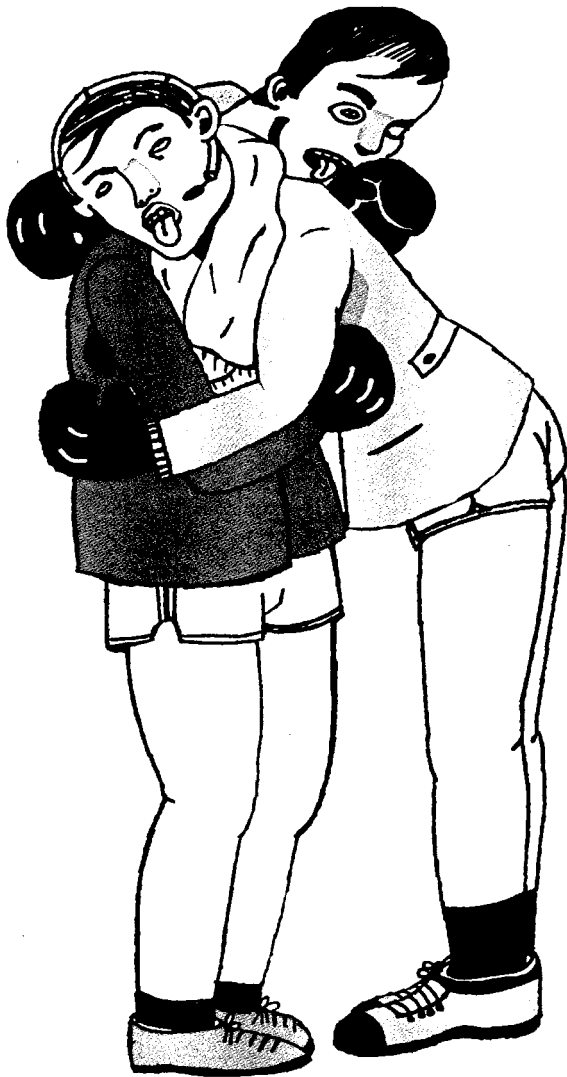
נכון שבין אנשי השלטון לאנשי התקשורת מתנהל דו-קיום-דו-קרב מתמיד, אבל כללי
 מערכת היחסים הזאת אינם, בסופו של דבר, ככללי ענף ספורטיבי. אנשי ציבור אינם יריבי-
 הם על המגרש אלא שותפים לחילופי דעות, שלא לומר להפריה רוחנית הדדית. שימו לב למיי-
 נוח הניצחון והמפלה של משעל וסגל: "הם פיצחו את קוד ברק", למשל. מתי? כאשר ברק,
 שומו שמים, הפסיק את המו"מ הקואליציוני כדי לצפות עם כל הצוות שלו בתוכנית "משעל
 חם", וכאשר לפי הבנתו הופיעו בתוכנית עיוותים או אי-דיוקים, שלח את דוברו כדי להגיש
 תגובה משלו. ממש לא ייאמן... במקום לשבח את ערנותו ואת רצונו של ראש הממשלה (או
 הנבחר) להגיב בזמן, צמוד לתוכנית, לא למחרת בעיתון אלא בו במקום, לאוזני הקהל ששמע
 וראה את השידור, הצמד חוגג: הם צפו בנו, שברנו את שתיקת הכבשים שלהם.

המראיין, אבנר הופשטיין, חוגג איתם: "הם [הצמד, 'משעל חם'] בדרך לאתר את חולשותיו
 של ברק ולנגוס בהן בחדווה". ובחלק אחר של הראיון משתמש משעל במושגים מעולם הספור-
 רט בעקבות מפגש טלוויזיוני אחר שלו, עם נתניהו לשם שינוי: "מקובל לחשוב שהוא ניצח

אריה פלגי

כופפו, ניצחו, לא ייתנו מנוח

**אתה תוהה: הדברים
 נאמרו על-ידי עיתונאים
 או על-ידי אנשי קומנדו?
 על-ידי "כלבי שמירה"
 של הדמוקרטיה או
 על-ידי "כלבים שוטים"
 של קורבנות מזדמנים?
 זו תרבות איגרוף או
 תרבות תקשורת?**

איור: בתיה קולטון

אותי והצליח לדחוק אותי לפינה. אחר-כך הגיע ראיון שבו המבקרים הכריזו שהשוויתי את התוצאה ל-1:1, כאילו המטרה של ראיון הוא ניצחון (בנוק-אוט? בנקודות?) ולא הבהרת עמדותיו ורעיונותיו של המרואייין. לעומת זאת לישראל סגל לב רחום על התקשורת: "לפעמים אתה נכשל בחשיפת מידע אבל אתה עושה דבר לא פחות חשוב: אתה חושף את האישיות". האם ההישג הזה, גם אם הושג, מכפר באמת על הכיש-לון המקצועי הראשוני?

מה הפלא שהראיון ב"7 לילות" נסתיים בקריאת קרב בתוספת נדר: "גם בעידן ברק לא יהיה משעמם... אנחנו נארום להם [לממשלה החדשה] כצידי פרפרים. ברק העמיד את תרבות השלטון כנושא מרכזי? אדרבה, נבחן מה קורה בתרבות השלטון שלו. אנחנו לא ניתן לו ולאנשיו מנוח לרגע". אתה תוהה: הדברים נאמרו על-ידי עיתונאים או על-ידי אנשי קומנדו? על-ידי "כלבי שמירה" של הדמוקרטיה או על-ידי "כל-בים שוטים" של קורבנות מזדמנים? זו תרבות איגרוף או תרבות תקשורת?

אני בטוח שנסים משעל וישראל סגל יודעים את התשובה. הם יודעים את מלאכת התקשורת ודור-קא לכן ראוי ששימו לב לסימני ההיסחפות אל ביטחון עצמי מופרז, הפרוודור אל זחיתות הדעת. מדאיג לא פחות טיפולו של אבנר הופשטיין בהם בראיון זה. כאילו נדבק מהם.

כמעט ללא הסתייגות נעשה שותף לשמחתם על ש"הכניעו" את ברק (כי, כאמור, התברר להם שהוא צפה בתוכניתם בזמן אמת), ובאותו זמן הוא

מעיר הערת ביקורת נגד ברק על שהוא מחרים את הטלוויזיה גם אחרי הבחירות (באותו זמן בתקופת המו"מ הקואליציוני). מעניין לדעת מה היה כותב הופשטיין לו ברק, במהלך המו"מ המתיש וההפכפך, היה רץ כל יום - אפשר גם כל שעה - לספר לחבריה מן התקשורת מה בדיוק קורה, אגב, הופשטיין, במסע המחמאות שלו ל"משעל חם", מציין גם שהתוכנית הוא "קוב-רת" בנתוני צפייה את מתהרותיה; מונח מחץ הלקוח גם הוא מטורי הכדורסל בעיתוני הספורט. במקום אחר, בהזכירו את התוכנית "פופוליטיקה", מסתפק הופשטיין בתיאור המאופק, שתוכנית זאת "המציאה את נוסחת המעגל הפוליטי רם הדציבלים", בלי מלה על שהיא "קב-רה" את הדיון התרבותי ותרמה תרומה שאין להגזים בנוקיה ל"הלבנת" האלימות המילולית ולהגברתה. וחיים הכט זוכה אצל הופשטיין לציון לשבח בתור מי ש"עושה שימוש להטוטני בטקסט שהוא מצמיד לתמונות המשודרות". אין ויכוח על הכישורים של הכט, אבל שאלה היא, האם דווקא להטוטנות היא התכונה הרצויה מאחורי המיקרופון בטלוויזיה?

בלהט התיאור של עבודת הצמד הופשטיין גם אינו מסתייג מכך שישראל סגל מדווח על המצב במפלגת העבודה על סמך מקורות אנונימיים. הוא גם כותב ש"סגל בנה אפקט של רתיחה במפלגת העבודה" מבלי לשים לב שתפקיד העיתונאי הוא לא "לבנות" אפקט אלא לדווח על עובדות, בהסתמך על נתונים גלויים ככל האפשר. אבל במקום לתפוס לפעמים על חם את צמד "משעל חם", מעדיף הופשטיין לשתף איתם פעולה ללא סייג. הוא גם לא שאל את ישראל סגל אשר פסק ש"לא יהיו יותר עימותים עיתונאיים בסגנון הישן, נקודה", האם סגל יוותר על עימות כזה עם ראש ממשלה כלשהו אשר יתנה את קיומו בעריכתו בסגנון ישן?

עוד כדאי להזכיר שהצלחות עלולות לסחרר. גם את אנשי התקשורת. ■ אריה פלני הוא עיתונאי בנימלאח

הוציאו עליהם חוזה

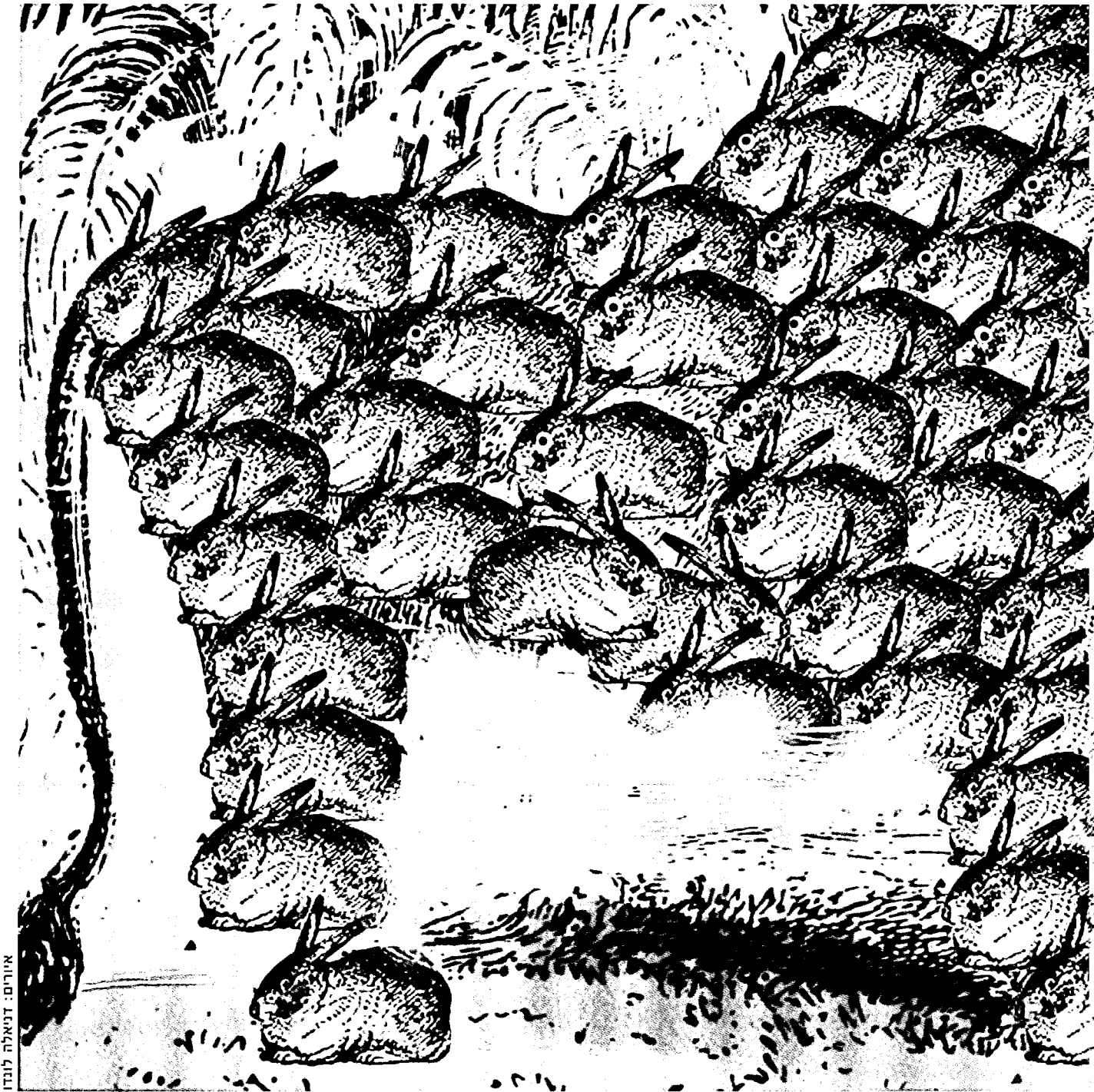
עיתונאי "ידיעות אחרונות" לא היו שותפים למאבק שהתנהל לאחרונה בעיתון נגד ביטול הסכם קיבוצי. המשבר נדחה, לפי שעה, ובמרכזו עומד המשנה למנכ"ל, יעקב כפיר, שהוביל את המעבר לחוזים אישיים ב"הארץ" וב"מעריב". כמו בעבר, הוא רק השליח של המו"ל

המשנה למנכ"ל העיתון, יעקב כפיר, למוכיר הארצי של עובדי הדפוס, דוד גלנוס, ב-24 ביוני, בעניין "ביטול הסכם קיבוצי מיוחד". הכוונה היתה להסכם שנחתם בשנת '82 בין העיתון ובית-הדפוס שלו להסדרות הכללית ואיגודי העובדים השונים - בדפוס, בכריכיה וכיוצא באלה. עם השנים האשימה ההנהלה את העובדים כי הם אינם מגלים התחשבות והבנה לצורכי העיתון, הנתון בפיגור טכנולוגי, הם מונעים שימוש בטכנולוגיות החדשות ומקשים על העיתון לעמוד בתחרות עם יריביו. אלא

אחרונות" התנצלות בעמוד הראשי, וכאשר יושב הסכסוך, פורסמה הודעה המסבירה כי "סכסוך העבודה ב'ידיעות אחרונות' נוצר על רקע הצורך בשילוב טכנולוגיה מתקדמת בתהליכי העבודה העיתונאית. תהליך זה כרוך בשינוי, לעתים כואב, אך הכרחי בדפוסי עבודה קיימים, והתאמתם לימינו אלה... הנהלת העיתון הבטיחה לעובדי הייצור, כי הכנסת המרכיבים החדשים תיעשה תוך שמירה על מעמדם והכנסתם". ראשיתו של סכסוך העבודה במכתב ששיגר

רן איציק

שבוע האחרון של יולי השנה חלו שיבושים קשים בהדפסת "ידיעות אחרונות" ובחלוקתו למנויים. מקצתם לא קיבלו את העיתון כלל, אחרים קיבלו אותו באיחור רב, והרימו קול צעקה. הגליונות לא הגיעו לנקודות החלוקה במועד, ומקצת המוספים לא צורפו אליהם. מדי יום כמעט פרסמה הנהלת "ידיעות

איורים: דניאלה לונדון

לסכסוך של עובדי המנהלה והדפוס. יוסף ג'קסון ("ג'קסי"), יושב-ראש ועד העיתונאים, דוחה את נסיונם של עובדי הדפוס והמנהלה "לגרור אותנו לסכסוך, שיכול לסכן את הסכם השכר שהתמנו בדי עמל, כיוון שכאשר אנחנו היינו זקוקים לכם, מעולם לא נתתם לנו כתף. נוסף לזה, טכנולוגיה חדישה היא לטובת כולנו". באותה הזדמנות גם בא ג'קסון חשבון עם ההסתדרות, שלא סייעה לעיתונאים, אלא אדרבה, פגעה בהם קשות כאשר סגרה את העיתון "דבר".

הולכים יד ביד עם הבטחת עתידם של עובדי העיתון. וחייב להיות ברור לציבור העובדים, כי במידה ועתיד העיתון ייפגע, תהיה לכך השלכה גם על עתידם ותנאי עבודתם בעיתון. השגת מטרה זו מחייבת שימוש נכון ויעיל במיטב הטכנולוגיות החדשות, בניהול נכון, יעיל וללא מגבלות". נציגי הוועד וההסתדרות נועדו עם המו"ל, ארנון (נוני) מוזס, וסוכם לפתוח במשא ומתן לדיון בכל הנושאים שעל הפרק, מה שאפשר את החזרת העבודה לתקנה. עיתונאי "ידיעות אחרונות" לא הצטרפו

שהעובדים דוחים זאת מכל וכל ואומרים, כי הטענה בדבר התנגדות העובדים למעבר לטכנולוגיה מודרנית היא שקרית ואינה אלא תירוץ להיפטר מהם ולהביא עובדים זולים יותר. העובדים הטכניים - הדפוס והמנהלה - מאוגדים כולם, עד האחרון שבהם, באיגוד מקצועי, מה שמעניק להם כוח מיקוח גדול במיוחד. ולהוכחה, השיבושים עשו את שלהם. הנהלת "ידיעות אחרונות" משכה את מכתב הביטול של ההסכם הקיבוצי, והצהירה כי "ברור לנו, כי הבטחת עתיד העיתון והצלחתו

כמה ימים לפני פרוץ השביתה ב"דיעות אחרונות" פורסמו בעיתונות הכלכלית ידיעות על מכירה אפשרית של מניותיהם של עודד מוזס ומרים נופך-מוזס בעיתון על-פי שווי חברה של 800 מיליון דולר.

"הרקע לעסקות אלה הוא ככל הנראה ההכנות לקראת איחוד הונה של החברה והנפקתה בשלב מאוחר יותר", כתב יורם גבירי זון במדור הכלכלי של "הארץ" ב-22 ביולי. וצביקה רובינס, כתב "גלובס" לענייני שוק ההון, קושר בין הפוטנציאל המסחרי הגלום בעיתון לבין מהפכת התקשורת שישראל עוברת. "לעיתון יש עוצמה אדירה כפלטפורמה שיווקית ומסחרית, המסוגלת לקשר בין עסק ללקוח. כ-30-40 אחוזים מהכנסות העיתון הן מפרסום. ניתן לשכלל את המודל הפרסומי הנהוג כיום להערכת שווי עיתון, באמצעות פילוח של קהלי יעד, יצירת מאגרי

נתונים על לקוחות וכדומה. פוטנציאל נוסף הוא יצירת חוג מנויים. בעל העיתון יכול לאפיין קהלים רחבים של מנויים וליצור מאגר נתונים. כל איש שיווק מבין, שאת נתוני המאגר אפשר לתרגם לכסף.

"יש להתחשב גם בגידול בשוק האינטרנט. כל חברה הנכנסת לתחום הזה יודעת, שעל מנת לשרוד, עליה להגיע למסה קריטית של גולשים או לקוחות. המרוץ של הפורטלים (שערי כניסה) אחר ספקי תכנים מדגים את התחרות למשיכת הגולשים. מוסדות העיתונות המסורתיים יכולים 'למכור' את יכולתם כספקי תוכן ומידע מובילים למוסדות האינטרנט, ומכאן השמים הם הגבול".

הנהלת "ידיעות אחרונות" העדיפה שלא להגיב על השאלה אם הסכסוך האחרון בין העובדים להנהלה נבע, בין השאר, מהשינויים הצפויים באחזקות העיתון.

מה שעובר בימים אלה על "ידיעות אחרונות" אינו אלא מהדורה חדשה, עדכנית, של תהליך שעברו כל העיתונים בישראל, והוא מלמד משהו עגום ביותר על התודעה המקצועית של העיתונאים, לעומת זו של עובדי המקצועות הסכניים למיניהם, ששנתם לא תנדוד אם העיתון לא יופיע, לעומת העיתונאים, שהצלחת העיתון היא הצלחתם האישית. ואילו יעקב כפיר מסר בתגובה, כי הסכסוך האחרון עם עובדי הדפוס כלל אינו קשור לנושא החוזים האישיים. הנהלת "ידיעות אחרונות" מדגישה את הצורך לעבור לטכנולוגיה מתקדמת וחזרת וקובעת כי "ביטול ההסכם אינו פוגע בתחום החומרי של העובדים".

ראשית הסיפור בשנת '84, עם הופעת העיתון "חדשות". המו"ל, עמוס שוקן, הידוע בהתנגדותו לחוזים הקיבוציים ובהעדפתו את החוזים האישיים, ניצל את הזדמנות הקמתו של עיתון חדש, משוחרר ממגבלות של הסכמי עבודה וועדים, ודאג ש-70 אחוזים מהעיתון אינם יהיו בעלי חוזים אישיים, והשאר - פרילנסרים, המקבלים תשלום לכל כתבה. האיגוד הארצי של עיתונאי ישראל קרא לחבריו שלא לשתף פעולה עם מי שפוגעים בעקרונות ההתאגדות המקצועית. גם ההסתדרות התערבה ודרשה מההנהלה לחתום על הסכם קיבוצי, כמקובל בשאר העיתונים. הופעת הגיליון הראשון של "חדשות" לוותה בהפגנות סוערות, והמו"ל, עמוס שוקן, חולץ אך בקושי בידי שוטרים מידי פועלי הדפוס. גיליונות העיתון הועברו להפצה בעזרת מסוק שנחת על גג בית הדפוס.

אלא שרוח הלחימה לא נמשכה לאורך ימים. עמוס שוקן המשיך בתהליך של העברת עובדים לחוזים אישיים, גם בעיתונו הוותיק, "הארץ". בשלב מסוים גרר שוקן את העובדים לבית-הדין האזורי לעבודה, וזה פסק לטובת

המו"ל וקבע, כי אין בהסכמים הקיבוציים איסור לחתום על חוזים אישיים. ההתדיינות המשפטית הגיעה עד לבג"ץ, אך לכל אורך הדרך נחלו העובדים כשלונות. החוזים האישיים היו לעובדה.

זאב יפת, שעמד אז בראש ועד העיתונאים ב"הארץ", מודה: "אנחנו עסקנו רק בנסיונות להגן על עצמנו בפני עמוס שוקן... הוא פנה לבית-המשפט לעבודה... הפנייה היתה משהו חריג ויוצא דופן. אנחנו נתקפנו תדהמה". וג'קסון קובע, כי מראש היה צורך לסיים את הפרשה במשא ומתן, בלא להידרש לערכאות משפטיות: "ההפסד המשפטי של זאב יפת היה

יושב-ראש ועד עיתונאי

"ידיעות", יוסף ג'קסון:

ההפסד המשפטי של

עיתונאי "הארץ" היה

התחלת הסוף של

העיתונות המסודרת

התחלת הסוף של העיתונות המסודרת... ברגע שהשופט קבע קטיגורית, שאפשר להעסיק עיתונאים בחוזה אישי, הוא שמת בעצם את הקרקע מתחת לארגון המקצועי שמבוסס על עיתונאים". ואכן, בראשית שנות התשעים הפסיק האיגוד הארצי של העיתונאים להאבק נגד העסקת עובדים בחוזים אישיים, וכל העיתונאים האחרים מיהרו ללכת בדרך זו.

האיש החתום על הודעת ביטול ההסכמים הקיבוציים ב"ידיעות אחרונות" - ביטול שבוטל בינתיים - הוא יעקב כפיר, המשנה למנכ"ל, דמות מפתח בתהליך כולו של מעבר העיתונאים לחוזים אישיים. בשנות השמונים

הוא היה מנכ"ל "הארץ", וניהל מטעם ההנהלה את המשא-ומתן על החוזים האישיים. בשנת '92, לאחר פרשת מקסוול ורכישת העיתון בידי נמרודי, קנתה קבוצת שוקן-ליברמן 25% מהבעלות על "מעריב", וכפיר עבר ל"מעריב". כאשר פרש שוקן לבסוף, נשאר כפיר במקומו החדש.

כפיר הביא את הניסיון העשיר של גיהול משא-ומתן עם עובדים והעברתם לחוזים אישיים. אומנם בבואו ל"מעריב" כבר מצא שם את מקצת האנשים בחוזים אישיים, אך אלה היו בעיקר קומץ כוכבים. עתה הוא התהליך, הוכרו על תוכנית הבראה, והעיתונאים היו הראשונים שהסכימו לשינויים ולתוכנית פרישה מרצון. כפיר הוביל תוכנית שגרמה לפרישת עובדים מהרוטציה והדפוס, מועצת העובדים התפרקה למעשה, ואיבדה את יכולתה להשבית את העיתון. שוב נסללה הדרך להנהלה לרוץ קדימה. כל נסיונותיהם של חברי הוועד, ובראשם שרה פרידמן, לעצור את התהליך, סוכלו. "הוזהרנו את העיתונאים, שקודם יינתנו חוזים אישיים גבוהים לאלה שיהתמו, ואחרי שכוחנו יפחת, יורידו אותם לחצי. וכך בדיוק קרה". היום נותרו ב"מעריב" עיתונאים מעטים בלבד המועסקים על-פי הסכם קיבוצי, וב"הארץ" מספרם אינו עולה על חמישה-עשר.

בדצמבר '93 עבר יעקב כפיר ל"ידיעות אחרונות", שגותר העיתון האחרון שכמחצית מעיתונאיו נהנים עד היום מקביעות (מדובר בכ-150 עיתונאים, עורכים, גרפיקאים וצלמים). ג'קסון מרעיף מחמאות על ההנהלה: "ההנהלה והבעלים שלנו הגונים באופן בסיסי, ולכן המצב שלנו שונה מזה שבי"הארץ". גוני מוזס אמר לי שהוא יכול לנהוג כמו הנהלת 'הארץ', אבל הוא לא רוצה שאנשים ירגישו מאוימים. לכן הוא הציע לנסות למצוא מסגרת שתנציח את מעמדם של העיתונאים בהסכם קיבוצי, תוך אי התעלמות מן המציאות, שתביא בסופו של דבר להישחקות הרוב בהסכם הזה". ואמנם, הסכם השכר האחרון שנחתם בין ההנהלה לוועד העיתונאים קובע, כי עד 1.1.2001 יהיה רוב של עיתונאים קבועים בעיתון. אך

לאחר המועד הזה - הכל פתוח. עתה באו ועדי העובדים של הדפוס, הכריזו כייה והמנהלה, ותבהירו להנהלה שהם אינם משלימים עם ביטול ההסכם קיבוציים, ונכון לשעה זו דומה שהם השיגו את מטרותם. האמנם החוזים האישיים פוגעים כל-כך בציבור העיתונאים והעובדים האחרים, ומיטיבים כל-כך עם המעסיקים?

לאה פורת, חברה בוועד עיתונאי "הארץ" בתקופת המאבק בחוזים האישיים: "עמוס שוקן חושב שיהיה לו יותר קל לנהל כך את העסק. ויהיו לו גם הכנסות יותר יפות. זה גם יעיל יותר, מבחינתו, כיוון שהוא יכול לקבל

ולפטר אנשים לפי צרכיו, בלא להיות כפוף לחוקים של ועדים וארגונים מקצועיים". פרופסור פרנסס רדאי, ראש הקתדרה לדיני עבודה באוניברסיטה העברית, מדגישה את ההבדל בכוח המיקוח של ארגון עובדים מול המעביד לעומת זה של העובד היחיד: "ההסכמים הקיבוציים מקטינים את הפער בהכנסות בין עובדים, ומבטיחים זכויות סוציאליות, שהרבה פעמים עובדים לא דואגים להן בעצמם. לגבי המשק בכללותו, תפיסת העולם הקפיטליסטית גורסת, שטובתו של כל אחד

לאה פורת מוועד עיתונאי "הארץ": עמוס שוקן יכול לקבל ולפטר אנשים לפי צרכיו

במשק תלויה ב'שוק החופשי' וביד הנעלמת'. המשא-ומתן האינדיבידואלי הוא חלק מהשוק החופשי והליברליזם".

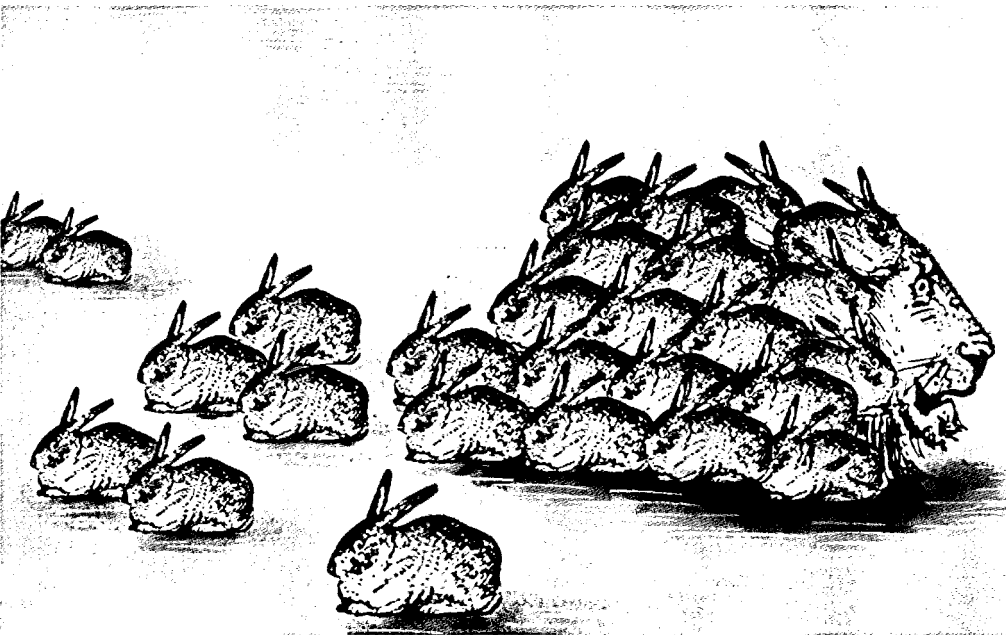
דוקטור יורם פרי מהחוג לתקשורת באוניברסיטה העברית מוצא נקודות זכות במעבר לחוזים אישיים. פרי, שהיה אחד העורכים האחרונים של "דבר", אומר כי "ברגע שקיור" מו הכלכלי של העיתונאי אינו מובטח, הוא

ועל-ידי כך הוא שולט בו יותר. החירות הפנימית במקצוע העיתונות צריכה להיות רבה בנושאים כמו ביקורת עצמית, אי תלות וצנזורה פנימית, כלפי המו"ל, הבעלים או העורך. עיתונות עם צנזורה פנימית פחות טובה מזו עם צנזורה חיצונית, משום שהצנזורה החיצונית גלויה לעין, ואילו הפנימית - אנחנו אפילו לא יודעים על קיומה".

פרופסור דן כספי, מרצה לתקשורת באוניברסיטה הפתוחה, מזהה שני חסרונות נוספים בשיטת החוזים האישיים: "השיטה מרתיעה אנשים טובים מלהיכנס למקצוע. ברגע שאין קביעות ואין תנאים סבירים, האנשים הטובים חושבים פעמיים אם להיכנס לשם. בתקופה האחרונה יש האצה בתהליך הפמיניזציה של העיתונות. ללא שום נימה שוביניסטית, ברגע שגברים מהססים אם להיכנס למקצוע, התחום נפתח לפני השכבות החלשות יותר. הפמיניזציה של העיתונות אינה מעידה דווקא על פתיחות ועל נאורות מצד המעסיקים, אלא שהשכבות החלשות מוכנות לעבוד בתנאים פחות טובים. תופעה נוספת היא היחלשותם של האיגודים המקצועיים של העיתונאים - אגודת העיתונאים ומועצת העיתונות. מי שמועסק בחוזה קצר מועד, אינו יכול להיות מאוגד באיגוד מקצועי, שדואג לא רק לתנאים הסוציאליים, אלא גם לסטנדרטים המקצועיים. מי שלא חבר באגודת העיתונאים, אינו כפוף

מוטי קירשנבאום מנכ"ל רשות-השידור לשעבר וצרכן תקשורת מובהק, מקשר בין המעבר לחוזים אישיים להתחזקות מעמד "העיתונאים-כוכבים": "בעיתונות הכתובה יש 'עיתונאים-כוכבים' שבעולם תחרותי אין שום דרך להעסיק אותם על-פי הסכמים קולקטיביים", הוא אומר. הוא תולה את האצת המעבר לחוזים האישיים בדרישות הכספיות של "העיתונאים הכוכבים". "ברשות-השידור היתה אותה בעיה", הוא מספר, "העיתונאים הטובים היו מבוקשים בעיקר על-ידי הערוץ השני. היינו חייבים לפתוח את ההסכם עם ולהתחייבם בחוזים אישיים. התהליך הזה הוא בלתי-נמנע גם בעיתונות הכתובה. יחד עם זאת, אותם 'כוכבים', כמו שמעון שיפר בידיעות אחרונות ויואל מרקוס ב'הארץ', היו עיתונאים רציניים מאוד עוד לפני תקופת החוזים האישיים. עיתונאי-כוכב מוכר עיתון, לכן הוא ראוי לתמורה".

עורך "מעריב" לשעבר, שלום רוזנפלד, רואה את המעבר לחוזים אישיים, בתקופה שבה מגמת פניה של תקשורת העיתונות היא לעבר מונופוליוזיה וקרטליזציה, כחומר ביותר. "התופעה מוכרת בכל העולם ואיננה מיוחדת רק לנו", הוא מעיר. "רוב העיתונים הגדולים, פרט לבודדים, שייכים כיום לקונצרנים. אותם תאגידים מכסים לא רק את העיתונות הכתובה, אלא גם את האלקטרונית, על

כל צורותיה. מכאן שעיתונאי שהתפטר, או מה שחמור מזה, שפוטר, יתקשה לקבל עבודה גם בערוץ התקשורת האלקטרונית שבבעלות אותו קונצרן. זה מצר עוד יותר את השוק של עיתונות חופשית ומסכן את הזרימה החופשית של מידע שהציבור זכאי לו".

פורמלית גם לאתיקה העיתונאית". על צד הזכות מוצא כספי את צמצום השחיקה. "הדוגמה הטובה ביותר לכך היא רשת המקומונים של שוקן. שם עורך לא מאריך יותר משלוש שנים בממוצע. אני קורא לתופעה הזאת גל'ציזציה של התקשורת. התחלופה קבועה, מה שיוצר אפקט של 'דם חדש' ורענון על חשבון המסורת העיתונאית".

מתאמן יותר, ורמתו עולה. אפשר גם לשפר את היעילות הכלכלית והעיתונאית של הארגון - מי שהוא זקן, כוכב שירד מגדולתו, אפשר לסלקו בקלות, ולהביא אנשים דינמיים יותר". אבל היתרונות הללו מחוורים, לדעת פרי, מול החסרונות של השיטה החדשה: "שיטת החוזים האישיים נותנת עוצמה רבה יותר למו"ל. העיתונאי הופך להיות תלוי בו,

רן איציק הוא סטודנט למשפטים

מדוע לא רעדה ידו של דוד לוי?

בית ההורים הישראלי הוא עקב אכילס של חינוך פוליטי רציונלי

האם לא רעדה ידך כאשר לראשונה בחייך הצבעת למפלגת העבודה? שאלה אילנה דיין את ח"כ דוד לוי זמן קצר לאחר הבחירות. לוי השיב בקצרה כי ידו בכלל לא רעדה, ופנה לשאלות הנוספות שהמטירה על ראשו המראיינת הנמרצת. בתוכנית הטלוויזיה של נסים משעל, ששודרה זמן קצר לפני הבחירות, גערך סקר "מסוג אחר". הכתב השנון חיים הכט ביקר במחווה-תיהם של ידעונים ומנחשים, קוראים בקפה וצופים בכוכבים, וביקש לשמוע מפייהם: "מי ינצח?". שלא במפתיע (הרי "הכול בידור") התחלקו השרלטנים שראיין הכט שווה בשווה בתחזיותיהם החד-משמ' עיות: חציים צפו ניצחון מזהיר לנתניהו וחציים ניצחון לברק. המסר הסמוי הוא: מישו מהם - מן הסתם "המוכשר" יותר, זה שאמצעיו "משוכללים" יותר - יצדק בתחזיתו.

ועוד סיפור: בשבועות הקודמים לבחירות ליוותה תוכנית החדשות של הערוץ השני משפחת מתלבטים "טיפוסית", שטרם גיבשה את דפוס הצבעתה. במעקב האחרון סיפרה אם המשפחה בגילוי לב כי היא עדיין מתלבטת, וקרוב לוודאי שבקלפי תכריע לבסוף ב"אן-דן-דינו" בין שני המועמדים. שלוש הדוגמאות הללו - וניתן בוודאי להכביר עוד כמותן - מסמ'

לות את הנטייה הבלתי מודעת (אך גם הבלתי נסבלת) של תרבות התקשורת הישראלית לעודד, במישרין ובעקיפין, השיבה בלתי רציונלית ובלתי ביקורתית. דוד לוי למשל כבר התבטא בעבר, ובחי ריפות יוצאת דופן, כנגד תרבות הלחשים והקמעות שהשליטו המפלגות החרדיות, וכי מדוע אפוא תרעד ידו? וכי מדוע תרעד ידו של מאן דהוא? והלא הבחירות הן אקט שאין רציונלי ממנו, שאמור לבטא את זכותו של אזרח לבחונה ביקורתית של מפלגות ואישים, על סמך הישגיהם או מחדליהם בעבר ועל סמך הבטחותיהם לעתיד. ההנחה כי ידו של אדם אמורה "לרעוד" בעת תהליך כל-כך רציונלי מבוססת על סברה חסרת שחר, המקובלת על רבים ומטופחת בשקדנות בידי פוליטיקאים ובעלי אינטרסים, כי המפלגה אינה רק מכשיר ארגוני למימוש יעדים פוליטיים, ואפילו לא "מועדון חברים" המסייע לנאמ' ניו בהשגת הטבות סקטוריאליות, אלא היא "בית"; ולא סתם בית אלא "בית חם". ברטוריקה אמוציונלית כזו, הזוכה לשיתוף פעולה נדיב מצד כלי התקשורת, מה טבעי יותר מכך שידו של אדם אמיץ והגון "תרעד", ואילו מי שאינו מוצא עוז בקרבו להשתחרר מכבלי מחויבויות משפחתיות או רגשיות, יסתפק ב"אן-דן דינו" ובהכרעה מיסטית-דטרמיניסטית שנחרצה בידי קוראי מוזוות או מחלקי קמעות. מיתוס ה"בית החם", הנפוץ כמיוחד בקרב בוחריו הליכוד, בא להג' ציח מחויבות אתנית שבטית שבסיסה הוא רגשני ולא רציונלי. הטמעת תחושות אינטימיות כלפי מפלגה יש בה כדי לדחות גישה ביקורתית אמיתית, שכן מבחינתם של פוליטיקאים, הביקורת ("חש' בון הנפש", בלשונם) רצויה רק אם היא רופסת, אם היא נאמרת

ונשמעת "בתוך הבית", ואם מועד עריכתה הוא לאחר הבחירות. הסיבה ברורה: ביקורת בעלת ערך, שמשמעותה בחינה רציונלית יומ' יומית הכרוכה בהסקת מסקנות מתבקשות, אינה רצויה, שכן מסקנות אלה יכולות להיות לעתים קשות ונוקבות ואף עשויות להביא לנטי' שת ה"בית" המתמוטט על יושביו. למיתוס "הבית" נלווה פעמים רבות מיתוס "המשפחה" ("המשפחה הלוחמת"), שאף הוא נועד לעצב ולגבש מערכת יחסים רגשית בין הבוחר לבין המפלגה ולטעת בו את התחושה שכשם שלא עוזבים משפחה ברגעי משבר קשים, כך אין נוטשים מפלגה בשעתה הקשה. הביטוי האוטנטי ביותר, מופרך ככל שיהיה, לחשיבה בלתי ביקורתית מסוג זה היה בדבריו של תושב דימונה, שבהתלהבותו כי רבה התודה בטלוויזיה כי מצביעי הליכוד יצביעו למפלגה זו "גם אם ערפאת יעמוד בראשה".

בחברה נורמלית, שבה גירושין ופירוק תא משפחתי אינם נתפסים עוד כחטא שיש להעניש עליו אלא כמהלך שראוי להיבחן בכלים רציונליים (אף שבדרך-כלל נלווים לו גם הבטים רגשיים ומוסריים חריפים), צריך גם היחס למוסדותיה האזרחיים של החברה והמדינה, ובראשם המפלגות, להיבחן בצורה ביקורתית ורציונלית על-פי מאזן מתמיד של הישגים ומחדלים שעורך לעצמו כל אורה.

הנחלת חשיבה ביקורתית היא בראש ובראשונה משימה חינוכית ארוכת טווח, המתחילה, כמו כל דבר, בבית ההורים. אלא שדווקא כאן קשה משימה זו במיוחד, שכן בית ההורים הישראלי הוא עקב אכילס של חינוך פוליטי רציונלי, ולמרבה הצער אין הוא מהווה גורם מסייע אלא דווקא גורם מעכב. בחברה הישראלית, לפחות כפי שהתפתחה עד לבחירות האחרונות, ההודחות עם צד פוליטי (ימין, שמאל, דתיים, ערבים) היא בדרך-כלל פרי של מסורות משפחתיות סמיכות, הנשע' נות על התנסות חווייתית ומעוגנות בביוגרפיה הפרטית או הקולקטי' בית של אחד מאבות המשפחה, שהצליח להנחילה מדור לדור.

במשפחות שומרות מצוות יספרו מאב לבן על הלעג, ההשפלה והקי' פוח שהיו מנת חלקם בתקופות מסוימות, ועל כן הם ייתנו את קולם באופן אוטומטי למפלגות דתיות וחרדיות; בני "ההתיישבות העובדת" ייתנו קולם לגוש השמאל, שכן הוא

מייצג מבחינתם אתוסים חלוציים, חילוניים ומזרח אירופיים ("אש' כנויים"), המזוהים היום משום מה דווקא עם ערכים "מערביים". יוצאי אצ"ל ובית"ר יצביעו למפלגות הימין עד דור אחרון, שכן זכרונות ה"סוין" וההשתייכות למיעוט נרדף ושנוא ("בלי חירות ומק"י") עדיין דומיננטיים גם בקרב בניהם ונכדיהם; ואילו הצבעתם של תושבי עיי' רות הפיתוח שנוסדו לאחר קום המדינה (ורובם בני עדות המזרח) נתפסת גם בעיני בני הדור השני והשלישי כהצבעת מחאה נגד מפלגת העבודה לגילוייה השונים וכתולדה של מרירות וקיפוח: "אבא שלי הכיר מקרוב את שלטון מפא"י, הוא סיפר לי עליהם, ואני יודע שהם לא השתנו", התבטא פלוני באחד מתשדירי התעמולה של הליכוד.

מבחינה זו, אירועי בחירות '99 ו"שבירת התיקו ההיסטורי" הם סימן מבשר טוב לחזרת החשיבה הפוליטית הביקורתית לשדרות רחבות בצייבור הישראלי. ניתן להצביע על כמה ביטויים לכך:

1. הליכוד ו"ישראל אחת": הנטישה המסיבית של בכירי הליכוד בימי נתניהו (לוי, מרדור, מילוא, שמיר, בגין, מרדכי ואחרים) ליוותה אמנם בחיבוי נפש רבים, שעשו שימוש דמגוגי ניכר ברטוריקת "הבית החם" שכל-כך קשה לעזוב אותו. גם אם רשאים אנחנו להניח כי התלבטויות אלו היו בחלקן כנות ולא רק פרי שיקולים טקטיים-מניפולטיביים (המקרה של לימור לבנת), הרי מה שקובע הוא תוצאו' תיקון: לראשונה הובהר לציבור בצורה מרשימה וחסרת תקדים בהיק' פה, כי מחויבות לעקרונות אידיאולוגיים ("האיחוד הלאומי") או לגורמות שלטון תקינות (מפלגת המרכז) היא לא רק מרכיב מכריע בתהליכי פירוק והרכבה של ארגונים פוליטיים ישנים או חדשים, אלא

הפסיקו לתת לגיטימציה למיסטיקנים, לאסטרולוגים ולמגרשי דיבוקים

יש בה גם הענקת לגיטימציה לבוחר "הפשוט" להינתק מפרדיגמות מסורתיות של מחויבות רגשית למפלגה כלשהי, ולהפעלת שיקול דעת רציונלי בבחירת המפלגה הרצויה בעיניו. מבחינה זו יש לראות גם בהקמתה של "ישראל אחת" יותר מ"תרגיל" או "גימיק". ההצהרה על הקמת מבנה פוליטי חדש - שיהיה מוכן, כנראה, לקלוט גם בעתיד מסגרות פוליטיות ורעיוניות בעלות "צבע" ייחודי כמו "גשר" או "מימד" - תרמה אף היא לערעור החשיבה הרגשנית ולחיוזק החשיבה הביקורתית בתהליך הבחירות.

2. ש"ס: תוצאות הבחירות במקרה של ש"ס מייצגות את היסודות הפרדוקסליים של תהליך ההצבעה השבטית. מצד אחד, ברור לכל מתבונן כי מאגר הקולות העיקרי של ש"ס נלקח ברובו המכריע ממצביעי הליכוד לשעבר. ש"ס הפכה ל"בית החם" של מצביעי הליכוד, בכך שהצליחה - מסיבות שונות שכבר נדונו לרוב - לייצר מאגר סמלים ישנים-חדשים ומוקדי הזדהות רגשיים, שאפשרו נדידה

הזדהות שבטית או משפחתית מסורתית ויש להפעיל מכאן ואילך מנגנוני שכנוע והסברה רציונליים.

3. המפד"ל: מפתיע ככל שיישמע, מבחינות רבות נצחון החינוך לחשיבה פוליטית רציונלית טמון דווקא באידיאולוגיה של המפד"ל. שלא כמפלגות החרדיות הדוגלות בהסתגרות, הטמיעה המפד"ל במשך עשרות שנים חשיבה ציונית דתית מקורית, שעיקרה חינוך בניה להשתלבות אמיתית בכל מערכות החיים של החברה הישראלית - בהתיישבות, בצבא, באקדמיה, בחיי התרבות, בתעשייה ובמסחר. להפתעת מנהיגיה, גילתה המפד"ל כי החינוך לאינטגרציה מלאה אינו יכול להיבלם דווקא בפוליטיקה. מבחינות רבות, המהפכה הציונית-דתית, שהכלי המפלגתי המסורתי שלה היה המפד"ל, ניצחה את עצמה. ניתן אף לומר שבאופן פרדוקסלי חיסולה האלקטורלי של המפד"ל יהיה הביטוי הסוחר ביותר לנצחונה. בבחירות האחרונות התברר כי גרעין המצביעים המסורתי של המפד"ל, חובשי הכיפות הסרוגות למיניהן, אף הוא ערך מאון רציונלי של מחדלים והישגים, וחלקים ניכרים ממנו אינם רואים עוד מניעה רגשית להזדהות עם מפלגות פוליטיות אחרות. כך, למשל, כמעט כל מצביעי "האיחוד הלאומי" הם חובשי כיפות סרוגות (ודומה שווה הסיבה האמיתית להתפטרותו של בני בגין, שחש בניכור שבין עולם ערכיו החילוני-ליברלי לבין ערכיו של הציבור שבוחר בו). הוא הדין ב"ישראל אחת", שמצביעי "מימד" מצאו בה ובמדיניותה את הביטוי ההולם לסדר-היום הפוליטי הראוי בעיניהם.

החדרת דפוסים רציונליים למערכת השיקולים הפוליטיים היא אינטרס חינוכי כי ראשון במעלה להבטחת תפקודן הראוי של מערכות שלטוניות וציבוריות ולנקיונו של השיח הציבורי הדרוש לכל חברה דמוקרטית פתוחה. לכלי התקשורת, לעיתונאים ולפרשנים יש תפקיד חשוב במאבק בלתי פוסק זה, ועיקרו: חדלו מהאדרת "האיש הפשוט" והעילג, זה הנלכד "במקרה" בעדשת המצלמה כשהוא פוסע ב"מדרכה" ונחקר ברצינות תהומית מה דעתו על הא ועל דא. באמתחתו של האיש "הממוצע" אין בדרך-כלל מאומה ולהערכתו ולדעתו אין כל ערך חדשותי. אין זרם רעיוני או חברתי בארץ שאינו יכול לספק לכלי

התקשורת דוברים אינטליגנטים ורהוטי לשון היכולים להציג את עמדותיהם בצורה הגיונית ושיטתית. הפסיקו לתת - גם לא במסווה של בידור ו"צחוקים" - לגיטימציה למיסטיקנים בגרוש, לאסטרולוגים, למגרשי דיבוקים ולממלמלי פסוקים, ולהציגם כשותפים וכבעלי השפעה על השיח הפוליטי הרציני המתנהל בחברה הישראלית. במיוחד הפסיקו לשתף פעולה עם הרטוריקה הרגשנית המטופחת בידי עסקנים ופוליטרוקים. המפלגה אינה "בית" ובוודאי לא "בית חם". אל מפלגות יש להתייחס בקטיגוריות רציונליות וביקורתיות של מאוני רווח והפסד, ממש כמו שכל אחד מאיתנו מתייחס אל חשבון הבנק שלו ואל השקעותיו: הצליחו - יקבלו את קולותינו; נכשלו - ילכו הביתה. קולותינו יינתנו למתחרים, ולא תעוררנה הדמעות. ■

ד"ר דוד אסף הוא מרצה בחוג להיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטת תל-אביב

מסיבת ממפלגה אחת לחברתה. מנהיגי ש"ס, בחושיהם החדים, הבינו - גם אם הם עצמם לא העריכו מלכתחילה את הפוטנציאל העצום הטמון בהקמת מפלגתם - כי סמלי ההזדהות ה"לאומיים" מבית-מדרשו של הליכוד הולכים ונשחקים, אך מתחת להם מצויה שכבת עומק יציבה של הזדהות, כבוד ואף הערצה לסמלים דתיים המעוגנים במסורת היהודית המזרחית. מצד שני, עצם המעבר ממפלגה למפלגה - גם אם הוא מבוסס על "שינוי ערכים" בעל אפיונים עממיים ורגשיים - מבטא סוג מסוים של חשיבה ביקורתית, שעיקרה: מה מפלגה פלוגנית אינה משקפת יותר את מאווינו ואת סדר-היום שלנו, ועל כן לא תזכה עוד לקולותינו. נדידת הבוחרים מן הליכוד אל ש"ס אינה מלווה בייסורי נפש מרובים - היא קלה ואף טבעית. זאת ועוד, עצם הדיבורים בליכוד על האפשרות "להחזיר" את בוחריהם אלה "הביתה" משקפת אף היא את ההכרה (או ההשלמה) בכך שמאגרים אלקטורליים אינם מובטחים עוד לנצח נצחים רק בשל

גרג דייק בא לבי.בי.סי

מינויו של מנכ"ל חדש לשירות השידור הבריטי הוותיק הפתיע את ענף התקשורת

תמר אשורי, לונדון

משך חודשים ארוכים עסקה התקשורת הבריטית בשאלה מי יהיה האיש שימונה לתפקיד הבכיר ביותר בתעשיית התקשורת במדינה – המנהל הכללי של הבי.בי.סי. עיתונאים, כלכלנים ויועצים מילאו עמודים רבים בספקולציות, דעות והצעות. נאמר שעל המועמד, האמור להציע את הרשת לקראת האלף, להיות חכם, יצירתי, משכיל, מנוסה, יוצר, מנהל, ומה לא. בסוף יוני השנה הכריזה סוף-סוף ועדת המינויים הציבורית על בחירתה המפתיעה. בראש המופתעים עמד הזוכה בתפקיד, גרג דייק, שהעיד שבועות ספורים לפני ההכרעה שסיכוייו להיבחר לתפקיד הרם דומים לאלו של סדאם חוסיין.

מבט הטוף על קורות החיים של המנכ"ל החדש מעלה את הרושם שהוא עונה על כל הדרישות לתפקיד: עיתונאי בכיר, עורך ומפיק, מראשי ערוץ 5 החדש ומנהלה של חברת טלוויזיה עצמאית משגשגת (פירסון טי.וי.), אם לא די בכישורים העסקיים והטלוויזיוניים, אפשר להוסיף כי דייק הוא גם מנהלה של קבוצת הכדורגל "מנצ'סטר יונייטד" ובבעלותו מועדון גולף יוקרתי. למרות הישגיו של דייק, הפתיעה הבחירה

משום שבעיצומו של המרוץ לתפקיד התברר כי הוא איש לייבור מובהק.

החל מ-94 ועד היום תרם דייק כ-55,000 לירות סטרלינג למפלגת הלייבור בראשותו של טוני בלייר. יש הטוענים גם כי העביר כספים רבים למטה הבחירות של ראש הממשלה. השאלה שהתעוררה מיד היתה אם יש להפקיד את ספינת הדגל של השידורים הציבוריים בבריטניה בידי של אדם המזוהה ומזדהה עם מפלגה מסוימת, שהיא במקרה, או לא במקרה, מפלגת השלטון.

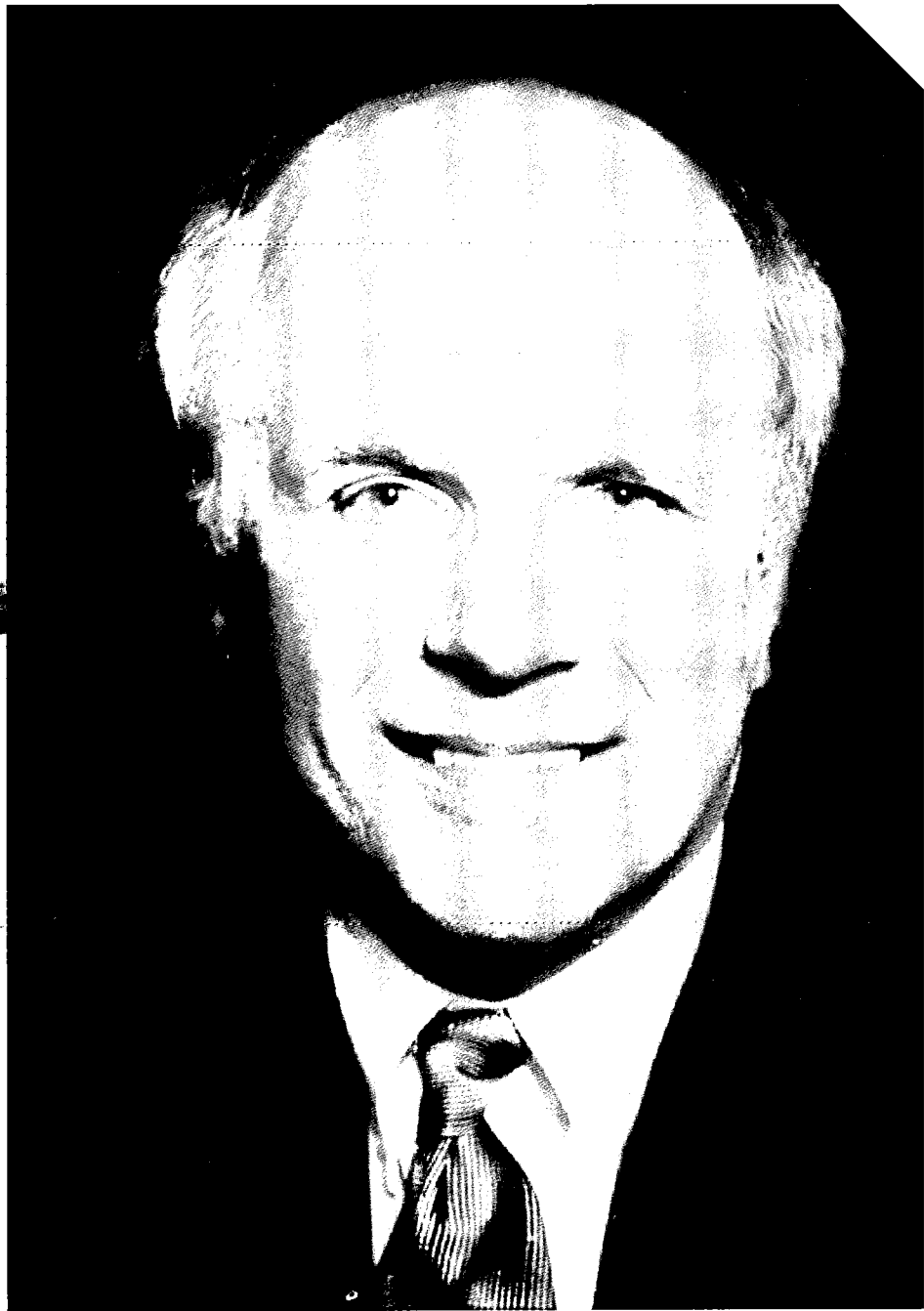
במשך 75 שנות קיומו נתפס הבי.בי.סי כסמל למערך שידורים ציבורי עצמאי וכמובן אפולטי. האם המינוי החדש שבר את המסורת? מפלגת השמרנים השיבה בחיוב. ביום שבו הוכרז על המינוי קבע ויליאם הייג, מנהיג המפלגה, כי דייק אינו ראוי לתפקיד. "לא יעלה על הדעת", אמר מנהיג האופוזיציה, "שאדם התומך כלכלית בגוף פוליטי כלשהו ינהיג את הבי.בי.סי. המנכ"ל אמור לסמל את עצמאותו של גוף השידור הציבורי. כל המפלגות צריכות להיות משוכנעות מעל לכל ספק כי אכן כך הדבר".

ועדת המינויים הציבורית שבחרה את דייק לתפקיד לא התרשמה מההתנגדות וסירבה לשנות את החלטתה. המנכ"ל הנבחר הוא, לטענתה, האיש הטוב ביותר לתפקיד ומעורבותו הפוליטית איננה אמורה לפגום בתפקודו

כראש גוף השידור הגדול במדינה. למרות נחישות עמדתם, התקשו חברי הוועדה (אנשים רמי דרג ובעלי תוארי אצולה) להתעלם מההתנגדותם הנהרצת של השמרנים שזכתה להבלטה רבה בתקשורת. ימים ספורים אחרי ההודעה על המינוי נפגשו חבריה והמנכ"ל הנבחר עם ויליאם הייג, מנהיג האופוזיציה.

סר כריסטופר בלנד, יושב ראש הוועדה, הבהיר לשמרנים ולעיתונאים הרבים כי המנכ"ל הנבחר ידוע כאיש הגון וישר שלמרות תרומותיו למפלגת הלייבור הוא אינו נתון ללחציה ולהשפעתה. דייק הודיע כי הוא מתכוון לפרוש לאלתר מעיסוקיו הפוליטיים ובכוונתו לשמר את אי תלותו ואת הגינותו של הבי.בי.סי.

השמרנים לא התרשמו. מיד בתום הפגישה אמר מייקל אנקרוס, יושב ראש המפלגה, כי היא לא היתה משיבוע רצון. המפלגה השמרנית הודיעה, בצעד חריג, על כוונתה להקים גוף חיצוני ובלתי תלוי שתפקידו יהיה לפקח על שידורי הבי.בי.סי ולהבטיח על-ידי כך את אי-תלותו הפוליטית. אנקרוס הוסיף, בנימה חמורה, כי בתנאים הקיימים חובה לפקח על התחנה הציבורית. דייק הגיב להצעה הקיצונית בלאקוניות בריטית: "אני מבין את החדש המוצדק, אבל נראה לי כי את תפקודי ניתן יהיה לשפוט רק לאחר שאשב על כיסא

אחרות, דייק הוא אחד הסמלים המובהקים של טלוויזיה מסחרית פופוליסטית. את דרכו המקצועית הוא החל בשנות השבעים כעיתונאי בתחנת השידור העצמאית אלו.טי. משם המשיך כמנהל של תחנות עצמאיות יוקרתיות. שמו הולך לפניו כמנהל קשוח ורדיקלי שלא היסס לקצץ בהוצאות תחנות השידור שניהל. כיום הוא ידוע כמולטי-מיליונר שעשה את הונו מתעשיית הטלוויזיה.

במסדרונות הבי.בי.סי חוששים שמינויו של דייק למנכ"ל, שאמור להצמיד את תחנת השידור היוקרתית לאלף הבא בעידן של ריבוי ערוצים וטכנולוגיות תקשורת מתקדמות, מסמל, אולי, מגמה חדשה. עובדי הבי.בי.סי טוענים שהתחנה הציבורית, שנהנתה עד כה מתקציב ממשלתי מפואר ומהכנסות מתשלומי מי אגרה גבוהים, תתפקד תחת שרביטו של דייק כתחנה מסחרית נוספת.

המנכ"ל החדש איננו מכחיש את כוונתו ליעל את הרשת, אבל הוא מקפיד להבהיר כי הוא מכיר בנחיצותו של ערוץ ציבורי כדוגמת הבי.בי.סי ובדעתו להבטיח את מעמדו ואת איכות שידוריו. בכל מקרה, נערכת הבי.בי.סי לאלף הבא עם שלושה ערוצים דיגיטליים חדשים, אתר האינטרנט הגדול באירופה וסוללות של יועצים אסטרטגים. ■

חמר אשורי כוחבת את הדוקטורט שלה בתקשורת
LONDON SCHOOL OF ECONOMICS ב

לא רק מסיבות פוליטיות. לשלב הגמר בהתמודדות על תפקיד המנכ"ל הגיעו שני מועמדים ידועי שם נוספים, אלן ינטוב מנהל הטלוויזיה, וטוני הול מנהל חטיבת החדשות. שניהם אנשי בי.בי.סי מובהקים, יוצרים ומנהלים מהדרגה הראשונה. דייק הוא המוע-

במסדרונות התחנה אומרים שהיא צועדת לקראת עידן מסחרי מובהק

מד היחיד ברשימה הסופית לניהול הארגון המזוהה דווקא עם טלוויזיה מסחרית. דייק מוכר לצופי הטלוויזיה כמי שהביא למרקע שעשועונים פופולריים כדוגמת "בינגו" ואת הבובה חסרת החן רוג'לד שהסתובבה בלימוזינה ורודה בחופי בריטניה. במלים

המנכ"ל ולא קודם לכן". השמרנים מסרו כי גוף הביקורת החיצוני עדיין לא הוקם ולפי שעה מנסה המפלגה לעכל את המינוי החדש. בין אם יוקם גוף מעין זה ובין אם לאו, נראה כי תמיכתו של דייק בלייבור תרחף מעליו לאורך כל תקופת כהונתו. במסדרונות הבי.בי.סי דימו את קשריו של המנכ"ל עם הלייבור לפצצת זמן המתקתקת מתחת לשולחנו.

"הבי.בי.סי נאשם לעתים קרובות על-ידי פוליטיקאים", אומר אחד העובדים הבכירים בתחנה, "בהעדפה מפלגתית. המנכ"ל חייב להיות במצב שבו הוא יכול לבלום את ההתקפות האלו ולא לתגבר אותן". עובד בכיר אחר הוסיף כי תפקיד המנכ"ל קשה מספיק בעיקר נוכח התקפותיהם של פוליטיקאים נרגזים. "המצב יהיה גרוע בהרבה לדייק, לא משנה מהי האמת; החשד בהטיה פוליטית יתקיים תמיד". נראה כי בחירתו של דייק לתפקיד הפגיעה

תצלום על שער מגזין העיצוב הבריטי "וולפייפר" הציג שני בני זוג, עמוק בתוככי מרתף ביתם, לוגמים שמפניה לכבוד השנה החדשה, כשהם מוקפים בכל מה שנדרש למצור ממושך: כמויות של אוכל, מים ויינות, גנרטור וציוד נוסף לשעת חירום.

האם בני הזוג הבריטים שבתצלום, שהפכו את המרתף לבונקר מצויד היטב, הם אנשים רציונלים, הנערכים כנדרש לקראת הצפוי לכולנו בסוף השנה, או שמא מדובר בהיסטריה שאין לה שום הצדקה?

שאלה זו מעסיקה כבר חודשים ארוכים עיתונאים בכל העולם, המסקרים את ההכנות לקראת ראשית השנה הבאה. "באג אלפיים" (או כפי שהוא מכונה בדרך-כלל בקיצור האמריקאי Y2K) היה השנה אחד מנושאי הסיקור הבולטים ביותר, אך גם הבעייתיים ביותר, באמצעי התקשורת. מדי יום מתפרסמות ברחבי העולם מאות ידיעות וכתבות העוסקות במה שצפוי לכולנו כאשר תסתיים שנת 1999 והשעון יראה חצות, בכניסתה של שנת 2000.

מיליוני מלים כבר נכתבו ושודרו, לצד מיליוני דפים המופצים באינטרנט, אך על כולם מוטל צל כבד של חוסר ודאות. אפילו מומחי המחשבים המנוסים ביותר אינם יודעים מה בדיוק יקרה, וכמותם נבוכים גם אנשי תקשורת, המגששים באפלה. "אנחנו טובעים בתוך ים של מידע סותר", הודה לאחרונה ג'ף גראלניק, סגן נשיא החברה לחדשות כלכליות של רשת סי.אן.אן, "אנחנו מנסים לירות במטרה שנעה כל הזמן".

"באג אלפיים" נולד כבעיה טכנית פשוטה לכאורה: רישום השנים במחשבים נעשה באמצע עות שתי הספרות האחרונות, וקיים חשש שמערכות מחשבים רבות לא יתפקדו כאשר בשדה המיועד לשנה יירשם רק 00. מומחי מחשבים מתריעים כבר שנים על כשל מחשבים נרחב, שעלול להשפיע על כל תחומי החיים (ממערכות חשמל וביוב דרך בנקאות ורפואה, וכלה בטיי-לים גרעיניים), אך רק בשנה האחרונה הפך הבאג לנושא לוהט, המעסיק לא רק מומחי מחשוב אלא ראשי מדינות, אנשי כלכלה, פסיכולוגים, סוחרים, וכמובן גם עיתונאים.

כבר מזמן לא נדרשה העיתונות להתמודד עם נושא מורכב כזה, שעיקרו דיווח מוקדם - כמעט נבואה - על מה שצפוי לקרות, ואולי לא יתרחש כלל. בסופו של דבר, צרכני התקשורת מבקשים יותר מתמיד תשובה לשאלה "מה יהיה" כאשר מחוגי השעון יורו חצות ב-1 בינואר 2000, ואפילו טובי התחקירנים של אמצעי התקשורת ברחבי העולם מתקשים להפוך לנביאים. הפעם נדרשים עיתונאים, העוסקים בדרך-כלל בדיווח על אירועים ובפרשנות עליהם, למשימה כמעט בלתי אפשרית: להשיב על שאלות הנוגעות לאירוע עתידי; ואם לא די בכך, מדובר בנושא מורכב שיש בו תמהיל קשה לעיכול של תוכנות מחשב ומיסטיקה, ביורו-קרטיה ופסיכולוגיה של ההמונים.

אפילו עיתונאים לענייני טכנולוגיה ומחשבים נאלצים להודות שהסבך של "באג אלפיים" חורג מן העיסוק הרגיל בצייפים ובבאגים. "זה לא רק סיפור של טכנולוגיה", אומר העורך הראשי של כתב-העת המקצועי "טכנוויק", טים גרהם, "זה סיפור אנושי... סיקור התגובה האנושית לבלתי נודע".

ארגוני תקשורת מעדיפים בדרך-כלל שלא לעסוק בעניינים מורכבים כאלה. כותרות טובות עושים מסיפורים פשוטים, חד-משמעיים, קלים להבנה, עדיף דרמות אנושיות. אולי משום כך יש לא מעט עיתונאים המכים על הטא - הזנחת "באג המילניום" עד הרגע האחרון כמעט. רוברט סמואלסון, בעל טור ב"ושינגטון פוסט", כתב: "אני מודה באשמה של כישלון עיתונאי בכך שהתעלמנו ממה שעשוי להיות אחד הסיפורים הגדולים של העשור: בעיית שנת 2000. אנחנו בעיתונות לא התייחסנו לכך ברצינות... לא תיארנו זאת כהתפתחות מאיימת בעליל, שעלולה לא לבוא על תיקונה מבעוד מועד".

אבל מרגע שאמצעי התקשורת זיהו את הבעיה, והחלו לדווח על מה שנעשה ומה שלא נעשה כדי להיערך לשנת 2000, החלו נשמעים קולות שהעיתונות, בדרכה הדרמטית, רק מפיצה פאניקה בין צרכניה. "זה האינסטינקט של המדיה", אומר כתב ה"יו.אס.אי טודיי" מייקל צוקרמן,

רפי מן

מטהרי מים ומנות קרב

העיתונות העולמית מוטרדת בשאלה אם היא זורעת בהלה באופן שבו היא מדווחת על באג 2000

"להפוך דברים לדרמטיים יותר. אתה צריך למכור את העיתון, להבטיח צופים ורייטינג". סיפר צוקרמן: "בפעם הראשונה שכתבתי שצריך להתכונן כמו שמתכוננים להוריקן, תיקן אותי העורך בעיתון, ובמקום הוריקן כתב 'רעידת אדמה'. הוריקן, מסתבר, לא היה דרמטי מספיק". אבל דרמה איננה חסרה גם כך. קבוצות דתיות וכיתות שונות רואות בכשל המחשבים הצפוי את וסימן לחורבן האפוקליפטי, הצפוי בסיומו של האלף השני. העיתון "סן-פרנציסקו כרו" ניקל" צירף לצוות הכתבים המסקר את ההכנות לבאג אלפיים גם את כתבו לענייני דת, דון לאטיץ, וידיו מלאות עבודה. הכתב נמצא בקשר בעיקר עם נוצרים פונדמנטליסטים, הרואים עצמם כחלק בלתי נפרד מן החזונויות האפוקליפטיות של "קץ העולם" בשנת אלפיים. כתבת תחנת רדיו בסן-פרנציסקו סיפרה כי הגיעו אליה סיפורים על קבוצות של אנשים המתכוננים להתאבד ב-1 בינואר, אך לדבריה היא איננה משדרת את הדברים כדי למנוע פאניקה בציבור (אחת הקבוצות האמריקאיות הללו, "הנוצרים המודאגים", אף שיגרה אנשים מדנוור לירוש" לים, על-פי החשד כדי להתכונן להתאבדות המונית על הר הבית בפרוס השנה החדשה). יש אנשים וארגונים המעודדים להיערך להישרדות ב-1 בינואר כמו לקראת קץ העולם, באמצע עות הצטיידות במים, מזון, גנרטורים, מערכות קשר פרטיות ואפילו נשק - כדי להגן על עצמם ועל בתיהם ברגע שבו יתמוטטו, על-פי התחזית האפוקליפטית, כל מערכות החיים. בעיתונים ובאינטרנט אפשר למצוא שפע של מודעות המציעות למכירה ציוד לשעת חירום, ממטהרי מים

ועד מנות קרב. הצלב האדום האמריקאי פרסם חוברת הדרכה מיוחדת, ובה הפריטים שהוא מציע לכל אורח להחזיק בביתו כאספקה למשך שלושה ימים, אם אכן יקרו המערכות. אחת השאלות השבות ועולות בחודשים האחרונים היא אם דיווח על התארגנויות חירום במקלטים מבוצרים איננו חורג מן ה"סיקור האחראי" ועלול להגביר את הפאניקה.

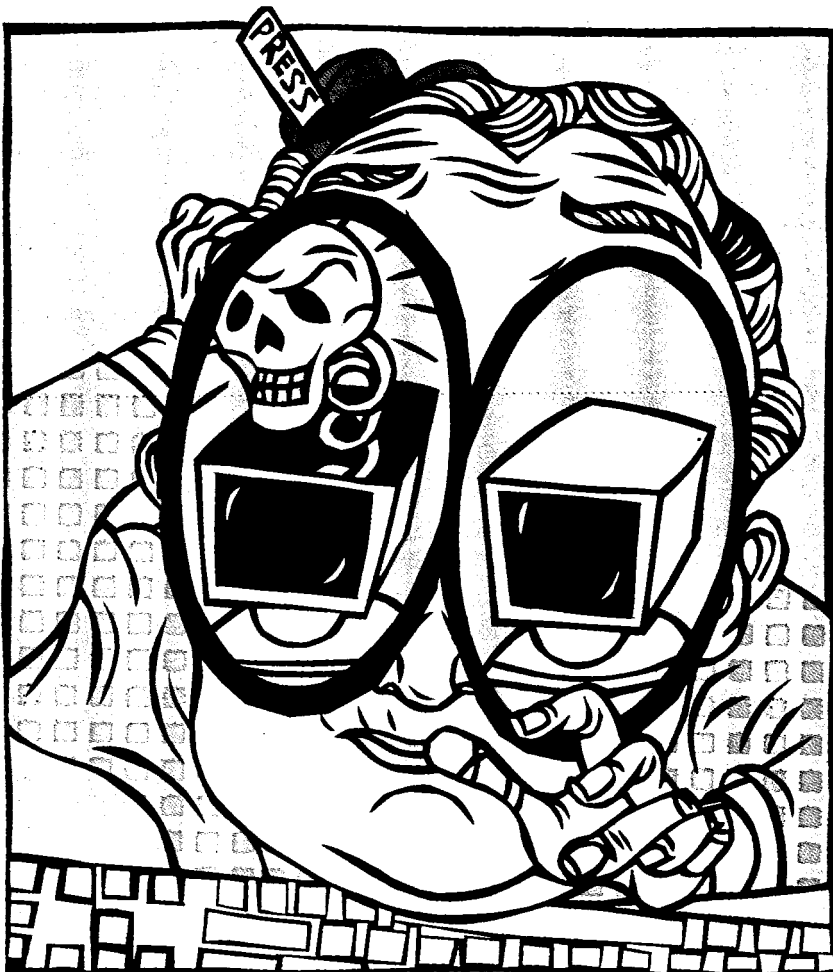
תחושת חוסר הודאות והמבוכה, של עיתונאים וצרכני תקשורת כאחד, רק מחמי"ה רה בשל העדרם של מומחים אקדמיים בלתי תלויים, כאלה שהתקשורת מסתייעת בהם לעתים קרובות כדי לפרש אירועים ותופעות, ממלחמה בקוסובו ועד לאלומות בלתי-הספר. "המקורות האקדמיים, העומדים לרשותנו בכל נושא אחר כדי לקבל מידע מלומד ופרשנות, אינם קיימים כאן", אומר איש תקשורת אמריקאי. "היועצים המוכנים להתראיין אינם בלתי תלויים כלל ועיקר. מאחורי כל מומחה עומד לקוח".

המערכת הבנקאית, המוטרדת מאוד מן האפשרות שמיליונים יסתערו על הבנקים ויבקשו למשוך מזומנים ימים ספורים לפני ה-1 בינואר 2000, מקווה שהעיתונות לא תגביר את הפאניקה. במדינות רבות אכן מדפיסים יותר שטרות, כדי שיהיו בנמצא למי שיבקש להיערך לקראת כאוס אפשרי. אבל החשש הוא מצעדים חריפים יותר,

שעלולים להביא אפילו להתמוטטות של בנקים: אנשים שיבקשו להפסיק תוכניות חיסכון ולמ" שוך את כספם מקרנות נאמנות. "העיתונאים הם חלק מן המערכת הזו", קובע אדוארד קלי, מראשי ה"פדרל ריזרב" (הבנק המרכזי) בארה"ב. לדבריו היכולת לצאת בשלום מ"באג אלפיי" ים" תלויה במידה רבה במידע שיסופק לציבור באמצעות העיתונות.

ג'ון קוסקינג, העומד בראש הוועדה שמינה הנשיא קלינטון לפיקוח על הכנת המשק האמ" ריקאי לשנת 2000 (בעיתוני ארה"ב מכנים אותו "הצאר של Y2K"), אומר כי העיתונות חייבת

אירוס: מירה פרידמן

להיות מודעת לסכנה העיקרית - פאניקה ציבורית ותגובות מופרזות לבעיות הבאג. קוסקינן מבקש מן העיתונאים להמנע מהגזמות, ולהמשיך לדווח על מה שנעשה כדי להתמודד עם הבעיה. "יש מחסור במידע בציבור - וכאשר אין מידע, אנשים נוטים להניח שיתרחש הגרוע ביותר", הוא אומר. אבל מבקריו טוענים כי האשמה העיקרית מוטלת על הוועדה שבראשותו, המתקשה למסור לציבור מידע מלא על היערכות המנגנונים השונים לרגע הגורלי. בדיון בסנאט טענה נגדו מנהלת מרכז מחקר לענייני באג 2000 והמדיה, קרי ברוק, כי המידע שהוא מספק לעיתונות הוא חלקי ומעורר עדיין הרבה סימני שאלה. איך צריכה העיתונות, שאלה ברוק, להתייחס להכרזה שתעשיית החשמל בארה"ב התכוננה היטב, אך הוא מוטרד עדיין ממצבן של חברות מקומיות לאספקת חשמל?

החשש מתגובות של פאניקה והיסטריה חוזרות ועולות כל אימת שעתונאים דנים בדרך שבה עליהם לסקר את הבאג המתקרב. האם צריך לאמץ את הנימה המרגיעה שמבקשים דוברים רשמיים של הממשל, חברות חשמל וגופים נוספים? או שמא "התנהגות אחראית" מצד אמצעי התקשורת עלולה להרדים את הציבור, ולמנוע ממנו להיערך כראוי למה שעלול להתרחש?

הקריאות לעיתונות "לגלות אחריות" במסירת מידע על הצפוי שבות ועולות גם במאמרים בעיתונים מקומיים. בעיר הדסון, במדינת ניו-יורק, שיגר מפקד המשטרה מסר לעיי-תונאים באמצעות האינטרנט, שבו הוא מסביר להם בכובד ראש את האחריות הציבורית והאזרחית המוטלת על כתפיהם, בראש ובראשונה למניעת פאניקה. "ספקו מידע", נדר-שים העיתונאים, "רק אל תבהילו". אבל הדיווחים היומיים המגיעים מגורמים בווישינגטון רק מגבירים את החששות מפני הבלתי נודע. כך, למשל, הוזהרו אנשי האף.בי.איי, בעדות בקר-נגרס, מפני מומחי מחשבים המתקנים מערכות מחשבים בבנקים לקראת המילניום, ואגב כך משתילים בהם תוכנות שיאפשרו להם בעתיד לבצע משיכות כספים פיראטיות.

באחד הסמינרים הרבים שנערכים בימים אלה, ככל שמתקרב סוף השנה, מציגים מומחי תקשורת כמה מאפיינים של בעיית באג אלפיים, שעתונאים חייבים להתחשב בהם בדיווחיהם: אי-הוודאות היא חלק בלתי נפרד מן הסיפור הזה.

יש מחקרים סותרים, מצד גורמים שונים, על מה שעלול לקרות בסופו של דבר. צרכני התקשורת חשים חוסר נוחות כאשר אפילו מומחים ומדענים אינם יכולים לתת תשובה פסקנית לגבי הצפוי.

תגובות הציבור מבוססות על רגש לא פחות מאשר על ממצאים מדעיים. צריך לחשוב לא רק על העובדות המתפרסמות, אלא גם על התגובה הרגשית, שכל כתבה מעוררת אצל הקוראים. קיים חשש מתגובה מופרזת של הציבור.

במקרים רבים "מומחים" אינם בלתי תלויים אלא מייצגים גורמים בעלי אינטרסים. המומחים משוכנעים שבאג אלפיים מציב לפני העיתונות אתגר מורכב, הדורש יכולת לדווח מבלי להפחיד, להתריע מבלי ליצור פאניקה - ובעיקר למסור מידע על נושא שעדיין רב בו הנסתר על הגלוי והוא מעורר בעיקר סימני שאלה ומבוכה. סוגיית "האחריות הציבורית" של עיתונאים מקבלת עכשיו משמעות מעשית, אבל גם על הדרך הנכונה ליישם אותה אין תשובה חד-משמעית.

ובתוך המבוכה הזו מנסים עיתונאים, תחנות רדיו וטלוויזיה לחפש דרכים מקוריות לבחון את העובדות בשטח, לא את הספקולציות לעתיד. כך, למשל, שיגר עיתון בקליפורניה צוות כתבים שיעקוב אחרי המסלול שעובר אשכול ענבים מן הכרם ועד למדף במרכול השכונתי. לא, זו איננה חזרה על החיבור מבית-הספר היסודי על דרכו של התפוח מן הפרדס לשולחן, אלא ניסיון עיתונאי - כמעט תחקיר, אם תרצו - לזהות באילו שלבים, אם בכלל, עלול כשל מחשבים לשבש את תהליך האספקה לצרכן. ■

באוהלים על ראשי ההרים

ההפחדות שמפיצה התקשורת מפני באג 2000 ומפני בוא האלף הבא עלולות לפגוע בה עצמה

אם אתם החורף הקרוב יהיה קר, הרי ברור שלידיהם של אנשי התקשורת הולכים ומתגלגלים תאריך אחד חם מאוד ושני אירועים לוהטים: ליל המעבר משנת 1999 לשנת 2000 צופן בחובו פוטנציאל תקשורתי עצום, הן בגלל באג 2000 במחשבים והן כנגזרת מהממד האפוקליפטי-דתי של התאריך. לכך יש להוסיף את העובדה שמדינת ישראל תהיה "אחרי החגים", והציבור שהגיע לרוויה בתחום הפוליטי יהיה צמא לאטרקציות חדשות.

ביקורת תפקודם של אמצעי התקשורת בנויה, לרוב, בסדר הבא: האירוע או התהליך מתרחשים במציאות, התקשורת מדווחת עליהם, ולאחר מכן מגיע תורן של הביקורות וההצעות לשיפור. לפעמים קורה, וזה טבעי, שעיתונאים מופתעים מאירועים ותהליכים. במקרים כאלה ניתן בהחלט להבין, ואף להצדיק במידה מסוימת, ליקויים תפקודיים של התקשורת שנבעו מגורם ההפתעה.

אולם פני הדברים שונים לחלוטין באירועים ובתהליכים ידועים היטב וצפויים מראש. מקרים כאלה מצדיקים ואף מחייבים הכנה מראש. אמצעי התקשורת לא יוכלו לרחוץ בני-קיון כפיהם ולטעון להפתעה. הכנה והיערכות מראש הופכות, במקרים אלה, לדרישה מקצועית מובנת מאליה.

דרישה זו קריטית בנושאים רגישים שיש בהם פוטנציאל להיווצרותה של בהלה ציבורית או אף פסיכוזה המונית. הציבור הישראלי כבר התנסה בעבר בעזרה מסוימת מצדה של התקשורת להפצתה של פאניקה, בהמתנה למלחמת

המפרץ השנייה שלא פרצה (תמר ליבס, "רוחות מלחמה", "העין השביעית", גיליון 13, פברואר 98).

יתר על כן, למילניום ולבאג 2000 מכנה משותף נוסף החשוב לענייננו: מדובר בשני אירועים ותהליכים שלצרכן התקשורת המקובל אין בהם ידע והבנה במידה מספקת. במצב זה גוברת התלות במידע המגיע מאמצעי התקשורת, והשפעתם גוברת באופן משמעותי.

בפני אמצעי התקשורת עומדות שתי דרכי פעולה: לגלות אחריות חברתית או לנקוט ליברליות פרועה.

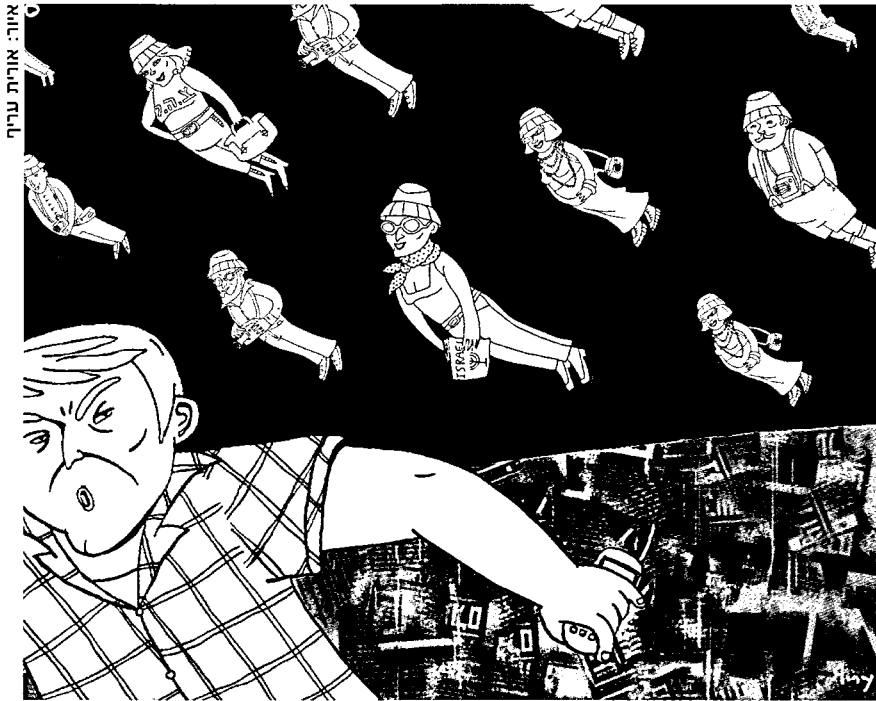
יהיה קל מאוד ופשטני להסתתר מאחורי יישום מעוות וחסר אחריות של עקרון זכות הציבור לדעת. הבעיה האמיתית היא שהרבה צבע, דרמטיזציה וסנסציוניות הם מקדמי מכירות מצוינים לכל תוכנית טלוויזיה ובסיס מצוין לכל פרומו מופקר.

הוויכוח על התוצאות האפשריות של באג 2000 בעיצומו, ואין להתכחש לעמדות השונות. אולם תרבות הרייטינג עלולה להביא

להדגשתה ולהבלטתה של הגישה הפסימית. בתנויות הספרים כבר מסתובב ספר הדרכה להישרדות. התחרות העזה בין אמצעי התקשורת עלולה לצייר לנו טילים בליסטיים המתעופפים לכל עבר ללא יד מכוונת, כורים גרעיניים הנסדקים ודולפים ברחבי העולם ומטוסים מתרסקים. לאחר כמה כתבות אימה נתגעגע לאזהרות הקטנטנות על מעליות שייתקעו, קובצי מחשב שיימחקו, תשלומי מסים שלא היו ולא נבראו וכיוצא באלו.

כך גם המילניום האפוקליפטי-דתי. מיליוני תיירים חביבים, בעלי רצון טוב, וברובם המכריע אוהבי ישראל, אינם מספקים בסיס טוב דיו לקידום מכירתן של תוכניות לצופה המשלטט במסגרת התחרות התקשורתית. כיוון שכך, יש למכור לו סיפורי אימה על כיתות מתאבדים, גודי צלבנים חורשי מזימות, מוטרפי מילניום מסוכנים לציבור וכתבות פסיכיאטריות על סינדרום ירושלים הנוראי. במקום מערכת הסברה מקיפה בסגנון "הסבר פניך לתייר" נקבל ציבור היסטרי ומפוחד שיקפיד לשמור מרחק מכל קבוצת תיירים, ויהיו רבות כאלו, שתיקרה על דרכו.

מה שנדרש מאמצעי התקשורת הוא גילוי אחריות חברתית. אין בכוננת הדברים לטעון להסתרת מידע או למניעת דיון ציבורי בסכנות האפשריות הטמונות בהתפתחויות הנובעות מבוא האלף החדש. מלת המפתח היא איוון. איוון ויחס ראוי בין משקלו האמיתי של איום

פוטנציאלי לבין אופן סיקורו. איוון בין הצורך במניעת פאניקה ופחד מיותרים מצד אחד, לבין זכות הציבור לדעת על הסכנות הפוטנציאליות מצד שני.

לתקשורת תפקיד חשוב בהכנת הציבור לאפשרויות, הכוללות בתוכן גם סכנות פוטנציאליות. אולם, היא חייבת לעשות זאת בזהירות ובאחריות ויש לה מספיק זמן להיערך לתהליכים הידועים מראש. פרדוקסלית, דווקא תפקוד תקשורתי לקוי וחסר אחריות, שיתמקד בהפחדה, עלול לפגוע ברייטינג ובתפוצת העיתונות בלילה הגורלי. מחלקי העיתונות לא יגיעו לעבודתם באותו לילה והרייטינג של ערוצי הטלוויזיה עלול לצנוח. זאת מפני שלאחר שבועות של הפחדות עשויים צרכני התקשורת להעדיף לבלות את הלילה האפוקליפטי על ראשי ההרים, מצוידים בשימורי מזון, בשמיכות ובאוהלים. ■ ד"ר אשר כהן הוא מרצה ביחידה לעיתונאות ותקשורת שבמחלקה למדעי המדינה באוניברסיטת בר-אילן

בית-המשפט הסתפק בפסיקת פיצוי של 20,000 ש"ח, בעיקר משום שהתשדירים אושרו מלכתחילה על-ידי ועדת הבחירות המרכזית של הכנסת ה-14, וכן משום שכאשר פנו בני נוער נוספים שצולמו בתש"דירים ללא הסכמתם וביקשו להסירם מהמרקע, לא הוסיפה המפלגה לשדרם. נקבע, כי יהדות התורה נהגה ברשלנות ולא בזדון.

• בבג"ץ ניתן לאחרונה פסק-דין בעתירה שהגישו תושבי שכונה בבאר-שבע ביולי '96.

העותרים רצו למחות על ההזנחה בשכונתם ותלו על מרפסות בתיהם כרזות ובהן דברי ביקורת ומחאה נגד עיריית באר-שבע וראש העירייה יחזקאל רגור.

למחרת הופיעו בשכונה פקחי עירייה, הודיעו לתושבים כי הכרזות נתלו שלא כחוק ותלשו אותן. הפקחים ידעו להבדיל בין כרזה לכרזה: כרזות שהביעו ביקורת כללית על הזנחת השכונה לא נתלשו; כרזות שנגעו לתעמולת הבחירות לכנסת ולראשות הממשלה, שהסת"ימה זמן קצר קודם לכן, נותרו במקומן אף הן. רק כרזות שמתחו ביקורת אישית על ראש העירייה הוסרו.

העירייה טענה כי תלשה את השלטים לפי חוק עזר עירוני, שאוסר

איתן להמן

גבולות חופש הביטוי הפוליטי

מקביל לסיום מערכת הבחירות לכנסת ה-15, נתנו בתי-המשפט שני פסקי-דין בתיקים הקשורים לחופש הביטוי הפוליטי, שתחילתם ב-'96, בסמוך או בקשר לבחירות הקודמות לכנסת ולראשות הממשלה:

• בבית-משפט השלום בירושלים נפסק, כי על מפלגת יהדות התורה לפצות את ירון בן-אבו בגין הוצאת לשון הרע נגדו.

במסגרת הכנת משדרי התעמולה של המפלגה צולם נוער חילוני, בחורים צעירים ארוכי שיער ענודים עגילים ונזמים, ביניהם בן-אבו, ועל רקע הקרנת תמונתו בערוצי הטלוויזיה הוקרא טקסט בדבר "גרייהדות", אשר "רוחות זעם" מאיימות לכבותו, כאשר "התרבות הישראלית החדשה הזרה בחרה בחושך. המסורת במדינת ישראל כמעט נותקה... הדור הבא אולי כבר לא יהיה שייך אם לא נפעל מהר". על רקע זה קראה המפלגה לחוק את גרייהדות ולהצביע לה בקלפי. התובע הגיש תביעת לשון הרע נגד המפלגה, כשהוא טוען שהוא בן למשפחה מסורתית, שהתשדיר פגע בו והציג אותו באור שלילי, עד כי החליט לקצר את מחלפות ראשו ולהסיר את עגיליו, מה עוד שצולם ללא הסכמתו.

טענתה העיקרית של מפלגת יהדות התורה היתה שהצילומים לא התמקדו באדם זה או אחר, אלא בתופעה הכללית שהתובע, בלבדו ומראהו, ייצג באותה עת. המפלגה טענה, כי בתשדירים רק ביקשה להמחיש את ההבדל בין מראה אנשים כמו התובע לבין מראה החרדים, המצביעים לה, וכי כל צופה סביר מבין כי אין כל כוונה לפגוע בתובע עצמו, אלא להאיר את התופעה שהוא מייצג.

השופט אהרן פרוקס דחה את טענות יהדות התורה. הוא קבע, כי תשדירי התעמולה היוניים לדמוקרטיה, אולם אין לעבור במסגרתם על הכללים הרגילים של איסור פגיעה בשמו הטוב של אדם. השופט קבע כי במקרה הנדון עברה הנתבעת על כללים אלה, והצופה בליל התשדירים קיבל מסר כאילו מר בן-אבו וחבריו הם המנתקים את המסורת היהודית, ולא רק כאילו יש כאן התקפה על "תופעה חברתית" כללית. השופט פרוקס מצא כי הוטל כתם בבן-אבו מבלי לשאול לדעתו האישית, ופירט: "בציבור הרחב ישנם רבים הלבושים כך או אחרת, אך קשורים לדת וליהדות בצורה חזקה. לא ניתן להטיל על אדם תווית מסויימת בשל הופעתו החיצונית ובמיוחד לא בנושא בעייתי כל-כך - השתייכות ליהדות ולדת זו - שעיקרי ביטוייה הם באמונה, בלבב פנימה. לא כל הלובש שחורים וחובש כיפה הינו בכלל היהודים והיה-דות, ומי שאינו חובש שחורים, או אינו חובש כיפה, או עגילים לאו-נוי ושער ארוך, מוציא עצמו מכלל היהודים והיהדות".

לכן נדחו כל טענות המפלגה, שטענה כי מדובר בלשון הרע על "ציבור" (שאינה מהווה עילה לתביעה אזרחית), ולחלופין כי מדובר בהבעת דעה כשרה על מעשיו או דעותיו של בן-אבו.

על אדם להציג או לפרסם שלט או מודעה ללא רשיון מראש העיר. השופט יצחק זמיר בדק ומצא, כי חוק העזר התיר אך ורק הסרת שלטים המיועדים ל"פרסומת" וקבע כי מודעות פוליטיות אינן מיועדות ל"פרסומת" ולא למטרה מסחרית כלשהי. בעיקר קבע השופט זמיר, כי אם יפורש חוק העזר בצורה רחבה מדי, תחול כתוצאה מכך פגיעה קשה בחופש הביטוי הפוליטי, פגיעה ש"ריח צנזורה" נודף ממנה. השופט זמיר פסק שיש מקום להגנה על כל ביטוי, אך אין לשכוח

שגידלה אותו כל השנים אינה משפחתו הביולוגית. בית-המשפט דחה את התביעה.

עובדתית נקבע, כי נאסר ידע על הטעות הטראגית שאירעה ב-73' גם לפני פרסום הכתבה. יותר מכך, נקבע כי משפחת בדראן הסכימה, למעשה, לפרסום הכתבה, לאחר שהבינה שעקב העניין הציבורי בפרשה אין הצדקה להתנגד לשידור, ואף הרבתה להתראיין על המקרה בימים שלאחר הפרסום בערוץ 2.

אולם, השופט יהודה פרגו הרחיק לכת וקבע כי גם לו היתה המשפחה מתנגדת לפרסום, היה מקום לשידור הכתבה, כולל שמותיהם של כל המעורבים בה, והיתה אפילו חובה (!) לעשות כן.

הזכות לפרטיות אינה מוחלטת וכאשר קיים "עניין ציבורי" הוא יכול להצדיק פרסום הפוגע בפרטיות. השופט קבע כי "עניין ציבורי" מתייחס לא רק לאפשרות פגיעה בפרטיות של אישיות ציבורית, אשר יש לו השפעה על הציבור, אלא אפילו לפגיעה בפרטיות של אדם פרטי לחלוטין. זאת כאשר יש "עניין ציבורי" כה חשוב, המצדיק את הפרסום ואת החדירה לצנעת חייהם של המתפרסמים מאונס. נסיבות כאלו היו במקרה שלפניו, קבע השופט פרגו, וזאת משני טעמים.

ראשית, התקיים אינטרס ציבורי לחשוף את הפרשה על מנת להתריע מפני הישנות מהדל טראגי דומה בבתי-חולים ובבתי-יולדות. בהקשר זה חשוב לחשוף את זהות קורבנות הטעות, קבע השופט, כיוון שהתייחסות "מעורפלת" היתה יוצרת אי-בהירויות במי מדובר (עם זאת, תמונות בני משפחת בדראן לא פורסמו בכתבה, לבקשתם). שנית, משפחתו הביולוגית של אבראהים אגבריה התנכרה לו למרות תוצאות בדיקת הדי.אן.איי, וגם המשפחה שגידלה אותו סירבה להכיר בתוצאות הבדיקה. בית-המשפט קבע, כי זכותו היסודית של כל אדם

את מעמד הבכורה של חופש הביטוי הפוליטי, שעליו חלות כל ההצדקות של חופש הביטוי. הוא חיווה דעתו נגד האופן הסלקטיבי שבו הוסרו המודעות – פעולה שהבחינה בין מודעות שתקפו אישית את ראש העיר למודעות אחרות. נקבע, פה אחד, בהסכמת השופטות דליה דורנר וטובה שטרסברג-כהן, כי מדובר בפגיעה בשוויון בפני החוק, וכי הורדת הכרזות היתה שלא כדין.

עם זאת, הובהר על-ידי השופטים, ובמיוחד על-ידי השופטת שטרסברג-כהן, כי אין לפרש את פסק-הדין כהיתר להשחית ולכער את פני הרחוב, וכי בעיקרון ניתן לחוקק חוקים וחוקי עזר שימנעו כיעורם של בתים משותפים ויגבילו את החופש להציף את מבני העיר ורחובותיה במודעות בחירות כראות עיני התושבים.

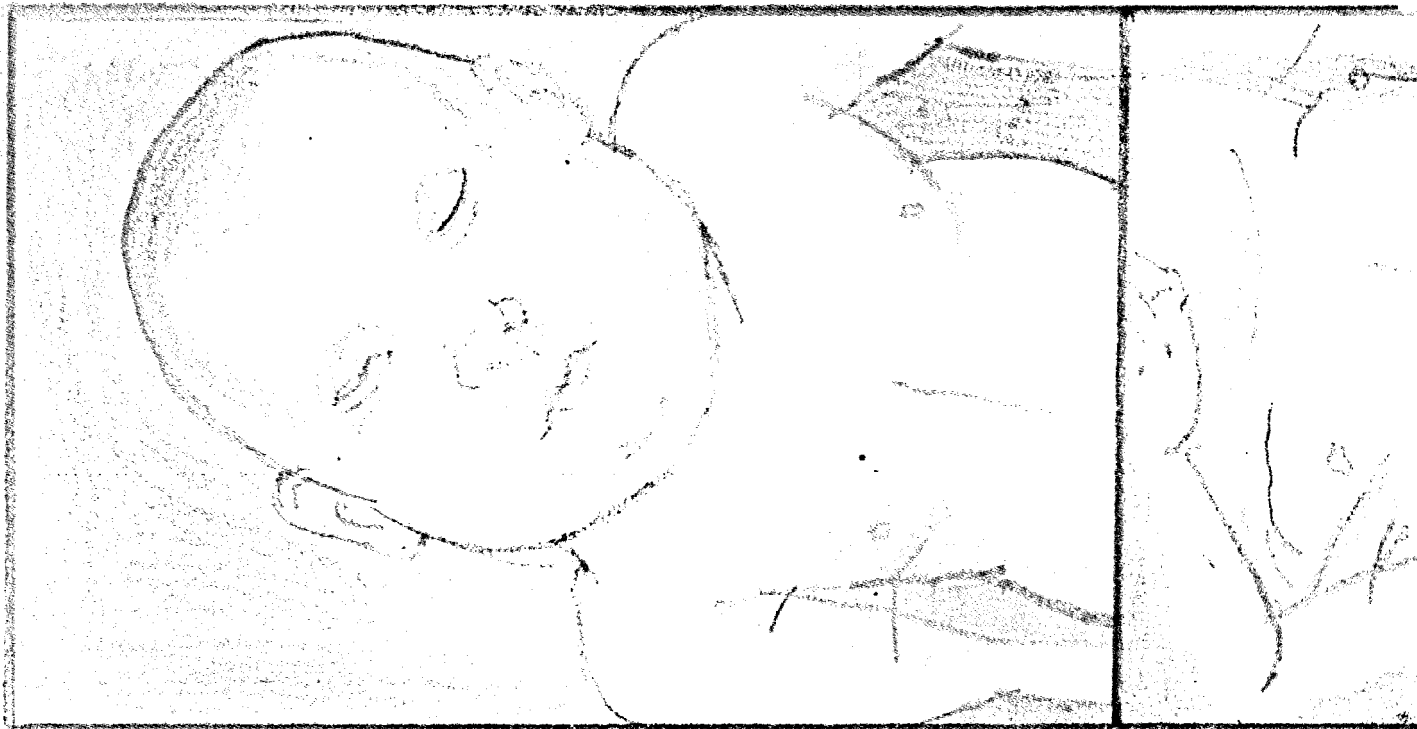
במהלך הדיון הודיע שר הפנים לבית-המשפט כי בכוננת משרדו לפרסם חוק עזר עירוני לדוגמה, שיקבע את האזון הנכון בין חופש הביטוי בכלל (וחופש הביטוי הפוליטי בפרט) לבין החובה לשמור על איכות הסביבה ונקיון העיר, ובג"ץ בירך על צעד עתידי זה.

גבולות צנעת הפרט

בבית-משפט השלום בכפר-סבא ניתן לאחרונה פסק-דין הדוחה את תביעתם של אנשים פרטיים שהתפרסמו שלא ברצונם.

פסק-הדין ניתן בתביעתה של משפחת בדראן מהכפר עין-א-סהלה, שתינוקה נולד בשנת 73' בבית-החולים ליולדות בבקה-אלגריה והוחלף באופן טראגי עם תינוקה של משפחת אגבריה מאום-אלפחם. בפברואר 96' שודרה כתבה בחדשות ערוץ 2 על סיפור חייהם של שני הילדים, שגדלו במשפחות שאינן משפחותיהם הביולוגיות. זאת

איור: מיכל בונם

היא להביא לידיעת הציבור את "זהותו" האמיתית, וכאשר סביבתו הטבעית מתנכרת לו, אמצעי התקשורת יכולים לסייע בכך.

בנוסף לא נמצא בכתבה, שערכה אשרת קוטלר, כל פגם, גם משום שהיא התבססה על תביעה שהוגשה ימים ספורים קודם לכן לבית-המשפט, תביעה שלא הוטל עליה כל חיסיון או כל צו איסור פרסום, ולפיכך ניתן היה לפרסמה. ■
איתן להמן הוא עורך-דין

בעקבות תביעה שהגיש אחד הילדים ה"מוחלפים", אבראהים אגבריה, נגד משרד הבריאות.

בני משפחתו הביולוגית של אגבריה, משפחת בדראן, שנחשפו בעקבות הכתבה, וכן הילד הביולוגי של משפחת אגבריה, שגדל במשפחת בדראן בשם נאסר בדראן, הגישו תביעה נגד ערוץ 2, בטענה שפרסום הכתבה גרם להם לבושה ולביזוי אצל חבריהם ותושבי הכפרים, ושרק בעקבות הפרסום נודע לנאסר כי המשפחה

סוף עידן הצנזורה

תחלת חייה תלויה בעיקר בתקשורת

28 באפריל '99, בחצי היום, עשו קצין ושלושה טירונים של הצנחנים את דרכם בכבישי צפון השומרון אל מחנה שא-נור. הצנחנים נכנסו בטעות אל הכפר סילאט א-חרטי-יה שבשטח איי (הנמצא בשליטה פלסטינית מלאה). שוטרים פלסטינים, שלטענתם השדו כי מדובר בגנבי כלי רכב, פתחו באש על הטנדר הצבאי, וחילל אחד נפצע. הידיעה הגיעה אל כתבי השטחים ממקורות פלסטיניים, אולם הצנזורה מיהרה לפסול אותה. הסיבה: מצב הפצוע לא היה ידוע; חששו כי הוא נפצע קשה, ולפיכך נהגו כמו במקרה של מוות - אין מפרסמים ידיעה על התקרית עד שתימסר הודעה למשפחה.

אף שמצב פצועים אינו כולל ברשימת הנושאים הטעונים הגשה לצנזורה, ההיענות של כלי התקשורת לאיסור הפרסום במקרים כאלה היא כמעט מלאה. לעומת זאת, במקרים של פיגוע המוני, למשל בלב תל-אביב או בשוק מחנה-יהודה בירושלים, הרדיו פורץ לשידור מיד עם קבלת הידיעה. מאות אלפי אנשים נתונים בפאניקה - אך איש אינו מעלה על דעתו למנוע את הדיווח.

הצנזורה הצבאית - יחידה של חיל המודיעין - פועלת מכוח תקנות ההגנה (שעת חירום) 1945, ולה סמכויות דרקוניות. אבל השיניים החדות שלה מונחות בכוס, ליד המיטה שבה היא גוססת.

לפי הוראות הצנזורה יש להעביר לעיונו של הצנזור כל ידיעה הקשורה ל-41 נושאים הנוגעים במישרין או בעקיפין לענייני ביטחון. ואולם, הצנזורה אינה עומדת בפרץ במקרים הרבים שכלי התקשורת ממירים את פיה. הדוגמאות של פרשיות יהודה גיל, ח'אלד משעל

בעידן "הכפר הגלובלי" אין דרך למנוע

פרסום אם מישהו נחוש לפרסמו

ומעצר סוכני המוסד בשווייץ מלמדות כי היא משחקת במגרש שאת גבולותיו קובעים העיתונאים; הם המחליטים אילו ידיעות להעביר לבחינת הצנזור - על-פי הבנתם או על-פי הוראות מנהליהם המקצועיים. הוראות הצנזורה משמשות המלצה בלבד.

בצנזורה העצמית שלהם פועלים העיתונאים כמעט תמיד לפי המבחן שקבע השופט אהרן ברק בבג"ץ 680/88 (שניצר והעיר נגד שר הביטחון): לצנזורה מותר לפסול חומר לפרסום "אך ורק כשיש בו קרבה ודאית לפגיעה ממשית בבטחון המדינה".

גם הצנזורה העצמית שנוקטים העיתונאים מאבדת את יכולתה לחסום פרסום מידע - רגיש ככל שיהיה. בעידן "הכפר הגלובלי" אין דרך למנוע פרסום אם מישהו נחוש לפרסמו. לאחר המקרה של ריצ'ארד טומלינסון, סוכן האם-איי-6 לשעבר, שחשף אתרי האינ-טרנט שמות של 117 סוכנים (שניים מהם בתל-אביב), והוסיף מידע מסווג על דרכי הפעולה של "המוסד" הבריטי, רשמו לפניו סוכני-יות הביון בעולם לקח חשוב: המלחמה שניהלו שלטונות בריטניה נגד פרסום המידע באינטרנט, כולל מאבקים בבתי-משפט, העניקה תוקף

וחותם של אמינות למידע, שהתפרסם ממילא. שרם של מאבקים נגד פרסום מידע בסייבר-ספיים יוצא אפוא בהפסדם. אין זה מפליא כי בעת האחרונה איסוף מודיעין גלוי מתמקד באינטרנט.

באתר האינטרנט של פרופ' אבנר כהן מאוניברסיטת וושינגטון חשופים סודות הגרעין של ישראל. באתר אחר מתוארים מעלליהן של אחדות מיחידות העילית של צה"ל - גם כאלו שהצנזורה אוסרת לנקוב בשמן. באתר של אוניברסיטת ביר-זית יש מידע מעודכן על מעצרים של השב"כ בגדה.

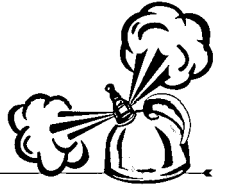
יש, כמובן, הבדל בין הפרסומים בכלי התקשורת למידע הזורם ברשת האינטרנט: לעיתונות הכתובה והאלקטרונית מייחסים יותר אמינות. בשם אמינות זו העיתונאים חייבים להיאבק בצנזורה, שכן ההיענות לה מביאה לדיווחים לא אמינים. לפיכך, כשהכתבים הצב-איים מנועים מלשדר את מה שהם יודעים, הם לפעמים רומזים. למשל: כשאסור לדווח על נפגעים בלבנון, הם מדווחים על "חילופי אש כבדים" ואינם מוסיפים את השורה המרגיעה "אין נפגעים לכוותיונו". במהדורות החדשות בטלוויזיה מדווח הכתב מגבול הצפון בסבר פנים חמור, ועיניו משגרות רמזים על דברים שפיו מנוע מלומר. צרכני התקשורת המתוחכמים (שמספרם הולך וגדל) ממהרים לעבור לסי.אן.אן ולמקורות מידע זרים אחרים כדי לשמוע את האמת. בפגיגה שהיה ב-14 בינואר '99 ליד ההתנחלות עתניאל שבה חברון נהרג, בקרב יריות, לוחם יחידת המסתערבים של משמר-הגבול, רב-סמל יהושע גבריאל ז"ל. בשעות הראשונות התירה הצנ-זורה לשדר כי "אורח ישראלי נהרג". ידיעה לא מדויקת זו, ששודרה עד להסרת הגבלות הצנזורה, פגעה באמינות הדיווח. העיתונאים הישראלים אינם מפירים את ההבנות עם דובר צה"ל והצנזורה לגבי דיווחים על פצועים וחללים, אך ראוי שצה"ל ישכלל את נוהלי ההוד-עות למשפחות וירזו את פרסום המידע, שבעידן הטלפון הסלולרי נפוץ ממילא בדרכים עוקפות.

לאחרונה פרסמה כרמלה מנשה כי אגף התכנון בצה"ל מציע לאזרח את הצנזורה הצבאית. במהלך השינוי אולי יתבהר ביתר שאת כי דברים שרואים משם רואים גם מכאן: העיתונאים הישראלים, ובמיוחד חד הכתבים המסקרים את מערכת הביטחון, אינם אדישים לאינטר-סים הבטחוניים של המדינה.

הצנזורה העצמית של העיתונאים אינה נעדרת פניות, אך היא מקיימת את זכות הציבור לדעת; לעומתה הצנזורה הצבאית אינה נרתעת מפסילת ידיעות שהסיכון הבטחוני בהן מפוקפק ביותר, כפי שמציין משה נגבי בספרו "חופש העיתונות", בלוויית דוגמאות ממלחמת השחרור ועד פרשת קו 300. בפרשה זו הופעלה הצנזורה, לדבריו, תחילה כדי להסתיר רצח של מחבלים, ואחר-כך כדי למנוע דיווח על החקירה. מאז ועד היום היו החלטות שנויות במחלוקת רבות נוספות של הצנזורה. לעתים אף ניתן להצביע על איפה ואיפה בשיקוליה: בתקרית ירי על כוחותינו בדרום לבנון, שבה נהרג לוחם גולני אוהד זך ז"ל, פורסמו, כעבור זמן קצר, פרטי האירוע, וגם שמו של מפקד המחלקה שצה"ל הפנה כלפיו את חצי האשמה והאחריות. יומיים קודם לכן הפציץ טייס קרב של חיל-האוויר בשוגג בית בדרום לבנון, ובו אם וששת ילדיה; שמו של הטייס אסור לפרסום.

שיקולי הצנזורה אינם מתפרסמים. ההנמקה-לכאורה למניעת פרסום היא תמיד אותה "קרבה ודאית לפגיעה ממשית בבטחון המדינה". ואור-לם, העובדה שכתבים עוברים עבירות צנזורה כמעט באין מפריע מעידה על שביעות רצון ביחידת הצנזורה מן המידה הצנועה של הציות להוראותיה. בעידן של שקיפות גוברת, גם היענות חלקית להן נתפסת כהישג. הצנזורה הצבאית תמשיך לפעול כל עוד תימשך ההיענות הזו. סוף עידן הצנזורה מתקרב; תחלת חייה תלויה בעיקר בתקשורת. ■

גיא קוטב הוא כתב השטחים של קול-ישראל

מה יש כאן להבהיר

נגד נמרודי, שמרכזו כתבתה של בירנית גורן ביכל העיר, ובה נטען ש'מעריב' הפעיל שיטה של סחיטת מפרסמים באמצעות תחקירים שביצע על גופים עסקיים ובעליהם. מרכזו של המסע שלי נגד נמרודי היה פרשת האזנות הסתר, ואילו סחיטת המפרסמים היה עניין משני לחלוטין (אם כי כמובן חשוב ביותר כשלעצמו), שפורסם בכתבה ב'כל העיר'.

הוא הפך מרכזי בתקשורת רק בגלל תביעת הדיבה שנמרודי הגיש נגד 'כל העיר'. אלמלא הגיש נמרודי את התביעה, כל העניין הזה היה בכלל נשכח.

"הגרעין להתפייסות - המצב שנוצר בדיון על תביעת הדיבה שהגיש נמרודי נגד 'הארץ', כותבת דגן. גם זה לא נכון. תביעת הדיבה שהגיש נמרודי (נגד 'כל העיר', לא נגד 'הארץ') יכולה היתה להסתיים בפסק-דין או בהסדר לפני פסק-דין. משיקולים שונים של הצדדים היא הסתיימה בהסדר, אולי כי כל צד השש מתוצאה לא נוחה אפשרית, אולי מטעם אחר. אנו מחויבים לשיטה שבה האמת נקבעת לא על-ידי עובדיה יוסף, לא על-ידי מועצת חכמים, ואפילו לא על ידי - אלא על-ידי בית-המשפט. לעובדה הזאת יש משקל כשעושים הסדר בתביעת דיבה.

אבל אין בין הסדר זה ובין גרעין ההתפייסות ולא כלום. הגרעין להתפייסות הוא העובדה שפרשת האזנות הסתר נחשפה, שכתב-האי-שום הוגש, שנמרודי הודה במעשים שקודם לכן הכחיש ושפסק-דין ועונש סיימו את הפרשה. מבחינתי פרשת האזנות הסתר שהתחילה בשנת '94, וגרמה לעימות קשה ביני לבין נמרודי, הסתיימה כפי שצריכה היתה להסתיים.

"והצד הציבורי-אתי? שוקן מעדיף שלא לומר את דברו". שוב אמירה חסרת יסוד של דגן. הרי לגיליון הקודם של "העין השביעית" נתתי תגובה מפורטת דווקא בעניין זה. אחזור כאן על עיקרה. נכון, עדיף שעופר נמרודי לא יעמוד בראש עיתון חשוב, ולא יהיה בעל עמדה בעיתונות בכלל. כך חשב אהוד ברק בעניין אריה דרעי ויש סיכוי שהשיג את מטרותו - להוציא את דרעי מן הפוליטיקה הישראלית. אבל אותו אהוד ברק (כשהיה מועמד לראשות הממשלה) רץ, יחד עם רעייתו, ועם ראש הממשלה דאז בנימין נתניהו ורעייתו, ועם המועמד הנוסף לראשות הממשלה יצחק מרדכי

רפי פרידן ויעקב צור. את הדברים האלה פרסמתי במאמר ב'הארץ' במאי '94. באותו זמן הכחיש נמרודי בתוקף שהוא אחראי להאזנות והפנה אצבע מאשימה לעבר "ידי-עות אחרונות". מי שיקרא את מאמרי זה ימצא שהוא לא שונה בהרבה מכתב-האישום שהפיקליטות הגישה נגד נמרודי יותר משנה אחר-כך, באוגוסט '95.

אותי עניין דבר אחד - לחשוף את האחר-אי להאזנות הסתר בעיתונות, ומשום ססבר-תי שהאחראי הוא נמרודי, פעלתי ככל שיכולתי כדי שאכן תגיע הפרשה לחקירה משטרתית ממצה (ולא למריחה משטרתית, והיתה גם אפשרות כזאת), כדי שהאחראי

רוני דגן אומרת ("העין השביעית", 21) ש"הגל העכור שהציף את התקשורת הישראלית בעקבות התביעות שהגישו נמרודי ושוקן זה נגד זה, והיריבות הבוטה שהתפתחה כתוצאה מכך בין 'מעריב' ל'הארץ', נעלמו כלא היו". מי שכותב כך מגלה שאין לו מושג מה קרה בעיתונות. הגל העכור שהציף את התקשורת בא בעקבות השיפתה של פרשת האזנות הסתר, שהיא, ולא תביעות כאלה או אחרות, ערערה מאוד את היחסים בענף. "הבסיס ליריבות בין שוקן לנמרודי היא תחרות עסקית, שבאחד מגלגוליה הקודמים יצרה ביניהם שותפות שהתפרקה בשנת '92". גם זאת אמירה שאין לה שום יסוד. הבסיס

איורים: אציק רובט

לפרשה ייחשף ויבוא על עונשו. למען מטרה זאת השקעתי מאמץ גדול, ולא התפלאתי שנמרודי ראה בי אויב. לכן אין גם שום יסוד לאופן שרוני דגן מסכמת את ההסכם ביני לבין נמרודי בעניין "כל העיר": "כך מסיים שוקן את המסע שניהל

ליריבות ביני לבין נמרודי לא היה תחרות עסקית, אלא אך ורק העובדה שאני הגעתי עוד במאי '94, כחודש אחרי שהתפוצצה פרשת האזנות הסתר, למסקנה שעופר נמרודי די יום סדרה של האזנות סתר, ושהוא קונה את שתיקתם של מבצעי האזנות שנעצרו,

ורעייתו, ועם נשיא המדינה עזר וייצמן ורעייתו לחגיגת נישואיו של עופר נמרודי. כולם הזדרזו פן ייפקד מקומם מן האירוע שנחגג ברוב עם עם כל הצמרת החברתית והכלכלית של ישראל, זמן קצר ביותר אחרי שנמרודי גמר לרצות את עונשו.

מה ההבדל בין דרעי לעופר נמרודי? אני לא בטוח שאני מבין את ההבדל, ואולי אפשר לשאול גם מה ההבדל בין שניהם לבין אלי הורוביץ (יש לפחות הבדל אחד – פסק-הדין נגד נמרודי הוא חלוט לאחר הודאה, שני המורשעים האחרים כופרים באשמה ומערערים). אבל מה אומר לי הצדיק עמוס שפירא? "אם שופר ציבורי חושב שפלוגי אויב העם ושבת-חום הציבורי הוא אסון לחברה, ואז יום בהיר אחד הוא מתחבק איתו מכל מיני סיבות – יש כאן בעיה אתית". אז ראשית אני שואל את עמוס שפירא: מה דעתך אתה על עופר נמרודי די ועל מקומו בעיתונות? ואם דעתך היא כמו החלטת בית-הדין לאתיקה של מועצת העיתונות (וכמו דעתי), שלנמרודי אין מקום בעיתונות, האם הפסקת לקרוא "מעריב"? האם קראת לאחרים להפסיק לקרוא "מעריב"? האם קראת למפרסמים לא לפרסם "במעריב"? עד כמה שידוע לי עמוס שפירא לא עשה אף אחד מאלה. מדוע, אם כן, אני צריך להפסיק לקרוא "מעריב"?

כשראש הממשלה לא ניתק את קשריו עם "מעריב", כשסגן נשיא מועצת העיתונות אף הוא ממשיך לראות ב"מעריב" עיתון, כשכל הקוראים והמפרסמים כך, אני צריך להיות הדון קישוט היחיד שיעמוד בהפגנה עם שלט מול משרד ראש הממשלה ומול מועצת העיתונות, לאמור "נמרודי ודרעי זה אותו דבר"? אני צריך להיות זה שילך למפרסמים ב"מעריב" לומר להם שעליהם להימנע מכך עד שמועצת מנהלי העיתון תחליף את המו"ל? מעבר להיבטים עקרוניים של חופש הביטוי, הרי מצבי כאן גרוע הרבה יותר ממצבו של עמוס שפירא ושל שאר הצדיקים מן "העין השביעית" ומן המכון לדמוקרטיה. הרי כשאני מנהל מאבק (שמצליח) להביא לחשיפת נמרודי כאחראי לפרשת האזנות הסתר, כותבת עלי רוני דגן ש"הבסיס ליריבות הוא תחרות עסקית". ברור שאם אפגין עם השלטים האלה, גם אז היא תאמר, ויאמרו אחרים, שעמדותי מונעת מאינטרס עסקי (אבל אם לא אפגין עם השלטים האלה היא תשאל אותי: מה עם העמדה המוסרית שלך?). והנה האינטרס העסקי. האם אני יכול להתעלם מכך שהציבור הישראלי על ראשו ופשוטיו ממשיך להתיהם ל"מעריב" כאל עיתון לגיטימי ואל נמרודי כמוציא-לאור שלו? עמוס שפירא לא מתעלם מכך – עובדה שלא קרא לגרש את "מעריב" ממועצת העיתונות שהוא עומד בראשה. אם הוא לא עשה זאת, אני צריך לעשות זאת?

אינני יודע אם פרסום הכתבה של אורית שוחט על מעורבות אפשרית של ראשי "ידיעות אחרונות" השפיעה על נכונותו של נמרודי להתפטר במשפט "מעריב" – "כל העיר", כפי שמשערת דגן, אבל אילו הייתי נמרודי הייתי מסיק מן הפרסום את המסקנה הנכונה – שמערכת "הארץ" אינה נותנת שום שירותים זולת על-פי האינטרס של הקוראים ואינטרס הציבור כפי שהיא מבינה אותם בתום לב. מערכת "הארץ" מעולם לא נתנה, ולא תיתן, שירותים לאיזה שהוא אינטרס עסקי אפשרי של בעלי העיתון, או של המוציא-לאור. מכאן, אילו הייתי נמרודי, הייתי מסיק גם שהפעולה העיתונאית של "הארץ" בפרשת האזנות הסתר, אף שאולי הויקה מאוד לנמרודי, לא הונעה משום טעם זולת האינטרס הציבורי לחשוף את מזמיני האזנות הסתר בתקשורת.

אבל מה שאני כן יודע בבירור הוא שאין שום יסוד בדבריה של דגן, שבחודשים שאוריית שוחט עבדה על הכתבה שלה, "שוקן, שאיתו התייעצה שוחט וגם נעזרה בו במהלך הכנת הכתבה, ידע גם ידע" על הפרשה המתקמת עם נמרודי בעניין התייעצה נגד "כל העיר". ביום פרסום הכתבה של אורית שוחט, 18 בדצמבר '98, לא היו כל מגעים ביני לבין נמרודי על הסדר, והמשפט בירושלים היה אחרי סיכומי הצדדים והמתנה לפסק-דין. אלא שיותר מחודש לאחר פרסום הכתבה, ביום 25 בינואר '99, בקבלת פנים לכבוד ראש העיר החדש של תל-אביב, רון חולדאי, בביתו של ישראל בורוביץ, פנתה אלי תמי מוזס ואמרה לי שלדעתה הגיע הזמן לגמור את היריבות עם נמרודי. השבתי לה אז שאין לי יריבות עם נמרודי, שפרשת האזנות הסתר היתה בעיני פרשה חמורה מאוד וראיתי חובה לעשות כל מאמץ לחשוף אותה, אבל שאחרי שנמרודי הודה באחריותו והורשע, אין לי כל כוונה להמשיך לעסוק בעניין, ושהדבר היחיד העומד בינינו הוא תביעה של "מעריב" נגד "כל העיר" שמחייבת אותי לעשות כל מאמץ לא להפסיד במשפט. תמי מוזס השיבה שלדעתי הוא נמרודי מעוניין להגיע להסדר בתביעה, והיא תשוחח איתו. מאז החלו השיחות בינינו על הסדר.

דגן שואלת: "מה, אם כן, נשאר מהטענות הקשות שהיו לשוקן נגד נמרודי?" והיא משיבה: "לכאורה, שום דבר". זה פשוט לא נכון – מן הטענה המרכזית שלי נגד נמרודי, שהוא הזמין והשתמש בהאזנות סתר וקנה את שתיקת המבצעים, נשאר כל מה שצריך היה להישאר – כתב-אישום, הודאה, הרשעה ועונש. נכון, לכיתת יורים לא הגענו הפעם. חשוב להדגיש – העניין הזה היה העניין המרכזי שעסקתי בו בקשר לנמרודי בחמש השנים האחרונות. עניין סחיטת המפרסמים לא היה חלק מן

"הטענות הקשות שהיו לשוקן נגד נמרודי". עניין זה עלה בכתבה של העיתונאית בירנית גורן ב"כל העיר", ואני נכנסתי לעובי קורתו רק כשהיינו צריכים להתגונן מפני תביעת דיבה שהגישו "מעריב" ונמרודי נגד "כל העיר". בסוף ההליך המשפטי חשבנו שיש אפשרות שבית-המשפט יקבע שלא הצלחנו להוכיח את מה שנמרודי טען ש"כל העיר" פרסם. מכאן ההסדר.

עוד שואלת דגן: "ומה על מחויבותו הציבורית, רית, מחויבותו לקוראי 'הארץ' שבפניהם הטיח את האשמותיו הבוטות נגד נמרודי?" נדמה לי שמצבי כאן מצוין, מה שאמרתי לקוראי "הארץ" שנמרודי עשה, הוכח כנכון. "ומה על חובתו להבהיר לציבור את הנסיבות המלאות של הפרשה שאליה הגיע" – מה יש כאן להבהיר? ניהלנו משפט, יכולנו לזכות, יכולנו להפסיד, ויכולנו להגיע להסדר. הגענו להסדר כי חששנו שיש הסתברות מסוימת גם להפסד.

ואחרי כל זה לדגן יש עוד חוצפה לשאול, "מה תשובתו לטענה שרתם את עיתונו לניחול מאבק ביריב עסקי?". איך שלא נסתכל על הפרשה, אצל דגן אני מפסיד. אם ניהלתי מסע לחשוף את אחריותו של עופר נמרודי לפרשת האזנות הסתר, עשיתי זאת בגלל יריבות עסקית. אם כל טענותי הוכחו אחת לאחת, והוא הודה ונענש, באיזו זכות גם אני (ולא רק אהוד ברק) מדבר איתו? מה עם המורס? אם התפטרתי כי אולי חששתי מהסדר, מי יודע מה אני מסתיר.

רוני דגן כתבה תוך התעלמות מן השורש (פרשת האזנות הסתר) של נושא כתבתה – יחסי שוקן-נמרודי. היא הסתפקה באירוע האחרון (הפרשה בהליך המשפטי של "מעריב" נגד "כל העיר"), המציאה תיאוריות חסרות יסוד ("הגרעין להתפייסות" – המצב שנוצר בדיון על תביעת הדיבה), בעוד שהגרעין להתפייסות הוא ההודאה של נמרודי בהזמנת ההאזנות, לא בדקה עובדות פשוטות (מתי, למשל, פורסמה הכתבה של אורית שוחט, ומתי נעשה ההסדר עם נמרודי), וכתבה לכן דברים חסרי יסוד.

ומ"בוגרת לימודי תקשורת" נעבור אל אשת התקשורת הוותיקה כרמית גיא. קצת קשה להאמין ששנים היא מכניסה את "הארץ" לביתה ועדיין לא עמדה על טיבו.

מה היא טוענת כלפינו? אמנם דיווחנו כהלכה מבחינה חדשותית על מערכת הבחירות, ואמנם מעמודי הדעות של "הארץ" ממילא מצפים ל"מקסימום דעות", אבל הדעות, אבוי, "לא ניתנו במידת האיפוק והשכנוע התרבותי ש'הארץ' מתהדר בהם, אלא במהלומות פטיש על הראש. לא עבר יום שבו לא נאמר לנו עד כמה בנימין נתניהו מסוכן לציבור, אין לו קווים אדומים בדרך

אם הוא הפך לעיתון שכתבה מנותקת כליל מן העובדות כמו זו של רוני דגן, וכתבה שמעי"ה על כותבתה שכלל אינה מבינה מהו עיתון מסוגו של "הארץ", יכולות להופיע בו.

עמוס שוקן

הכותב הוא מו"ל "הארץ"

שעתה יפה

משהו לא בריא, גם אם צפוי למדי, קורה בתקשורת הישראלית מאז תבוסת נתניהו ונצחון ברק. מדובר באופן שבו עיתונאים בודקים את הסיקור התקשורתי בתקופה שלפני הבחירות ולבסוף נוקפים על מה שכר"מית גיא מכנה מסע של "שטיפת מוח", לטובת ברק ונגד נתניהו (ה"עין השביעית", גיליון 21).

ראשית, לא מדובר בשטיפת מוח אלא בקמ"פין שנאה. שנית, זה הרבה יותר מבסדר גמור שהעיתונות ועיתונאים מנהלים דיון לקחים, אלא שבדיון הזה נראה שגיא אינה יורדת לשורשי העניין. היא איננה מבינה את ההקשר הטכני של היחסים (המקצועיים) בין הממש"ל, שלצורך זה יוצגה על-ידי נתניהו, ובין התקשורת, ולא את ההקשר הפוליטי של (1) תפקוד הממשלה, (2) השפעת תפקוד הממשלה על גורלה של מדינת ישראל, ו- (3) תפקידה של התקשורת במצב מעין זה.

אין חולק על כך שבתקשורת נערך לנתני"הו מסע של רצח אופי. זה איננו נושא הדיון, ולא חשוב אם היה לאיש אופי מחורבן או שהוא סתם מסכן שנקלע לקו האש. הגם שנתניהו הותקף אישית, לא הוא היה המטרה האמיתית של ההתקפה. הוא היה השעיר לעזאזל של ההתמודדות בין התקשורת (רובה ככולה) לבין הממשלה שפעלה (מנקודת ראותה של אותה תקשורת) מחוץ לשולי הלגיטימיות של הקיום הלאומי והבינלאומי. הטענה שהממשלה נבחרה על-ידי העם והיא קובעת מהי הלגיטימיות של קיום לאומי ובינלאומי היא נכונה, כל זמן שהגדרת הלגיטימיות והביצוע של אותה הגדרה הם שקופים. ברגע שגילתה התקשורת (וזה לא היה רגע אלא תהליך ארוך למדי ושונה מאיש לאיש), שמדובר בממשלה שיש לה סדר-יום נסתר וכי הלגיטימיות היא עלה תאנה למדיניות הפוכה - היה ברור שמדובר במלחמה. סדר-היום הנסתר עמד בניגוד גמור לאמנה שבין הממשלה לציבור (למעט הציבור שלה, שקיבל את ה"בלוף" כפוליטיקה) ובין מדינת ישראל לעולם. ככל שהמצב צבר תאוצה משברית, היה ברור שהמלחמה בין התקשורת לממשלה חורגת מגדר סיקור אובייקטיבי והופכת מגמתית, משום שבסופו של דבר,

האם "הארץ" חייב לתת הזדמנות לכל תופעה מיותרת רק כי כך פועלת שיטת מילוי זמן השידור של כרמית גיא? מדוע אסור לעיתון להפעיל שיפוט, עמדה וניסיון של שנים? הרי בשביל זה בדיוק קיים עיתון מסוגו של "הארץ" ולא בשביל להיות חמוד עם קפה הבוקר. ובמה עוד "הארץ" לא בסדר בעיני גיא? זה שהמלצנו בפני קוראי העיתון להצביע בעבור ברק, זה בסדר, "כי במדינות רבות במערב זה מקובל" וכאילו שצריך להיות אכפת לנו אם זה מקובל או לא, אבל עשינו זאת בעוצמת ביטוי גדולה ובשפה משוחררת מסייגים ולא באנדרסטייטמנט.

חבל שכרמית גיא לא מבינה שאנדרסטיי"טמנט יכול להיות גם ביטוי בעוצמה מוחצת, וממילא מדוע לא לומר דברים נחרצים, ברו"רים, אפילו בוטים, כשיש מה לומר? האם מה שעמד על כף המאזניים לא הצדיק זאת? מי שמכיר את "הארץ" יודע שבמשך שנות קיומו הוא היה נחרץ, ברור ובוטה בכתיבתו על לא מעט עניינים.

כדי לחזק את התיוה, לא בוחלת גיא בהחש"דה של "הארץ" שהוא התחפש למפרסמי מוד"עות אנונימיות של תמיכה בברק. קשה להבין

לכיושב מחודש של ראשות הממשלה, הוא עלול להמיט עלינו אסון, הוא ראש הממשלה הגרוע ביותר בתולדות המדינה, אין לו שום הישג בשלוש שנותיו, ואפילו כתחמן הוא נחשף ונכשל".

לא בדקתי אם כל הטענות האלה נטענו כלפי נתניהו, אבל אם עשינו זאת, מה לא בסדר? הרי ברור ש"הארץ" היה בדעה שכהונתו של נתניהו היתה כהונה מוזיקה, שהמשכה הוא סיכון ממשי לתהליך השלום, לדמותה של ישראל ולקשריה עם שכניה ועם העולם. כך חשבנו וגם אמרנו זאת. ממת"ה"ארץ" מסתיר את דעתו, ממת"אינו אומר אותה וגם בצורה בוטה?

במה שכתב דורון רוזנבלום לא היו שום חרפות וגידופים כלפי נתניהו. אני מציע ש"העין השביעית" תפרסם לקוראיה מחדש את הטור הקצר של רוזנבלום "באתי, הרס" תי, הלכתי" שכתב אחרי מפלתו של נתניהו. אני בטוח שאף קורא לא יראה בו משהו מביך. אכן נתניהו בא, הרס והלך. אחריו ישראל זקוקה לשיקום.

כנראה הקלקול של רשות-השידור, שכבר אסור לומר בה שום דבר (אפילו הוא אמת) אם

איך מישוהו יכול להעלות חשד כל-כך מרושע ומטופש. האם גיא עד כדי כך אטומה שלא חשה באווירת החירום שאחזה ברבים בישראל לנוכח האפשרות שבנימין נתניהו ייבחר מחדש? קשה להבין מה הצורך ב"העין השביעית"

אינו מאוזן על-ידי היפוכו (אפילו הוא שקר), דבק בכרמית גיא והוא היסוד לטענותיה. ומה פסול בעמדת "הארץ" כלפי יצחק מרד"כי? עמדת "הארץ" היתה שאין מקום למפל"גת המרכז, הוא אמר אותה - מדוע זה פסול?

בשביל מרבית אנשי התקשורת היה מדובר במאבק על הבית.

מי שהביא לכך שהתקשורת תתגייס לקמפיין השנאה ברמה אישית לוחצת היתה הממשלה עצמה, שניהלה את יחסיה עם העיתונות ברמה של שקר מתמשך וכפתה על התקשורת את אותו קמפיין שנאה אישית, מטעמים של חוסר ברירה שנבע ממצב טכני פשוט: על-פי חוקי המשחק הקיימים יש לממשלה כוח תקשורתי עצום, כי היא נושאת החדשות והיא משוקת האינפורמציה. לתקשורת, גם כאשר היא יודעת שמדובר בשקר גמור, אין ברירה אלא לדווח על מה שנמסר לה כ"חדשות". שלא לדבר על כוח הפיתוי ומשחקי ההפרד ומשול, גלה והסתר, קנה ומכור בין הממשלה לבין הכתבים המסקרים את פעולותיה ברמת הדיווח היומיומי. חיים יבין לא יכול לומר אחרי שסיים לקריין את דברי ביבי שמדובר בבלוף גמור, וגם אם הוא מביא את דלית איציק כדי שתגיד את זה, עדיין תזרים הדיווחים הממשלתיים עוצמתי הרבה יותר מתגובות האופוזיציה והתחכמויות התקשורת. מבחינה זו התקשורת משחקת מול הממשלה כשידיה כבולות בעבותות האתיקה, וכאן נכנסים לתמונה כל אותם עיתונאים שאינם מחוברים לקוד הדיווח היומיומי והאובייקטיבי. הפרשנות ב"מהלומות פטיש", שגיא טוענת כלפיה, היתה הדרך היחידה להתגונן ברמה הטכנית-מקצועית נגד זרם האינפורמציה השקריה שנאה ממשרדי הממשלה.

נתניהו, הגם שכיכב בקמפיין השנאה של אותם עיתונאים, מעולם לא היה איש אמיתי אלא משל היה. הוא רק הנער השליח של הממשלה שמדיניותה היתה (מאבקים על) ארץ-ישראל השלמה ומדינת הלכה. שולחיו כמובן עשו מיקח טעות, משום שהסתבר שאי אפשר להשיג את המטרות האלה. מיקח הטעות השני היה נתניהו עצמו, שהיה טרף קל לקמפיין השנאה שנהלה נגדו בגלל אופיו. האופי הזה היה הבטן הרכה של מדיניות הממשלה: אם אתה כעיתונאי מתקשה לפצח (ברמת האתיקה העיתונאית המקובלת) את המנגנון השקרי שמוביל להערכתך לאסון לאומי, אין לך ברירה אלא לטפל בו דרך האיש שמסמל את השלטון. אם אלוהים נתן לך פתח הצלה והאיש הזה הוא האבא של החנטרישים – אין שום סיבה שבועולם שלא לדרוס אותו. שום דבר אישי. זה רק הקטע שבו משיק הפן המקצועי להיבט הלאומי.

מבחינה לאומית, אנושית, אישית ומקצועית זו היתה שעתה היפה של התקשורת הישראלית (לא כולה, כמובן, אבל מי ששיחק נכון גרם לכך שהקבוצה כולה ניצחה). ושלא יהיה לכרמית גיא שום ספק: אם הממשלה החדשה תעבוד באופן שבו עבדה הממשלה הקודמת, גם ברק יהפוך למטרת-דמות שהתסכול התקשורתי יתנקז אליה. בתור שמנמן מאנפף

וקוסם במילי' הוא יהיה שק חבטות מוצלח לא פחות מזה שעבר כאן כמו סיוט קיץ מזוויז ומיוזע. או משב צינה מקפיא. מחק את המיותר. בעצם, את שניהם.

רן אדליסט

הכותב הוא עיתונאי

תחזיות הוויות על העדפת מרדכי ב"הצבעה אסטרטגית" לקראת סיבוב הבחירות השני שאליו כלל לא יגיע. ולא היה צורך בשיחה עם מרדכי כדי להתרשם כך. פגשתי אותו כדי לא להמשיך לכתוב על העיקשות הכפייתית ההיא מבלי לשמוע עליה ישירות גם מפיו. מה שנראה לדובר המודאג כ"הטפה" היו נסיונות

מוזר

חוזרים, נטולי תוצאות, לחלץ ממרדכי בדל הסבר משכנע.

בניהו הצטרף לשיחה וזע על כסאו באי-נוחות כפי שהיה נוהג כל יועץ נאמן של פוליטיקאי השקוע בהתחפרות כה מנוגדת לשכל הישר. כזכור היטב, גם את אוזני חבריו לצמרת המפלגה לא הצליח לסבר, עד שנאלץ בלילה האחרון ("באשמורת השלישית") להיכנע לעובדות. לכן, באופן לגמרי לא מוזר, חזרו השאלות לאותו עניין יחיד שעליו – והרי לא על הדרך הפוליטית של תנועתו – היה טעם לבקש הבהרות. לשווא.

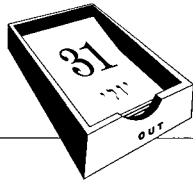
אל הלקחים ברשימתו יכול יועץ התקשורת לצרף את זה: כשאתה דוחף עמדה מוזרה, גם של איש שוחר טוב, אל תפלא אם תחוש בלי הרף "מוזר כל-כך".

גדעון סאמט

הכותב הוא חבר מערכת "הארץ"

פסקה משעשעת אך מופרכת לגמרי כתב עלי אבי בניהו ברשימה "אני מודאג" ("העין השביעית", גיליון 21). אחת מדאגותיו המג'וונות צצה בשיחה שהיתה לי עם יצחק מרדכי לפני הבחירות. היא נראתה לבניהו "אחת המוזרות ביותר שבהן חזיתי בקריירה הקצרה שלי כדובר". בכלל, ב-15 שנות עבודתו בתקשורת לא הרגיש, לדבריו, "מוזר כל-כך" כמו בשלושת חודשי הקמפיין. הוא כתב שבמהלך השיחה בקושי הצליח מרדכי לומר כמה משפטים. את רוב הזמן גולתי לו בשידול שיפרוש מהמרוץ לראשות הממשלה. עד היום לא מצליח, כנראה, הדובר המסור לראות את המוזרות האמיתית באותה תקופה: המועמדות המשונה של המנצח בעיני עצמו.

למרדכי היתה שהות לומר כל מה שרצה בתשובה לשאלה מדוע דבק במועמדותו הסרת השחר. זמן היה. תשובות לא היו. כי לא היה אז, כידוע, משהו מוזר יותר מאשר אותן

אירועי תקשורת

1996

1 ביולי: "כנשר אבל מסריח". בית-הדין האזורי לעבודה בירושלים ביטל את הצו, שמנע את ביטול תוכניתו המשפטית של משה נגבי בקול-ישראל. שופט בית-הדין לעבודה, ארי תיבון, קבע בהכרעתו כי החלטת הנהלת רשות-השידור להוריד את התוכנית מלווה השידורים היא בבחינת "כשר אבל מסריח". לדבריו, יומי ההחלטה לא עשו זאת בתום לב ובהעדר דעה מוקדמת. בעקבות ההחלטה הופסק שידור התוכנית. את מקומה תפסה תוכנית משפטית חדשה, בעריכת נדיר צור ובהגשת פרופ' אברהם דיסקין.

4 ביולי: בג"ץ דחה עתירת הכבלים. הסתיים שלב נוסף בהתמודדות הממושכת בין זכייני שידורי הכבלים בטלוויזיה לבין החברות המעוניינות בשידורים באמצעות לוויין. בג"ץ דחה את עתירת הכבלים נגד המועצה לשידורי כבלים ולוויין, וקבע כי המועצה רשאית לקבוע את הכללים לפתיחת שוק התקשורת לתחרות. כן קבעו שופטי בג"ץ כי המועצה רשאית להעניק לחברת הלוויין אישור לספק בשלב הראשון מקבצי ערוצים ("טירינג").

6 ביולי: הראיון נקטע, הטלוויזיה התנצלה. מחלקת החדשות של הערוץ הראשון התנצלה בפני השר לפיתוח אזורי, שמעון פרס, על הדרך שבה נקטע ראיון עמו בידי הכתבת אילה חסון. הכתבת ראינה את פרס במסדרון הכנסת בעת הצגת הממשלה החדשה, בראשותו של אהוד ברק, וכאשר ראתה את פמליית ראש הממשלה חולפת במסדרון קטעה לפתע את השיחה עם פרס, וניסתה לראיין את ברק. התנהגות חסון בשידור ישיר עוררה ביקורת. היא התנצלה אישית בפני פרס, וימים אחדים אחר-כך נשלח אליו מכתב התנצלות בידי מנהל מחלקת החדשות, רפיק הלבי.

6 ביולי: מס-הכנסה נגד תחנות פיראטיות. מחלקת החקירות של מס-הכנסה הצטרפה לפעילות נגד תחנות רדיו פיראטיות, הפועות לות באורח בלתי חוקי. חוקרי מס-הכנסה פשטו על חמש תחנות כאלה ונמסר כי נבדקים חשדות להעלמת הכנסות של מאות אלפי שקלים, אי-דיווח על גיהול עסק, אי-דיווח על העסקת עובדים ועוד.

8 ביולי: גן על שם אינן רועה ז"ל. גן בית-סוקולוב, בית-העיתונאים בתל-אביב, ייקרא על שמו של כתב קול-ישראל אינן רועה ז"ל, שנהרג בפיגוע בדרום לבנון. ההחלטה על כך התקבלה על-ידי ועד אגודת העיתונאים. במקום יוצג גם המיקרופון שהיה ברשותו בעת שהמכונת שבה נסע עם מפקד יחידת הקישור לדרום לבנון ושני חיילים נוספים עלתה על מטען וכל נוסעיה נהרגו.

8 ביולי: צו מניעה לשידורי כדורגל. המחלוקת על זכויות השידור של משחקי הכדורגל הגיעה לבית-המשפט: בית-המשפט המחוזי בתל-אביב הוציא צו מניעה זמני, האוסר על ההתאחדות לכדורגל למכור את זכויות השידור לחברת "גיי.סי.אס ספורט", המפיקה את ערוץ הספורט לכבלים. הבקשה לצו הוגשה על-ידי חברת "די.בי.אס שידורי לוויין", "כדורגל פלוס" וחברת "צ'רלטון", הטוענות כי הגישו הצעות גבוהות יותר במכרו.

11 ביולי: תקיפה אלימה של צוות טלוויזיה. צוות טלוויזיה של ערוץ 2 הותקף באלימות בידי תושבים בכפר יאסיף בגליל המערבי. אנשי הצוות, בראשות הכתב יאיר כהל, שהגיעו לסקר רצה כפול בכפר, הוכו באלות והורגו שלכו לעברם אנבים. לדברי כהל, המקליט הופל והוכה, הצלם ספג אבן והמצלמה נשברה.

16 ביולי: עיתונים בערבית ב"אל ענ". לראשונה מחלקת חברת התעופה "אל על" גם עיתונים ישראליים בשפה הערבית לנוסעים

בטיסות החברה. העיתון הערבי הראשון שיחולק לנוסעים יהיה "א-סינארה".

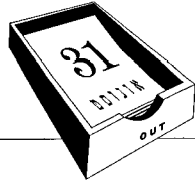
19 ביולי: ההסכם עם ג.ג. ייבדק. ועדת הביקורת של רשות-השידור הורתה למבקרי הרשות לבדוק את פרטי ההתקשרות בין הרשות לבין אולפני ג.ג. ההחלטה התקבלה על רקע טענות על אי-סדרים בעת חתימת ההסכם עם האולפנים, שבראשם עמד בעבר המנכ"ל הנוכחי של הרשות, אורי פורת. העיתון "ידיעות אחרונות" פרסם תחקיר המעלה שורה של שאלות באשר להתקשרות עם האולפנים.

20 ביולי: "טירונות" ומוטיבציה. גורמים בצה"ל מעריכים כי העלייה שהלה באחרונה במספר המתגייסים המבקשים לשרת בתשיבת החי"ר גבעתי נובעת בין היתר מן הסדרה "טירונות" המוקרנת בערוץ השני, ועוסקת בטירונות בחטיבה.

24 ביולי: שיבושים ב"ידיעות אחרונות". עובדי הייצור בעיתון "ידיעות אחרונות" פתחו בעיצומים, אשר גרמו במשך כמה ימים לעיכוב בהדפסת העיתון. העובדים טענו כי הצעדים ננקטו לאחר שהנהלה הודיעה באופן חד-צדדי על ביטולו של ההסכם הקיבוצי עם עובדי הדפוס. לטענת ההנהלה, סכסוך העבודה בא על רקע "הצורך בשילוב טכנולוגיה מתקדמת בתהליכי העבודה העיתונאית". (ראה עמוד 26).

28 ביולי: רדיו עם מסורת. הוועד-המנהל של רשות-השידור ממליץ לפתוח ערוץ רדיו נוסף בקול-ישראל, שיוקדש כולו לשידורים ברוח דתית ומסורתית. הקמת הערוץ החדש היא חלק ממאמצי רשות-השידור להחזיר אליה מאזינים שעברו לתחנות הרדיו הפיראטיות, שרבות מהן קשורות לתנועת ש"ס ועוסקות בשידורי דת. ועדה מיוחדת תבחן את הדרכים למימוש ההמלצה להקים את ערוץ הרדיו החדש. ■

מרבית המידע במדור זה מתבסס על דיווחים שהופיעו בעיתונים.

אירוויי
31
אירוויי

16 באוגוסט. "הטיימס" בתרגום. תוכנה ישראלית בשם "בבילון" שהותקנה באתר האינטרנט של ה"ניו-יורק טיימס" מאפשרת לתרגם את העיתון ל-7 שפות שונות: עברית, צרפתית, ספרדית, גרמנית, יפנית, איטלי-קית, הולנדית ופורטוגזית.

21 באוגוסט. הצלם נשאר - והחילוץ הדרמטי תועד. צוות החדשות של הערוץ הראשון הצליח לתעד בעירת הקייט הטורקית צ'ינרצ'יק את חילוצה של הילדה שירן פרנץ קו, בת תשע וחצי, מתוך הריסות בניין שהתמוטט ברעידת האדמה, שאירעה כארבעה ימים קודם לכן. אמה של הילדה נחלצה בכוחות עצמה שתי יממות קודם לכן, וצוותי החילוץ העריכו כי איש לא נותר עוד מתחת להריסות. הרגעים שבהם איתרו המחלצים את הילדה בחיים, והוצאתה מבין ההריסות צולמו שלב אחרי שלב בידי הצלם דני ברנע, המקליט סמדר משעלי והכתב שלומי אלדר. נמסר כי הצלם סירב לעזוב את המקום בשעות הלילה, והודות לכך זכה הערוץ הראשון בתייעוד המרגש של החילוץ, שהחל בחמש לפנות בוקר. צילום החילוץ שודר במהדורת חדשות מיוחדת בשבת בעשר בבוקר. זמן קצר אחר-כך נמצאו במקום גופותיהם של אחיה

דעות אישיים בינו לבין העורכת. בן-עובדיה הביעה צער על ש"מחלוקת אישיות האפילו על שיקולים מקצועיים ועל עבודתי שזכתה לגיבוי מצד כל עובדי חברת החדשות".

10 באוגוסט. פורת תוקף. מנכ"ל רשות-השידור, אורי פורת, תקף את יו"ר הרשות, גיל סמסונוב, על כוונותיו להנהיג רפורמות בארגון, וטען שאין בהן כל צורך. "עדיף שהוועד המנהל ייתן לנו, ההנהלה המקצועית, לעבוד ללא הפרעה", אמר פורת והוסיף, כי אם הגורמים הפוליטיים בוועד-המנהל ינסו להתערב בהחלטות המקצועיות, "יהיה זה סופה של רשות-השידור". במסיבת-עיתונאים הציג פורת את דו"ח הטיבת התוכניות של הטלוויזיה הישראלית, המעלה כי בשנה האחרונה שידר הערוץ הראשון 814 שעות של תוכניות מקוריות לעומת 347 בשנה הקודמת.

12 באוגוסט. בדיקת עומק. הממונה על ההגבלים העסקיים, דוד תדמור, החל לערוך בדיקה מקיפה של כל הגופים הפועלים בשוק התקשורת הישראלי. הרקע לבדיקה הוא ריבוי העסקאות בתחומי התקשורת השונים, והעובדה ששוק התקשורת בישראל מאופיין בריכוזיות רבה. הבדיקה כוללת את העיתונות

1 באוגוסט. הכשר לפיראטיות. שר התקשורת, בנימין בן-אליעזר, הביא לממשלה הצעה לכונן ועדת שרים שתכין הצעת חוק להכשרת ערוצי השידור הפיראטיים. בראש הוועדה הוצב שר המשפטים, יוסי ביילין, וחברים בה נציגים מכל המפלגות המרכיבות את הקואליציה. הגדרת תפקידה הרשמי של הוועדה היא - לגבש הסדר חוקי חדש אשר יאפשר הקמת תחנות רדיו ייעודיות למגזרים שונים.

2 באוגוסט. מכרו פתוח. ועדת המכרזים לבחירת מנהל הטלוויזיה החליטה לפתוח את המכרז למועמדים מבחוץ, לאחר שבחנה ארבעה מועמדים מתוך רשות-השידור. שניים מהמועמדים הפנימיים שניגשו למכרז הם אמנון נדב, מנהל קול-ישראל, ורפיק חלבי, ראש הטיבת החדשות בערוץ הראשון. יו"ר הרשות, גיל סמסונוב, קרא לאנשי התקשורת הבכירים בארץ להגיש את מועמדותם לתפקיד, "הכרוך באתגר הגדול ביותר שמציעה התקשורת בישראל כיום".

4 באוגוסט. חקירה נגד "הארץ". המשטרה פתחה בחקירה נגד עיתונאים "הארץ", אורית שוחט וניקול קראו, בחשד להפרה של כעשרה צווי איסור פרסום בעניין האנס הסדרתי. החקירה נפתחה בעקבות פרסומי "הארץ" על היישובים שבהם פעל לאחרונה מי שמכונה "האנס הסדרתי" ובעקבות דברים בעניין זה שהשמיעה שוחט ברדיו. כן הוזמנו לחקירה עורכים ב"הארץ". (ר' מאמר בעמוד 10)

6 באוגוסט. שי פורע. מנכ"ל הרשות השנייה, נחמן שי, הודיע על פרישתו מתפקידו לאחר ששר המדע, התרבות והספורט החדש, מתן וילנאי, בחר בו לתפקיד מנכ"ל משרדו. יו"ר מועצת הרשות השנייה, מרדכי שקלאר, ימלא באופן זמני את תפקיד המנכ"ל עד לבחירת מנכ"ל חדש.

8 באוגוסט. העורכת פוטרה. טלי בן-עובדיה, עורכת "אולפן שיש" של ערוץ 2, פוטרה על-ידי מנכ"ל חברת-החדשות, שלום קיטל. קיטל מסר כי הפיטורים הם תוצאה של צירוף סיבות ודחה את הטענה כי המניעים לכך הם חילוקי

צילום באדיבות דובר צה"ל

התאום של שירן, של אביה ושל סבה וסבתה. החילוץ הדרמטי של שירן תועד במקביל גם בידי צוות צילום של דובר צה"ל, אשר העביר את הצילומים לתחנות טלוויזיה בעולם, ובכלל זה לערוץ השני בישראל, שצוות הצינור לום שלו לא היה במקום באותה שעה. בטור קיה מעריכים כי ברעש האדמה ניספו כחמישים אלף איש. ■

והתקשורת האלקטרונית, ואת חברות התשתיות והשירותים התקשורתיים. במסגרת הבדיקה יידרשו החברות הנבדקות לפרט את מבנה התאגיד, פעילויותיו העסקיות, חברות הבת שלו, ואת רשימת נושאי המשרות בו. בעלי התאגיד יתבקשו לפרט מי מקרובי משפחתם מדרגה ראשונה מחזיק אף הוא במניות בענף.